

Vapaaehtoistoiminta lähemmäksi työn ja koulutuksen ulkopuolella olevia nuoria

Osallisuuden kehittämis ehdotukset Vamos -nuorten palvelulle

LAB-ammattikorkeakoulu

Sosionomi (YAMK), Lapsi- ja perhepalveluiden kehittäminen

2021

Nina Hammarberg

Tiivistelmä

Tekijä(t) Hammarberg, Nina	Julkaisun laji Opinnäytetyö, YAMK	Valmistumisaika 2021
	Sivumäärä 58	
Työn nimi Vapaaehtoistoiminta lähemmäksi koulutuksen ja työn ulkopuolella olevia nuoria Osallisuuden kehittämis ehdotukset Vamos -nuorten palvelulle		
Tutkinto Sosionomi YAMK		
Toimeksiantajan nimi, titteli ja organisaatio Helsingin Diakonissalaitoksen Säätiö sr		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyössä tarkasteltiin Vamos-palvelussa käyvien työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ajatuksia vapaaehtoistoinnasta. Opinnäytetyön tavoitteena oli luoda kehittämis ehdotukset, miten Vamoksessa voidaan lisätä osallisuutta ja madaltaa kynnystä osallistua vapaaehtoistoimintaa.</p> <p>Tilajana toimi Helsingin Diakonissalaitos. Työ tehtiin yhteistyössä Diakonissalaitoksen hankkeen, Kansalan kansalaistoiminnan kiihdyttämön kanssa. Toiminnallinen osuus, kuuden kerran vapaaehtoistoiminnan työpajakokonaisuus, toteutettiin Vamoksen Startti-ryhmässä syksyllä 2020.</p> <p>Opinnäytetyön tietoperusta koostui osallisuuden, nuorisotyöttömyyden, syrjäytymisen, kansalaistoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen teoriasta ja käsitteistöstä.</p> <p>Opinnäytetyö oli määrällinen ja laadullinen toimintatutkimus. Aineisto koostuu kyselyiden vastauksista sekä toiminnallisen menetelmän kautta saaduista nuorten kehittämisideoista.</p> <p>Aineiston tulosten perusteella koostettiin kolme kehittämis ehdotusta: 1) osallisuusohjelman ja osallisuusvastaavan tehtävän kehittämistä ja osallisuusindikaattorin käyttöönottoa 2) mentoritoimintaa ja 3) vapaaehtoistyökokeilumallia.</p>		
Asiasanat Osallisuus, NEET-nuoret, vapaaehtoistoiminta, toimintatutkimus		

Abstract

Author(s) Hammarberg, Nina	Type of Publication Master's Thesis	Published 2021
	Number of Pages 58	
Title of Publication Bringing civic activities towards the youth that are not in education or employed Propositions for promoting participation for the youth service Vamos		
Name of Degree Master of Social and Health Care, Developing Child and Family Services		
Name, title and organization of the client Deaconess Foundation		
Abstract <p>The aim of this thesis was to study what do the youth of Vamos services who are not currently working or studying think about voluntary work. Based on the thoughts of youth three development proposals were made concerning how Vamos could add participatory structures in its coaching.</p> <p>The study was commissioned by Deaconess Foundation. Thesis was made in cooperation with Kanssala project and the functional part, six workshops of civic activities, were held in Vamos Helsinki, in Startti peer group.</p> <p>The theoretical foundation of this thesis was based on participation, inclusion, youth employment, civic activities and social rehabilitation.</p> <p>The thesis was quantitative and qualitative action research. The material of this study consisted the results of two questionnaires and of a functional exercise where the youth created ideas to develop Vamos' possibilities to do voluntary work.</p> <p>Three development proposals were made: 1) to create a participation program, a post for person in charge on participation and implement participation indicator to Vamos 2) mentor program and 3) voluntary work try-out.</p>		
Keywords participation, NEET youth, voluntary work, action research		

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Opinnäytetyön lähtökohdat	2
2.1	Kohdeorganisaatio ja yhteistyökumppanit.....	3
3	Kehittämishankkeen tarve, tavoite ja tarkoitus	6
4	Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret.....	8
4.1	Syrjäytymisriski.....	8
4.2	Nuorisotyöttömyys	9
4.3	Nuoret palvelujärjestelmässä	10
4.4	Sosiaalinen kuntoutus.....	11
5	Kansalaistoiminta hyvinvoinnin ja osallisuuden tuottajana	13
5.1	Osallisuus.....	13
5.2	Kansalaistoiminta.....	16
5.3	Vapaaehtoistoiminnan hyödyt nuorille.....	18
5.4	Vieraanvaraiset yhteisöt vai tuettua vapaaehtoistoimintaa?	19
6	Kehittämismenetelmät	20
7	Kehittämishankkeen toteutus.....	28
7.1	Kehittämishankkeen prosessikuvaus	28
7.2	Kansalaistoiminnan työpajat Startti-ryhmässä.....	29
8	Kehittämishankkeen aineisto ja tulokset	37
8.1	Osallisuuskyselyn tulokset	37
8.2	Kyselyn vastaukset osallistumisen esteistä ja mahdollistajista	40
8.3	Toiminnallisen harjoituksen tulokset	45
9	Johtopäätökset	49
10	Kehittämissuhteet.....	52
11	Pohdinta	56
11.1	Opinnäytetyöprosessin reflektointi	56
11.2	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	57
11.3	Opinnäytetyön hyödynnettävyys	58
11.4	Jatkotoimenpiteet	58
	LÄHTEET	59
	Liite 1. Osallisuuskysely aloituslomake	1
	Liite 2. Osallisuuskysely seurantalomake.....	1

1 Johdanto

Koronapandemian tuoma poikkeusaika on iskenyt kipeästi jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa oleviin nuoriin. Kun vakituista henkilöstöäkin joudutaan lomauttamaan, on monen nuoren entistä vaikeampi päästä työmarkkinoille tai edes työkokeiluun (HDL 2021). Ennen pandemiaakin Suomessa oli syrjäytyneitä nuoria Me-säätiön (2018) mukaan noin 60 000. Syrjäytymiseen kietoutuu oleellisesti osallisuuden kokemus. Osallinen ihminen kokee kuuluvansa johonkin sekä voivansa vaikuttaa oman elämänsä kulkuun ja yhteisiin asioihin. Työelämässä olevien osallisuus on vahvempaa kuin työelämän ulkopuolella olevilla. (THL 2020a.)

Ulospääsyksi syrjäytymisestä nähdään pääsääntöisesti työ- tai opiskelupaikka. Joskus polku työhön tai itsenäiseen elämään voi olla polveileva ja sisältää pettymyksiäkin. Oma identiteettiä, osallisuutta tai toimijuutta voi vahvistaa työn ja muodollisen koulutuksen ulkopuolellakin. Leemann ym. (2018, 43) näkevät esimerkiksi kansalaistoiminnan avaavan uusia näköaloja ja mahdollisuuksia liittyä yhteisöihin. Vapaaehtoistyöstä saa merkityksellisyyden ja osallisuuden kokemuksia, rakennetta arkeen, jonka lisäksi se vahvistaa uusien taitojen oppimista, minäkuvaa, itseilmaisua ja identiteettiä. Nämä kaikki vapaaehtoistyön tuomat elementit hyödyttävät nuoria ja auttavat purkamaan työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten – annettuja tai ajan myötä opittuja ja totuttuja – rooleja toiminnan kohteena olemisesta kohti toimijuuden vahvistumista. (Hoffren 2019, 43-44; Hakoluoto 2018, 22.)

Tämä opinnäytetyö on toimintatutkimuksellinen kehittämishanke, jonka tavoite on luoda kehittämisehdotuksia, miten työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten osallisuutta voisi lisätä vapaaehtoistoiminnan kautta. Opinnäytetyöni teoreettinen viitekehys kytkeytyy syrjäytymiseen, osallisuuteen, kansalaistoimintaan, sosiaaliseen kuntoutukseen ja nuorisotyöttömyyteen. Opinnäytetyön tilaajana toimii Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön Vamos ja työllisyys -palvelut ja se on tehty yhteistyössä Diakonissalaitoksen Kanssala -hankkeen kanssa. Vamoksen tarkoitus on tukea työn ja koulutuksen ulkopuolella olevia 16–29-vuotiaita nuoria kohti työ- ja koulutuspolkuja.

Suunnittelimme ja toteutimme yhdessä Kanssalan kansalaistoiminnan ohjaajan kanssa syksyllä 2020 Vamoksen Startti-ryhmässä kuusi kansalaistoiminnan työpajaa, joissa vapaaehtoistoimintaa tuotiin lähemmäs nuoria. Aineisto on hankittu näiden työpajojen yhteydessä osallistuvan toimintatutkimuksen kautta kahden kyselyn ja yhden toiminnallisen harjoituksen avulla. Näiden työpajojen aikana kerätyn aineiston ja lähdekirjallisuuden vuoropuhelusta tein kehittämisehdotukset Vamokseen, miten voidaan lisätä nuorten ohjautuvuutta vapaaehtoistoimintaan tai lisätä Vamoksen sisällä osallisuutta.

2 Opinnäytetyön lähtökohdat

Aikamme ajankohtaisia trendejä ovat jo jonkin aikaa olleet työurien epävakaistuminen ja lineaarisen elämänkulkumallin hälveneminen ja moninaistuminen. Työelämän rakenteet ja työurat ovat muuttuneet aiheuttaen nuorten aikuisten joutenoloa. Enää harvemmin nuorten elämä etenee lineaarisesti ja saumattomasti peruskoulusta jatkokoulutukseen, työpaikkaan, omistusasuntoon ja perheen perustamiseen, kuten menneinä vuosikymmeninä, joista ideaali lineaarinen elämänkulkumalli juontaa juurensa. Putoaminen tai jättäytyminen tämän normaalina pidetyn elämänkulun ulkopuolelle uhkaa sosiaalista järjestystä ja haastaa yhteiskunnan koheesion ja tulevaisuuden. Poikkeamiseen piintyy syrjäytymisen sivumaku. (Vauhkonen & Hoikkala 2020, 18; Helne 2002, 11.)

Työskentelen nuorten parissa, jotka eivät ole töissä tai opiskelemissa, yhden määritelmän mukaan siis syrjäytymisvaarassa. Terveystieteiden tutkimuskeskus THL (2019) esittää, että syrjäytyneiden ja syrjäytymisriskissä olevien nuorten määrä vaihtelee 14 000:n ja 100 000:n välillä riippuen syrjäytymisen määritelmästä. Mäkisen ja Halosen (2018, 151) mukaan nuoret nähdään usein keskeneräisinä ja vajavaisina aikuisiin verrattuna. Nuoruus on elämäntaihe, johon valvonnalla ja ohjauksella pyritään vaikuttamaan suotuisaan suuntaan. Ohjauksella tavoitellaan itseohjautuvaa, koulunsa käynnyttä, työelämään siirtynyttä nuorta aikuista, joka kykenee elättämään itsensä. Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret nähdään oletusarvoisesti olevan kuin odotustilassa, odottamassa töihin tai kouluun pääsemistä, ja elämä tässä odotustilassa jotenkin vähemmän arvokkaana kuin tuottavana kansalaisena. Kansalaistoiminta ja vapaaehtoistyö antavat nuorelle tässä elämäntaiheessa yhden mahdollisuuden, jossa he pääsevät käyttämään taitojaan ja vahvuuksiaan *nyt*, kuntoutumis-, hengähdys- tai pohdintaprosessinsa aikana.

Nuorilla harvoin on vielä mittavaa ansioluetteloa, vaikka osaamista heiltä löytyy. Suomen Partiolaiset ja Sitra (2017) totesivat yhteisen hankkeensa loppuraportissa, että harrastustoiminnassa ja vapaaehtoistyössä hankitaan paljon osaamista, josta on hyötyä niin yksilölle kuin työelämällekkin. Tämä osaaminen jää vain usein tunnistamatta (tai tunnustamatta). Festaripörssi-hanketta analysoineessa tutkimuksessa todettiin, että vapaaehtoistyössä saadut onnistumisen kokemukset ovat hyödyllisimpiä juuri työ- ja opiskelumarkkinoilla kaikkein heikoimmassa asemassa oleville nuorille. Vapaaehtoistyö tarjoaa syrjäytymisvaarassa oleville nuorille mahdollisuuksia kohtaamiseen, sosiaalisten areenoiden rakentamiseen ja sosiaalisen eristyneisyyden ehkäisemiseen. Se on keino, jolla tukea nuoria yksilöllisesti ja kehittää nuorten vahvuuksia. (Iso-Aho 2018, 22.)

Vapaaehtoistyö ja siitä saadut kokemukset omista vaikuttamismahdollisuuksista saattavat olla erityisen voimaannuttavia sitäkin faktaa vasten, että erityisesti palveluissa paljon

asioivat nuoret kokevat olevansa usein viranomaisten "armoilla". Vaikeassa työmarkkina-
asemassa, kuten ilman koulutusta tai työkokemusta olevalla nuorella voi olla taustallaan
turhautumista byrokraatiaan, koulutus- ja työpaikkojen puutteeseen ja asioinnin vaikeuteen,
joka on johtanut kokemukseen, ettei yksilöllä ole järjestelmässä paljoakaan sanavaltaa.
(Määttä & Määttä 2015, 40.)

2.1 Kohdeorganisaatio ja yhteistyökumppanit

Diakonissalaitos

Diakonissalaitos on yli 150-vuotias yleishyödyllinen ja yhteiskunnallinen säätiö, joka tuottaa
esimerkiksi asumispalveluita ja päivätoimintaa päihdekuntoutujille, liikkuvalla väestöllä, ke-
hitysvammaisille ja ikäihmisille, mutta myös tekee kansainvälistä työtä kumppanuusmaissa
kansalaisyhteiskunnan tukemiseksi. Diakonissalaitoksen visio on tehdä työtä rohkeasti ih-
misarvoisen elämän puolesta. Diakonissalaitoksen missio, perustehtävä ja asiakaslupaus,
on vahvistaa luottamusta, osallisuutta ja toimijuutta. Diakonissalaitoksen arvopohjana toi-
mivat ihmisoikeudet, kristillinen lähimmäisenrakkaus ja uudistaminen. (HDL 2020.)

Kuvio 1. Helsingin Diakonissalaitoksen organisaatiorakenne.

Diakonissalaitos jakautuu neljään toimialaan: Rinnekotiin, Hoivaan, Caritas Palveluihin ja Diakoniaan ja sosiaaliseen vastuuseen. Diakonia ja sosiaalinen vastuu -toimiala jakautuu vielä kahteen kokonaisuuteen: Vamos ja työllisyys sekä Globaali vastuu ja lähimmäisyys. Opinnäytetyö on tehty kahden toimialan yhteistyössä. Oma työni tapahtuu Vamos

Helsingissä, mutta opinnäytetyön ideointi ja osittain toteutus on tapahtunut yhteistyössä Kanssala -hankkeen kanssa, joka on osa Globaalien vastuun ja lähimmäisyyden kansalais-toimintaa ja toimialaa.

Vamos Helsinki

Vamos on Diakonissalaitoksen yksi palvelu, joka on tarkoitettu 16-29-vuotiaille nuorille, jotka ovat työelämän ja koulutuksen ulkopuolella. Vamos on valtakunnallinen nuorten palvelu ja toimii Helsingin lisäksi Espoossa, Vantaalla, Kuopiossa, Turussa, Lahdessa, Oulussa ja Rovaniemellä. Nämä paikalliset Vamokset ryhmittyvät hallinnollisesti kolmen toimialueen alle: Helsinki, metropolia-alue ja kasvukeskukset.

Vamos-palvelut käynnistyivät vuonna 2008 pyrkimyksenä vastata kahteen havaittuun yhteiskunnalliseen ongelmaan; ensinnäkin heikossa asemassa ja huonossa psyykkisessä kunnossa olevien helsinkiläisnuorten määrä vaikutti kasvavan ja toiseksi silloinen palvelujärjestelmä näytti kyvyttömältä vastaamaan heidän tarpeisiinsa. Palvelujärjestelmä ei kyennyt löytämään eniten tukea tarvitsevia nuoria eikä tarjoamaan sellaisia matalan kynnyksen palveluja, joihin nuoret kiinnittyisivät saati vahvistuisivat siinä määrin, että voisivat siirtyä töihin tai opiskelemaan. Moni palvelu edellyttää nuoren omaa aktiivisuutta sekä paikalle saapumista tiettyyn sovittuun aikaan, joka voi olla haastavaa, jos kärsii esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden pelosta tai jos vuorokausirytmä on sellainen, ettei ole hereillä virastoaikoihin kahdeksan ja neljän välillä. (Alanen ym. 2014, 8.)

Alanen ym. (2014, 7) kuvaavat Vamoksesta muotoutuneen palvelujen hybridimalli, jossa samaan turvalliseen yhteisöön on integroitu niin yksilötuen kuin ryhmätoimintojen muotoja, muiden järjestöjen toimintaa sekä kunnan tuottamia terveys- ja sosiaalipalveluja. Vamos auttaa nuorta elämänhallinnassa, tulevaisuudensuunnittelussa sekä ammattilaisverkostojen luomisessa.

Vamoksessa vuonna 2020 päättäneistä nuorista 86 % koki elämänsä muuttuneen parempaan suuntaan. 47 % nuorista eteni palvelusta työ- ja koulutuspoluille. Eniten nuorten hyvinvointi lisääntyi palvelussa mielenterveyden, luottamuksen, toivon, työn ja koulutuksen osa-alueilla (HDL 2021). Luvut ovat merkittäviä ja osoittavat, että tarjoamalla yhteisön ja paikan, jossa jakaa asioita ja jossa tulee kohdatuksi ja kuulluksi, voidaan auttaa nuoria.

Startti -toiminta

Helsingin Vamoksessa on erilaisia sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiä, jotka eroavat esimerkiksi viikkotunneiltaan ja sisällöiltään hieman toisistaan, jotta ryhmät palvelisivat nuorten erilaisia tarpeita. Startti-ryhmä on ryhmistä intensiivisin, ryhmä kokoontuu neljänä päivänä viikossa neljän tuntia kerrallaan. Ryhmää markkinoidaan nuorille ja ammattilaisverkostoille sen ura- ja opiskelukärjellä. Näitä teemoja on painotettu ryhmässä, kun muut Vamoksen ryhmät painottavat enemmän omasta hyvinvoinnista ja elämännhallinnasta huolehtimista. Startti-ryhmässä moni nuori on sillä ajatuksella, että heidän seuraava siirtymänsä olisi opiskelemaan tai työelämään. Opinnäytetyön toiminnallinen osuus on toteutettu Startti-ryhmässä ja aineisto on kerätty kuuden kansalaistoiminnan työpajan aikana, joihin Startti-ryhmän nuoret osallistuivat.

Kanssala

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Kanssalan kanssa. Kanssala on osa Globaalin vastuun ja lähimmäisyyden kokonaisuutta, kansalaistoiminnan alla (kts. Kuvio 1). Kanssala on Diakonissalaitoksen kansalaistoiminnan yksikköön sijoittuva kehittämisshanke, helsinkiläisten kansalaistoiminnan kiihdyttämö, joka tuo kansalais- ja vapaaehtoistoimintaa lähemmäksi helsinkiläisten arkea. Kanssala työskentelee sen eteen, että yhä useampi helsinkiläinen löytäisi merkityksellistä tekemistä esimerkiksi vapaaehtoisena. Erityisesti Kanssala kuvaa kehittäväänsä ja testaavansa erilaisia tapoja päästä kansalaistoiminnan pariin ja osallistua yhteiskuntaan sekä saavuttaa heidät, jotka eivät ole tottuneet näkemään itseään kansalaistoimijoina (HDL 2020). Timonen (2019) kuvaa blogissaan, miten vapaaehtoiseksi ryhtyminen voi olla aivan erilainen kokemus esimerkiksi työttömälle, vain peruskoulun käyneelle parikymppiselle tai hyvätuloiselle nelikymppiselle uraihmiselle. Samoin Kanssala on huomannut vapaaehtoisia vastaanottavien yhteisöjen välillä olevan merkittäviä eroja siinä, miten helppoa niihin on tulla mukaan uutena toimijana ja ja miten ihmiset eri lähtökohdista otetaan mukaan. Kanssala (HDL 2021) onkin saanut siitä huomiosta kimmokkeen tarjota yhteisöille, yrityksille, verkostoille ja organisaatioille tukea kokeiluiden starttaamiseen tai valmennusta kansalaistoiminnan fasilitointiin.

3 Kehittämishankkeen tarve, tavoite ja tarkoitus

Tarve

Kuten Alanenkin (2015, 89) osoittaa, nuoria pitäisi tukea kohti palvelujen ulkopuolista elämää ja yhteisöjä. Hän pohtii, miten voidaan vastata nuorten tarpeeseen elää mielekästä elämää ja kokea merkityksellisyyttä myös virastoajan ulkopuolella, iltaisin ja viikonloppuisin tai sitten kun nuori päättää palvelussa käymisen. Moni nuori on Vamoksen ryhmä- ja yksilövalmennuksessa miettimässä tulevaisuuttaan ja vahvistamassa voimavarojaan ennen seuraavan askeleen ottamista elämänpoluillaan. Nuorten jaksamisessa on paljon eroja. Osalla nuorista olisi kykyjä ja osaamista sekä halua olla hyödyksi, mutta näille osatyökykyisille nuorille mielekkään työn tai toiminnan löytäminen on haastavaa. Ammattilaisten ei kannata panostaa vain siihen, että nuori kiinnittyy johonkin häntä tukevaan palveluun, vaan että nuori kiinnittyisi myös johonkin muuhun toimintaan, esimerkiksi harrastukseen tai yhteisöön, jossa käyminen jatkaisi tämän hyvinvoinnin kannattelua tulevaisuudessakin. Vapaaehtoistyö on yksi hyvä vaihtoehto nuorten jatkopolkuja hahmotellessa: he pääsisivät tekemään jotain merkityksellistä, joka samalla vahvistaisi heidän toimijuuttaan ja osallisuuttaan.

Kanssala, jonka kanssa tämä opinnäytetyö on tehty yhteistyössä, on teettänyt viime vuonna tarvekartoituksen, jonka ovat tehneet Lummepuro ja Ostrovskij. Heidän selvityksensä keskittyi tarkastelemaan, millaisten prosessien myötä ihmiset päätyvät osallistumaan kansalaisuustoimintaan, mikä heitä motivoi ja mitkä asiat vaikeuttavat tai helpottavat osallistumista. Tämän tiedon avulla luodaan kaupunkilaisista ikään kuin ”profiileja”, tyypittelyä, joiden pohjalta kehitetään erilaisia tapoja liittyä kansalais- ja vapaaehtoistoimintaan tai erilaisiin yhteisöihin (Lummepuro & Ostrovskij 2020, 2). Minun opinnäytetyöni jatkaa tästä aiheesta ja tarkastelee yhtä tällaista profiilia, työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ryhmää.

Tavoite

Opinnäytetyön tavoite on luoda kehittämis ehdotukset Vamokseen, miten voidaan lisätä nuorten ohjautuvuutta vapaaehtoistoimintaan tai lisätä Vamoksen sisällä osallisuutta. Kehittämis ehdotusten pohjaksi lähdimme yhdessä Kanssalan kanssa kartoittamaan sitä, millainen on syrjäytyneen nuoren profiili vapaaehtoistoimijana, mitä tämä toivoo, tarvitsee ja onko tässä profiilissa jotain erityistä, joka ohjaavan tai vastaanottavan tahon tulisi huomioida. Opinnäytetyöni on siten kehittämiss hankkeen lisäksi myös kartoittava tutkimus. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (1997, 138) mukaan kartoittavassa tutkimuksessa tavoite on saada uusia näkökulmia ja selvittää vähän tunnettuja ilmiöitä.

Tarkoitus

Opinnäytetyöprosessin aikana luotavien kehittämissuositusten tarkoitus isommassa kuvassa on syrjäytyneiden nuorten osallisuuden lisääminen sekä toimijuuden vahvistuminen. Syrjäytyneiden nuorten ei tarvitsisi olla syrjässä myös kansalaistoiminnasta, joka tarjoaisi merkityksellisyyden ja onnistumisen kokemuksia. Haluan myös haastaa syrjäytymisestä käytyä keskustelua, sillä koen, että tällä hetkellä ratkaisut syrjäytymiseen haetaan pääsääntöisesti vain töistä tai opiskeluista.

Tarkoitus on myös tuoda uusia näkökulmia Vamoksen toimintakulttuuriin. Vamoksessa puhutaan paljon nuorten toimijuuden vahvistamisesta ja esimerkiksi ryhmätoimintaan osallistumisen tuoma yhteisöllisyys tai yksilövalmennuksessa syntyvä luottamus edistävätkin sitä. Nuoren on tunnettava olonsa turvalliseksi sekä kuuluvansa joukkoon ennen kuin häneltä voidaan vaatia vastuunottoa ja aktiivisuutta yhteisössä. On kuitenkin mielestäni jo hyvin nopeasti nähtävissä, että nuori kiinnittyy palveluun, viihtyy ja kokee yhteisön turvalliseksi. Silloin nuorella pitäisi olla Vamoksessa mahdollisuus kasvaa ei vain ryhmäläisenä tai toimintaan osallistujana, vaan myös toiminnan tuottajana.

4 Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret

4.1 Syrjäytymisriski

Syrjäytymisen indikaattorina ja määritelmän apuna käytetään usein termiä NEET-nuori. NEET-nuorilla tarkoitetaan nuoria, jotka ovat koulutuksen, työelämän tai harjoittelupaikan ulkopuolella. Nimi tulee englannin kielestä ”Not in Employment, Education or Training” (Aaltonen & Kivijärvi 2017, 9). Lähtökohtaisesti syrjäytyminen on jo terminä ongelmallinen. Se koetaan usein leimaavaksi ja ihmisiä heidän ulkopuoleltaan määritteleväksi. NEET-tilannekin vaihtelee paljon nuorten kesken eikä se vielä kerro suoraan syrjäytymisestä. NEET-nuorten määrä on esimerkiksi suurimmillaan kesällä ja vuodenvaihteessa. Tämä viittaisi siihen, että kyseessä on usein lyhytaikainen välivaihe erilaisten opintojen, työn ja asevelvollisuuden suorittamisen välillä. Nuoret esimerkiksi odottavat opiskelujen tai varusmies- tai siviilipalveluksen alkamista, lukevat pääsykokeisiin tai lomailevat kesällä ilman kesätyötä. (Me-Säätiö 2018; Opetus- ja kulttuuriministeriö ym. 2019, 1; Tilastokeskus 2014.)

Vaikka kaikkien työtä tai opiskelupaikkaa vailla olevien nuorten tilanne ei ole automaattisesti huono, on NEET-tilanne varsinkin pitkittyessään riski. NEET-tilanne on esimerkiksi yhteydessä psyykkisiin ja sosiaalisiin ongelmiin. Pitkittynyt poissaolo opinnoista tai työelämästä voi johtaa myös epävarmuuteen toimeentulosta ja omasta paikastaan yhteiskunnassa. NEET-nuorten onnellisuus, luottamus ja poliittinen mielenkiinto on muita nuoria vähäisempää, samoin kuin NEET-nuorten tyytyväisyys elämään ja luottamus toisiin on muita nuoria matalammalla tasolla. (Opetus- ja kulttuuriministeriö ym. 2019, 7.)

Nuorilta itseltään kysyttäessä, kuten Gretschel ja Myllyniemi tekivät Valtioneuvoston kanslian tilaamassa erillinäytteessä (2017, 35), nuorten mielestä syrjäytyminen on ennen kaikkea ulosjäämistä sosiaalisesta elämästä. Ulkopuolisuus palkkatyöstä ja opiskelusta ei ole heille yhtä merkittävä syrjäyttävä tekijä.

Syrjäytymisen määrittely ei ole helppoa eikä syrjäytyneiden joukko ole mitenkään homogeeninen. Helne (2002, 8-9) korostaa syrjäytymisen käsitteen suhdetta kontekstiin ja aikaan. Syrjäytymiskeskustelu kertoo vähintään yhtä paljon tämän hetken yhteiskunnasta kuin syrjäytymisestä tai syrjäytyneistä. Yhteiskunnan ja syrjäytymiskeskustelun välinen suhde vaikuttaa molempiin suuntiin: meillä on toisaalta yhteiskunta, joka tuottaa puhetta syrjäytymisestä, mutta toisaalta syrjäytymisdiskurssi osallistuu myös yhteiskunnan muovaamiseen. Helnen (2002, 10) mukaan on parempi puhua syrjäytymisestä kuin syrjäytyneistä, sillä ensimmäinen vie huomion prosesseihin ja tiloihin ja toinen taas yksilön ominaisuuksiin. Hakoluoto (2018, 14-20) kritisoi myös syrjäytymisen käsitteen hämäryyttä: *milloin syrjäytymisvaara muodostuu yhteiskuntapoliittiseksi ongelmaksi ja mistä lasten ja nuorten oletetaan*

tällöin syrjäytyvän - yhteiskunnan tiedonkeruujärjestelmistä vai yhteiskunnasta; palvelujärjestelmästä vai arkisista sosiaalisista yhteisöistä; koetusta hyvästä elämästä vai objektiivisin mittarein osoitetusta hyvinvoinnista?

4.2 Nuorisotyöttömyys

Nuorisotyöttömyys on opinnäytetyöni kannalta oleellinen käsite, koska opinnäytetyöni kohderyhmää ovat työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret. Työskentelen nuorten ammatillisessa kuntoutuksessa ja oman päivätyöni perustuu nuorisotyöttömyyden ongelman vähentämiseen. Nuorten työttömyydestä ollaan huolissaan muun muassa väestön ikääntymisen tuomien haasteiden vuoksi. Parhaassakaan tapauksessa työmarkkinoille tulevien määrä ei riitä kattamaan sieltä poistuvien ikäihmisten määrää. Nuorten työttömyyden voidaan nähdä myös arpeuttavan nuorten elämäntilannetta ja olevan yhteydessä huono-osaisuuteen, joka taas kulkeutuu sukupolvien mukana eteenpäin. Työttömyyden ylisukupolvinen yhteys tutkimuksissa on itsenäinen ja suora, eikä edes lapsen koulutuksen vakioiminen juuri heikennä sitä. Työttömien lapsista tulee tilastojen valossa todennäköisemmin työttömiä riippumatta siitä, suorittavatko he toisen asteen tutkinnon. (Vauhkonen & Hoikkala 2020, 24; Vauhkonen & Hoikkala 2020, 36.)

Tilastokeskuksen (2020) mukaan marraskuussa 2020 15-24 -vuotiaita työttömiä oli 45 000. Tilastokeskus (2021) määrittelee työttömän henkilöksi, joka ei ole ollut tutkimusviikolla palkkatyössä tai tehnyt työtä yrittäjänä, mutta on etsinyt työtä aktiivisesti viimeisen neljän viikon aikana. Nuorten työttömyysaste vaihtelee voimakkaasti alueellisesti sekä yleisen taloustilanteen vaihteluiden mukaan. Työttömyysasteessa on paljon vaihtelua kausittain kun nuoret joukolla valmistuvat esimerkiksi keväällä ja talvella ja opintojen ja palkkatöiden välissä ovat lyhyen hetken työnhakijoita. Esimerkiksi vuonna 2012 alle 25-vuotiaiden keskimääräinen työttömyysaste koko maassa oli 19 prosenttia. Nuorten työttömyysasteen vaihtelun ääripäissä olivat suurimmalla työttömyysasteella Pohjois-Karjala (26,3 %) ja pienimmällä Ahvenanmaa (10,5 %). (Tervo & Vehkasalo 2014, 17.)

Päästrategiaksi nuorisotyöttömyyden ratkaisemiseen on valittu Eskelisen (2014, 129) mukaan erilaiset interventiot työvoimareserviin, kuten tuki-, koulutus-, valmennus-, kuntoutus- ja neuvontapalvelut. Nuorisotyöttömyyden ratkaisuisissa näkyy Filanderin (2007, 101) mukaan Suomen nykyistä taloudellista ja kulttuurista muutosprosessia leimaava sosiaalisten ongelmien yksilöllistäminen ja sosiaalisen vastuun rapautuminen. Sosiaalinen vastuu on korvautunut yksilöiden ohjailulla ja yksilön vastuun korostamisella. Brunila ym. (2019, 1) kuvaavat, miten nuorten tukijärjestelmät näyttävät hyvää tarkoittavina palveluina, joiden

avulla valmennetaan nuorta kehittämään taitojaan ja pysymään yhteiskunnallisten muutosten pyörteissä mukana. Kun tukipalvelut ja ratkaisut keskittyvät yksilöön ja yksilön ominaisuuksiin, syntyy kuva, että ongelman syykin täytyy löytyä yksilöstä, eikä esimerkiksi rakenteita tai työmarkkinoita nähdä tarpeellisiksi kritisoida tai muuttaa. Samaa toteavat Filander ja Mertanen: yhteiskunnan muuttamisen sijaan tavoitellaan kansalaisten sopeutumista vallitseviin olosuhteisiin. Luokittelemalla nuoret ”syrjäytymisvaarassa oleviksi”, voidaan vastuu nuorisotyöttömyyden ratkaisemisesta vyöryttää hyvää tarkoittavien ohjaajien, opettajien, valmentajien ja nuorten itsensä harteille kohdistamalla nuoriin toimenpiteitä, joissa keskitytään lähinnä vain yksilön ominaisuuksien muokkaamiseen, kuten työllistymistaitojen ja itsetuntemuksen parantamiseen, vaikka nuorisotyöttömyyden ratkaiseminen vaatisi yhteiskunnallisia ja rakenteellisia toimia esimerkiksi työmarkkinoille. (Filander 2007, 103-104; Mertanen 2020, 14.)

Gretschel ja Myllyniemi toteuttivat 2017 tutkimuksen, jonka tavoitteena oli selvittää työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten näkemyksiä elämäntilanteestaan, vaikutusmahdollisuuksistaan, yhteiskunnallisesta asemastaan ja heille suunnatuista palveluista. Tutkimuksen yhtenä nostona oli, että nuoret toivoisivat nuorten palveluilta koulutuksen ja työn painoarvon vähentämistä ja enemmän nuorten näkemyksen kunnioittamista ja kuulemista, mitkä asiat heidän mielestään ovat esteenä heidän hyvinvoinnilleen. (Gretschel & Myllyniemi 2020, 7.)

4.3 Nuoret palvelujärjestelmässä

Missä ovat ne ”Sokrateet”, jotka keskustelevat nuorten kanssa arjen elämästä? (Gretschel ja Myllyniemi 2020, 81.)

Kuten aikaisemmin todettiin, työn ja koulutuksen ulkopuolella oleminen lisää syrjäytymisriskiä ja pitkittyessään vaikuttaa yksilön hyvinvointiin. Työn ja koulutuksen ulkopuolella oleminen on kuitenkin myös yhteiskunnallinen ongelma. THL (2018) esittää, että syrjäytymisestä koituu yhteiskunnallisia kustannuksia erilaisten korjaavien palveluiden, tulonsiirtojen ja menetettyjen verotulojen muodossa. Siksi syrjäytymisen ehkäisyyn on kehitetty paljon palveluita ja tukitoimia. Näyttäisi kuitenkin siltä, että aina palvelujärjestelmä tai työllisyyspalvelut eivät onnistu auttamaan nuorta löytämään omaa polkuaan. Pitkään työttömänä olleet ovat kuvanneet, että toisinaan työllisyyttä edistävät palvelut murentavat heidän arvokkuuttaan ja toimintavalmiuksiaan työllistävien vaikutusten sijaan (Isola ym. 2017, 32).

Merkittävä osa nuorista ei löydä palveluvidakosta ”oikeaa luokkaa” tai hyödy riittävästi palveluista tai jos löytävätkin, palveluihin pääsy edellyttää tiettyjen kriteerien täyttämistä tai

jonotusajat ovat pitkiä. Toisaalta taas vaikuttaa, että osa nuorista jää ”pyörimään” palveluihin liiankin pitkäksi aikaa johtuen palveluiden siiloutumisesta. Riskinä on päällekkäinen ja tehoton tuki tai asiakkaan putoaminen eri tukimuotojen väliin. Tämä hidastaa avun saamista ja lisää kustannuksia. Palveluista on vaarana tulla irrallisia saarekkeita ”muusta maailmasta” kun työntekijät hoitavat omaa tonttiaan eivätkä luo yhteyksiä palvelujen ulkopuolisiin yhteisöihin ja maailmaan. Palveluissa nuoria ohjataan palvelusta toiseen eikä välttämättä kohdata missään kokonaisvaltaisesti. Tuki- ja työllisyyspalveluiden tavoite olisi kuitenkin tehdä itsestään mahdollisimman nopeasti nuorelle tarpeettomia, eikä lisätä nuorten riippuvuutta eri tahojen ammattilaisista. (Alanen 2015, 80-89; Määttä & Määttä 2015, 14; Määttä & Määttä 2015, 7.)

Känkänen ym. (2018, 193) toteavat, että vaikka ohjaaminen oikeanlaisten palveluiden pariin on tärkeä osa nuoren tukemista, se ei yksistään riitä kannattelemaan nuorta kohti aikuisuutta, varsinkaan jos nuori ei koe tulevansa kohdatuksi ja kuulluksi. Kekkonen ym. (2018, 6) viittaavat Peltolan ja Moision (2017) tutkimuskatsaukseen, jonka löydöksiä olivat, että nuorten palveluiden keskeiset haasteet liittyvät nuorten toimijuuteen, osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen. Parantamalla nuorten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia, muillakin kuin aikuisten tai viranomaisten sanelemilla kentillä, nuori kartuttaisi sellaista henkistä pääomaa, joka kantaa häntä eteenpäin.

4.4 Sosiaalinen kuntoutus

Joskus työ- ja opiskelupoluille palaaminen edellyttää ensin ihmisen voimavarojen vahvistamista. Sosiaalisen kuntoutuksen käsite liittyy opinnäytetyöhöni keskeisesti, sillä Vamos on sosiaalisen kuntoutuksen toteuttaja. THL:n (2017) mukaan sosiaalisen kuntoutuksen keskeinen tehtävä on vahvistaa ihmisen työkykyä ja työmarkkinavalmiuksia joko välittömästi tai välillisesti, mutta ensisijaisena tavoitteena pidettiin yleensä osallisuuden, toimintakyvyn ja elämäntilanteen parantamista, ei niinkään työllistymistä. Jalava ja Seppälä (2010, 251-252) määrittelevät kuntoutuksen tavoitteeksi toimintakyvyn, osallisuuden, itsenäisen selviytymisen, hyvinvoinnin ja työllisyyden edistämisen. Se on suunnitelmallista, ja siinä korostuu usein ihmisen muutosprosessi, jonka aika kuntoutuja kehittää sopivia selviytymisstrategioita ja -keinoja. Kuntoutusta on sosiaalisen kuntoutuksen lisäksi esim. ammatillinen kuntoutus, fysioterapia, puheterapia, toimintaterapia tai kuntoutuspsykoterapia, sopeutumisvalmennus.

Tuusa ja Ala-Kauhaluoma (2014, 6) täydentävät sosiaalisen kuntoutuksen avulla edistettävän asiakkaiden työmarkkinavalmiuksia ja elämänhallintaa. Siinä tuetaan heidän

toimintakykyään ja elämänhallintaansa, jos työllistyminen avoimille työmarkkinoille ei ole ajankohtaista. Sosiaalisen kuntoutuksen lähtökohtana on sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen kokonaisvaltainen selvittäminen, jonka pohjalta palvelut räätälöidään yksilöllisesti.

STM:n (2020) mukaan sosiaalinen kuntoutus on suunnitelmallinen ja tavoitteellinen sosiaalipalvelu, josta säädetään sosiaalihuoltolassa ja joka perustuu aina asiakkaan toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen kokonaisvaltaiseen selvittämiseen. Mieli ry (2020) lisää, että kohderyhmänä ovat työikäiset henkilöt, jotka ovat esimerkiksi kuntoutustuella, työkyvyttömyyseläkkeellä tai osatyökykyisiä.

THL (2015) määrittelee sosiaalisen kuntoutuksen välineiksi esimerkiksi yksilöllisen psykososiaalisen tuen ja lähityön (kotikäynnit, mukana kulkeminen, kasvatuksellinen tuki omien asioiden hoitamiseen), erilaiset toiminnalliset ryhmät, vertaistuen, *osallistumisen vapaaehtoistoimintaan* tai työtoimintaan. Hyväri (2005, 216) kuvaa, miten nykyiset vertaistukiryhmät - mitä Vamoskin tarjoaa - korostavat kokemustodellisuutta, ihmissuhdetta ja epämuodollisuutta ja näin haastavat tieteellisyyden, asiakassuhteen ja virallisuuden, mitä asiakas-ammattilainen -suhteissa ajatellaan perinteisesti esiintyvän.

5 Kansalaistoiminta hyvinvoinnin ja osallisuuden tuottajana

5.1 Osallisuus

Osallisuus on syrjäytymisen vastavoima. Sisäasianministeriön turvallisuuskatsauksessa (2010, 17) todetaan Suomen sisäisen turvallisuuden suurimpien haasteiden olevan edelleen syrjäytymisen lisääntyminen, ongelmien kasaantuminen tietyille väestöryhmille, ylisukupolvisuus ja polarisaatio. Osallisuutta on tunne kuulumisesta yhteiskuntaan tai johonkin yhteisöön. (Harju (2010, 96) määrittelee osallisuuden tarkkarajaisesti; se on sitoutumista ja vastuunkantamista. Ollaakseen kansalainen, Harju edellyttää osallistumista ja osallisuutta. Kiilakoski ja Gretschel (2012, 5) piirtävät osallisuudesta monipuolisempaa kuvaa; se voidaan ymmärtää mukana olemisena, kuulumisena, mukana vaikuttamisena tai yhteisöllisyytenä. Osallisuutta voi käsitellä myös tarkastelemalla lasten ja nuorten toimijuutta ja kuulemista heitä koskevia prosesseissa sekä valtautumisen ja yksilön voimaantumisen tunteena. Kiilakoski ja Gretschel (2012, 5) viittaavat Thomasin (2007) huomioon, että osallisuus voidaan jakaa toisaalta sosiaaliin suhteisiin vaikuttamisena ja toisaalta taas ymmärtää osallisuus poliittisiin asioihin vaikuttamisen mahdollisuuksina.

Kuten Harjun, Särkelä-Kukonkin mukaan osallisuus merkitsee omakohtaisesta sitoutumisesta nousevaa omaehtoista toimimista ja vaikuttamista omaa elämää koskeviin asioihin sekä vastuun ottamista. Osallisuuden kokemukset hänen mukaansa rakentuvat arkisissa kohtaamisissa, kuten kuulluksi ja huomioituksi tulemisesta. Hän nostaa osuvasti esiin myös, että osallisuuden toteutumiseen vaikuttavat oleellisesti yksilön voimavarat sekä käsitys itsestään. Esimerkiksi pitkään jatkunut kuormittava elämäntilanne tai kriisi saa keskittämään voimavarat ennemminkin selviytymiseen kuin osallisuuteen tai joskus uskonpuute omiin kykyihin tai käsitys, ettei ole tärkeä ja arvokas ja ettei omalla mielipiteellä ole merkitystä, estää osallisuuden. (Särkelä-Kukko 2014, 34-36.)

Kiilakoski ja Gretschel (2012, 21) toteavat, että osallisuudella on vahva, valtion takaama ja vahvistama jalansija Suomessa ja osallisuus läpileikkaakin nykyään lainsäädäntöä. Iivonen ja Pollari (2020, 13) antavat esimerkiksi YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen ja perustuslain, jotka velvoittavat toimiin lasten ja nuorten osallisuuden varmistamiseksi. Tarkemmin osallisuudesta on asetettu muun muassa lapsen hoidosta ja tapaamisoikeudesta annettussa laissa, lastensuojelulaissa, sosiaalihuoltolaissa, mielenterveyslaissa, potilaslaissa, sosiaalihuollon asiakaslaissa, varhaiskasvatuslaissa sekä koulutusta koskevassa lainsäädännössä ja kuntalaissa (Iivonen & Pollari 2020, 16).

THL:n (2020a) mukaan osallisuus on keskeinen osa hyvinvointia. Osalliseksi itsensä kokeva ihminen tekee hyvinvointiaan palvelevia valintoja, koska hänen tulevaisuushorisonttinsa ylittää pidemmälle kun taas osattoman ihmisen näkökenttä on kaventunut ja lyhytnäköisempää. Sokran vuonna 2017 tekemää Työelämän ulkopuolella olevien osallisuus ja hyvinvointi -aineistoa lainaten Leemann osoittaa, että osallisuuden kokemuksella on vahvoja yhteyksiä terveyteen, toimeentuloon, yksinäisyyteen, psyykkiseen kuormittavuuteen, tulevaisuuden suunnitteluun sekä työttömyyteen. Nämä voivat olla osallisuuden kokemuksen ja syrjäytymisen niin syitä kuin seurauksiakin. Esimerkiksi työttömyys voi sekä aiheuttaa osattomuuden kokemusta, mutta myös osattomuuden kokemus voi altistaa työttömyydelle, esimerkiksi tulevaisuushorisontin kaventumisen kautta. (THL 2020a.)

Osallisuus on myös Erik Allardtin mukaan kytköksissä hyvinvointiin. Kiilakoski ja Gretschel (2012, 6) esittelevät, miten Erik Allardtin (1976) klassisen luonnehdinnan mukaan hyvinvointi rakentuu riittävästä elintasosta (having), yhteisyysuhteista (loving) ja itsensä toteuttamisesta (being) ja kuinka osallisuus liittyy näihin kaikkiin. Riittävä turvallisuus, mikä tulee muun muassa siitä, ettei elä niukkuudessa, antaa pohjaa osallisuudelle. Kun ei tarvitse miettiä päivää kerrallaan omaa selviytymistään, katsetta voi kääntää itsestä ulospäin. Johonkin yhteisöön kuuluminen tai ystävyysuhteet antavat myös syytä haluta tehdä hyvää ja vaikuttaa ympäristöönsä. Yhteisöissä on mahdollista täyttää myös arvokkaaksi kokemisen ja mielekkään toiminnan tarpeita, jolloin toteutuu myös Allardtin itsensä toteuttaminen (being).

Lasten ja nuorten osallisuudesta puhuttaessa Kalliomaa ja Uusitalo (2017, 6) korostavat, että osallisuus on nuorten kokemusta siitä, että heillä on mahdollisuuksia vaikuttaa. He puhuvat etenkin järjestöjen toimintaan osallistumisen näkökulmasta, että nuorten tulee saada mielipiteensä, ajatuksensa tai aloitteensa kuuluviin ja sitä kautta kokea itsensä merkitykselliseksi ja arvokkaaksi toimijoiksi. Vaikka lasten ja nuorten osallisuutta korostavat viranomaiskäytännöt pyrkivät tarjoamaan nuorille erilaisia kuulluksi tulemisen paikkoja, ovat ne usein ammattilaisten osoittamia ja määrittämiä, jolloin nuoren tehtäväksi jää lähinnä niihin tarttuminen (Mäkinen & Halonen 2017, 152). Vähimmäisvaatimuksena Kiilakoski ja Gretschel (2012, 13-14) pitävät, että nuorilla on saavutettavissa oleva tieto olemassa olevista palveluista sekä niissä tapahtuvista muutoksista. Toisena portaana lasten ja nuorten osallisuudessa on heidän mukaansa lasten ja nuorten oma osallistuminen asiakastyöhön, jossa lähtökohta on nuoren kuuleminen ja tämän näkökulman pitäminen keskiössä. Tästä vielä seuraava askel olisi ottaa lapset ja nuoret mukaan palveluiden suunnitteluun ja kehittämiseen. Neljäs taso olisi, että lapset ja nuoret eivät olisi vain mukana suunnittelussa ja kehittämisessä vaan he olisivat pääroolissa tasolleen sopivissa vastuutehtävissä, esimerkiksi toimijoina tukioppilaina, vertaistukiryhmissä tai kokemusasiantuntijoina.

Vaikka osallisuutta korostetaan laeissa, asetuksissa ja hankkeissa sekä valtion tai kuntien järjestämissä lasten parlamenteissa ja nuorisovaltuustoissa, olennaisempaa ovat kuitenkin lasten ja nuorten arkiset kokemukset mukana olemisesta ja kuulumisesta. Kiinnostus ja arvostus lasten näkökulmia ja kokemuksia kohtaan auttavat luomaan luottamusta ja luovat nuorille tilaa ilmaista mielipiteensä. Jokainen kohtaaminen toistemme kanssa – mutta erityisesti lasten kohtaaminen aikuisten kanssa – voi joko vahvistaa tai heikentää lasten uskoa omaan vaikuttamismahdollisuuksiinsa ja omaan arvoonsa. Jos tasa-arvoa – tai osallisuutta – ei oteta prosessien lähtökohdaksi vaan pelkästään niiden tavoitteeksi, johtaa se siihen, että ”*tasa-arvo on aina vasta tulossa, ei koskaan tässä ja nyt*”, kuten radikaalin demokratian kannattaja ja filosofi Jacques Rancière sanoo. (Nivala ja Ryyänen 2013, 35; Stenvall 2020, 26-27; Stenvall 2020, 38.)

Myös Välijärvi (2019, 94) toteaa, että nuorten ja aikuisten arkiset kohtaamiset ovat osallisuuden synnyn kannalta kokemuksina nuorille merkittävämpiä kuin mitkään hyvinkään toimivat järjestetyt toimintamallit. Lasten edustuksellisessa osallistumisessa esimerkiksi oppilaskuntatoimintaan on myös ongelmallista se, että nämä ovat aikuisten maailmasta kopioituja vaikuttamisen tapoja ja niihin osallistuminen kiinnostaa ensisijaisesti sellaisia lapsia ja nuoria, joilla on runsaasti sosiaalisia ja kulttuurisia voimavaroja. Näissä elimissä lasten ja aikuisten välinen vuorovaikutus lisääntyy, mutta aikuisten luomaan rakenteeseen valittujen lasten ja nuorten suhteet edustamiinsa ikätovereihin usein vähenevät ja etääntyvät.

Euroopan neuvosto selvitti 2010-2011, miten jäsenmaissa nuoria ja lapsia kuullaan ja otetaan mukaan päätöksenteossa. Opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksessä käy ilmi, että suurin osa tutkintaa osallistuneista suomalaisista lapsista ja nuorista oli sitä mieltä, että he tulevat kuulluksi hyvin epävirallisissa yhteyksissä, kuten perheessä, koulussa ja terveydenhoidossa. Muissa yhteyksissä, kuten paikallisen ja kansallisen tason hallinnossa, asianajajien, tuomarien ja hoitohenkilökunnan kanssa asioitaessa sekä mediassa, heidät sen sijaan otetaan harvemmin vakavasti. Unicefin vastaava tutkimus 2009-2010 antaa samansuuntaisia tuloksia: lapset kokevat heillä olevan vaikutusvaltaa kotona, mutta esimerkiksi koulussa lasten vaikutusmahdollisuudet ovat Suomessa muita Pohjoismaita huonommat. (OKM 2011, 6; OKM 2011, 20.)

Yhdeksi tehokkaaksi lasten arkisen osallisuuden lisäämiskeinoksi on ehdotettu myönteisen tunnistamisen interventiota. Se on yksi varhaisen puuttumisen muoto, mutta se ei pyri erottelemaan lapsia ja nuoria ”tuettaviin” ja ”muihin” vaan olettaa, että jokainen ihminen kaipaa tunnistetuksi tuleamista ja tunnustuksen saamista. Malli sopii moniin ympäristöihin, koska se ei vaadi ”riskiryhmän” määrittelyä. Tukimuoto kohdentuu koko lasten tai nuorten yhteisöön, esimerkiksi koululuokkaan, eikä siten luo jakoa ”normaaleihin” ja ”tukea tarvitseviin”. Vaikka

myönteisestä tunnistamisesta saa jokainen osansa, se hyödyttää silti eniten niitä nuoria, joilla riski sosiaaliseen syrjäytymiseen on suurin. Myönteinen tunnistaminen syrjäytymisen ehkäisyn menetelmänä perustuu siihen ajatukseen, että kun lapsia ja nuoria tuetaan arkiympäristöjensä aktiivisina jäseninä, heistä kehittyy itsetunnon vahvoja yhteisöllisiä toimijoita. Parhaimmillaan myönteinen tunnistaminen on esimerkiksi sitä, kun opettaja antaa jonkun luottamuksellisen tehtävän jollekin oppilaista, hyvin siis arkista toimintaa. Tällaista opettajan toimintaa ei pidetä kuitenkaan syrjäytymistä ehkäisevänä toimintana yhtä paljon kuin esimerkiksi henkilökohtaisen opetussuunnitelman laatimista, vaikka koko luokan itsetunto saattaa jatkuvan myönteisen tunnistamisen takia parantua ja siten saavutetaan erävoitto syrjäytymiskehitystä vastaan. (Kallio ym. 2013, 63-82.)

5.2 Kansalaistoiminta

Harju määrittelee kansalaistoiminnaksi ihmisen aktiivisen toiminnan, jossa tavoitellaan yhdessä toimien yhteisen hyvän edistämistä, joka suuntautuu itsensä ulkopuolelle. Täten kansalaistoiminnasta tämän määritelmän mukaan rajautuisi pois esimerkiksi yhdistyksen kannatusjäsenenä toimiminen jäsenmaksun muodossa. Harju näkee myös, että jotta kansalaistoiminta suuntautuu määritelmän mukaan itsensä ulkopuolelle, kansalaistoimintaa ei ole perheen tai työyhteisön hyväksi toimiminen. Kansalaistoiminta ja vapaaehtoistyö eivät hänen mukaansa ole sama asia ja sukulaisten tai naapurien auttaminen olisi hyvä vapaaehtoisavun ilmentymä, vaikkakaan ei kansalaistoimintaa. (Harju 2010, 10-11.)

Lundblom (2007, 298) määrittelee kansalaistoiminnan yhteiskunnallisten toimintamuotojen kattokäsitteeksi. Se pitää sisällään vapaaehtoistyön, järjestöissä toimimisen tai talkootyön. Kansalaisuus on Vesikansan (2007, 191-193) mukaan enemmänkin kuin vain ”äänestäjäkansalaisuutta”. Yhteiskuntakriittisestä näkökulmasta se kykyä toimia yhteiskunnallisen muutoksen puolesta sekä kriittistä tietoisuutta. Hän kuvaa nykyisiä moderneja demokratiota leimaavan politiikan ammattimaistuminen ja etäännyminen tavallisista kansalaisista. Huolta demokratiatutkijoissa herättää se, että nykyiset demokratiat muistuttavat enemmän harvainvaltaa ja aktiivisesti osallistuvien kansalaisten osuus on yhtä pieni kuin antiikin aikaan, jolloin kansalaisoikeuksien ulkopuolelle oli rajattu sentään naiset ja orjat.

Rahkosen (2018) tekemän Vapaaehtoistyö Suomessa 2018 -tutkimuksen mukaan 32 % 15–24-vuotiaista on tehnyt vapaaehtoistyötä edellisen neljän viikon aikana (koko väestön luku on 42 %). Tärkeimmät syyt osallistumattomuuteen olivat ajanpuute (45 %), epätietoisuus, miten päästä mukaan (18 %) tai se, ettei ole koskaan pyydetty mukaan (27 %).

Nuorista, jotka eivät ole tehneet vapaaehtoistyötä, 69 % lähtisi mukaan, jos joku pyytäisi (Harju 2019, 16).

Nuorten Hyvinvointikertomuksessa (2020) kuvataan helsinkiläisnuorten hyvinvoinnin osa-alueita, joista yksi on yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Sen mukaan perinteinen puoluepoliittinen toiminta tai äänestäminen eivät ole kovin suosittua nuorten keskuudessa. Vaikuttaminen on siirtynyt sosiaaliseen mediaan ja porukalla toimimiseen jonkin tärkeänä pidetyn asian edistämiseksi. Yleisin helsinkiläisnuorten tapa vaikuttaa yhteiskunnallisesti on kulusvalintojen tekeminen eettisyyttä arvioiden. Vapaaehtoistyötä helsinkiläisnuorista oli tehnyt noin joka kolmas.

Kolmas sektori on mielletty kansalaistoiminnan sektoriksi, mutta perinteisten järjestö- ja yhdistystoiminnan rinnalla kasvaa neljännen sektorin merkitys. Digitalisaation vaikutukset näkyvät myös kansalaistoiminnan viimeaikaisissa muutoksissa ja neljännen sektorin vahvistumisessa. Verkkoympäristö on mahdollistanut toiminnan organisoimisen verkostomaisesti ja kevyesti, ilman yhdistystoimintaan kuuluvaa hierarkkista päätöksentekorakennetta ja lainmukaisia hallinnollisia veloitteita. Mäenpään ja Faehnlén (2020) mukaan neljäs sektori koostuu järjestöjen ulkopuolella toimivista ja itseorganisoituvia yhteisöistä ja liikkeistä, jotka hyödyntävät internetiä ja sosiaalista mediaa pyrkien konkreettiseen yhteistoimintaan omaehtoisesti muodostettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Tämä kuvaa myös nuorten suosi-
maa tapaa ottaa osaa yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Toiminnan motiivina voi olla yhtä lailla yhteisöllisyys, merkityksellisyys tai halu tehdä jotain hyvää kuten kolmannen sektorin parissakin usein on. Toisaalta kyse voi olla vain uudenlaisista palvelutuotannon tavoista, joita esimerkiksi nettikirpputorit, naapuruston yhteiskäytössä olevat hyödykkeet tai ruokaverkostot kuvastavat. Toiselle kyse voi olla "vain" konkreettisten tarpeiden täyttämisestä ja palvelusten vaihtamisesta, toisille se on "toiseen kansalaisyhteiskuntaan" poliittista osallistumista. (Ruuskanen ym. 2020, 22-25.)

Vapaaehtoistoiminnasta hyötyvät yhteiskunnan lisäksi palveluiden käyttäjät, julkiset ja yksityiset organisaatiot, paikalliset yhteisöt, mutta myös vapaaehtoiset itse (Raatikainen 2018, 192). Hyvinvointia tuotetaan kansalaistoiminnassa siis monille tasoille. Harju (2010, 136) kuvaa, että vapaaehtoistoiminnan tarjoama mukanaolo, vaihteleva tekeminen, toisten ihmisten tapaaminen ja kenties uusien sosiaalisten suhteiden syntyminen ovat hyviä vastavoimia syrjäytymiselle. On ihmisen perustarve kuulua johonkin yhteisöön. Yhteisön avulla ihminen voi tulla nähdyksi ja kuulluksi. Yhteisön toimii peilinä omaa identiteettiään rakentaessa. Yhteisöiden kuulumisen tunne, vastavuoroisuus, toimivat yhteistyöverkostot, hyvä tiedon kulku ja sosiaaliset taidot lujittavat sosiaalista pääomaa. Sosiaalinen pääoma taas tuottaa hyvinvointia sekä se on yhteydessä talouskasvuun ja vakauteen. Siellä, missä on vireää

kansalaistoimintaa, on vahvaa sosiaalista pääomaa. Siellä, missä sosiaalista pääomaa on enemmän, ihmiset luottavat toisiinsa, voivat paremmin ja yhteiskunta toimii tuottavammin kuin alhaisen sosiaalisen pääoman yhteiskunnissa. (Harju 2010, 61-62).

5.3 Vapaaehtoistoiminnan hyödyt nuorille

Joskus polku työelämään voi olla polveileva ja sisältänyt pettymyksiäkin. Tällöin oman pysyvyyden tunnetta tulisi voida vahvistaa muilla kentillä. Vaikka työ on monille iso identiteetin rakennusosa, työelämän ulkopuolella voi myös panostaa yhteiseen hyvään ja saada siitä tunnustusta, arvostusta, yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä onnistumisen ja merkityksellisyiden kokemuksia (THL 2021). Kansalaistoiminta tarjoaa myös intensiivisiä oppimiskokemuksia (Harju 2010, 55). Hakoluoto (2018, 23) viittaa Nicholsin ja Ralstonin tutkimukseen, jossa tehtyjen haastattelujen tulos oli, että vapaaehtoistyö tarjoaa väliaikaisen organisaation, säännöllisen yhteisöllisen kokemuksen perheen ulkopuolella, linkin yksilön omien tavoitteiden ja toiminnan välille sekä se vahvistaa henkilökohtaista statusta ja antaa identifiointumisen kohteen. Vapaaehtoisuus tarjoaa myös säännöllistä toimintaa ihmisille, jotka pyrkivät eteenpäin ja suunnittelivat tulevaisuuttaan edistäen näin työmarkkinakelpoisuuttaan. Samaa sanovat Grönlund ja Pessi (Hakoluoto 2018, 22); he ehdottavat, että vapaaehtoistoimintaa voitaisiin tarjota työttömille väylänä osallisuuteen ja itsetunnon kasvuun sekä mahdollisesti aktiivisuuden vahvistamiseen ja työkokemuksen hankkimiseen. Vapaaehtoistoiminta vastaisi näin sekä työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien yksilöiden inhimillisiin hyvinvoinnin haasteisiin, mutta samalla myös markkinatalouden ja nuorisotyöttömyyden yhteiskunnalliseen ongelmaan.

Lundblom (2007, 293) toteaa, että kansalaisjärjestöissä ja yhteiskunnallisissa liikkeissä saatu isoin anti on siellä tapahtuva nonformaali, epämuodollinen oppiminen. Toimintaan osallistuvat kartuttavat sisältöosaamisen lisäksi esimerkiksi kansainvälisyyttä, innovatiivisuutta, ryhmätyötaitoja tai kriittistä ajattelua. Näiden taitojen merkitys kasvaa myös Sitran (2020, 46) megatrendejä ennakoivan selvityksen mukaan, joka toteaa, että muuttuva työelämä ja yhteiskunta edellyttävät jatkuvaa osaamisen kehittämistä, uuden oppimista, luovuutta ja kokonaisuuksien hahmottamista. Raatikaisen (2018, 193) mukaan jo Sitran vuoden 2013 megatrendien tarkastelussa todettiin transversaalit taidot, moniosaamisen ja yhteistyötaitojen, olevan tulevaisuuden – ja nykyisyydenkin – avainominaisuuksia työelämässä. Transversaaleilla taidoilla tarkoitetaan luonteen, ajattelun ja tunnetaitoja, kuten itsesäätelyä, uteliaisuutta, luovuutta, kriittistä ja analyyttistä ajattelua, oppimiskykyä ja vuorovaikutustaitoja. Vapaaehtoistoiminnan kenttä on loistava paikka kehittää edellä mainittuja taitoja.

5.4 Vieraanvaraiset yhteisöt vai tuettua vapaaehtoistoimintaa?

Niemelän (2019, 111-112) mukaan inklusiivisen yhteiskunnan ideaalissa erilaisille ryhmille annetaan yhtäältä olemassaolon oikeus ja ääni ja toisaalta mahdollisuuksia toimijuuteen ja aktiiviseen kansalaisuuteen. Hän näkee inklusiivisessa, demokraattisessa yhteiskunnassa järjestöjen tehtävän olevan kaikkien ryhmien mukaan pääsyn, osallisuuden, toimijuuden, arvokkuuden ja äänen kuulumisen varmistaminen. Jokaisella pitäisi olla elämäntilanteesta, terveydentilasta tai esimerkiksi kielitaidosta riippumatta mahdollisuus tehdä vapaaehtoistyötä, vaikuttaa ja osallistua (Ansio 2017, 4). Tätä järjestöjen tehtävän toteutumista voidaan tarkastella kahdella eri käsitteellä, joissa on hieman eri vivahde: tuetun vapaaehtoistoiminnan tai yhteisöjen vieraanvaraisuuden kautta. Molempien käsitteiden tavoite on helpottaa kansalaisjärjestöön tai vapaaehtoistoimintaan kiinnittymistä.

Tuettu vapaaehtoistoiminta nojaa ajatukseen, että vapaaehtoistoiminta on kansalaisoikeus. Tuki voi tarkoittaa erityisryhmien tarpeiden huomioimista, kynnyksen madaltamista ja toiminnan mahdollistamista kaikille, jotka haluavat olla mukana vapaaehtoistoiminnassa omilla edellytyksillään. Käytännössä tuki voi tarkoittaa esimerkiksi kokeneemman vapaaehtoisen mukana kulkemista, tai oman avustajan tai tukihenkilön mukaan ottamista tai tiiviimpää tukea vapaaehtoistoiminnan koordinaattorilta. Se voi tarkoittaa myös rakenteiden ja johtamisen tarkastelua ja muutosta. Tukea tarvitseva vapaaehtoinen tarvitsee perehdytystä, kannattelua, apua, kannustusta ja neuvoja enemmän kuin toiset. (Ansio 2017, 4-7).

Diakonissalaitoksen kansalaistoiminnassa ja eritoten Kanssala puhuu vieraanvaraisista yhteisöistä tuetun vapaaehtoistoiminnan sijaan. Järjestöjen vieraanvaraisuudella tarkoitetaan karkeasti yhteisöjen kykyä vastaanottaa uusia ihmisiä mukaan toimijoiksi ja jäseniksi yhteisöön. Tuettu vapaaehtoistoiminnan lailla vieraanvaraiset yhteisöt mahdollistavat kaikenlaisten ihmisten osallistumisen. Vivahde-ero on siinä, että vieraanvaraisuuden käsite huomioi, että tukea voi tarvita kuka vaan uusi kävijä, asiakas tai vapaaehtoinen. Jos kaikkia heitä tuetaan eri vaiheissa ja heitä kohtaan ollaan vieraanvaraisia, se vie pohjaa tuetun vapaaehtoistoiminnan käsitteeltä, joka on rajannut tuen kohdistuvan tiettyihin erityisryhmiin. Vieraanvarainen yhteisö tai järjestö vaatii erityisesti toiminnan järjestäjiltä herkkyyttä ja taitoa tukea sellaisen yhteisön syntymistä, joka on joustava ja antaa tilaa ja rooleja monenlaisille ihmisille. (Von Essen & Simonen 2020, 14.)

6 Kehittämismenetelmät

Tutkimuksellinen kehittäminen

Ojasalo, Moilanen ja Riitalahti kuvaavat tutkimuksellisen kehittämisen sijoittuvan tieteellisen tutkimuksen ja arki ajatteluun perustuvan kehittämistyön väliin. Verrattuna tieteelliseen tutkimukseen, tutkimuksellinen kehittäminen pyrkii ratkaisemaan käytännössä havaittuja ongelmia ja uudistamaan toimintatapoja siinä missä tieteellinen tutkimus taas pyrkii luomaan uutta teoriaa tai testaamaan teorioita. Tutkimuksellisessa kehittämistyössä korostuvat toiminnallisuus, parannusten etsiminen ja ratkaisujen toteutettavuuden varmistaminen käytännössä. Tutkimuksellisessa kehittämisessä on toisaalta taas verrattuna mihin tahansa kehittämistyöhön enemmän systemaattista ja kriittistä tiedonkeruuta sekä käytännöstä että teorioista. (Ojasalo ym. 2014, 17-20.)

Toikko ja Rantanen (2009, 22) huomauttavat, että tutkimuksellisessa kehittämisessä käytännön ongelmat ja kysymykset ohjaavat tiedontuotantoa. Tietoa ei tuoteta missään suljetuissa laboratorioissa vaan aidoissa, käytännön ympäristöissä. Kyse ei ole kuitenkaan soveltavasta tutkimuksesta, sillä tutkimus on kehittämistyössä vain avustavassa roolissa, jossa tavoitellaan muutosta toimintaan tai rakenteisiin.

Toimintatutkimus ja osallistava toimintatutkimus

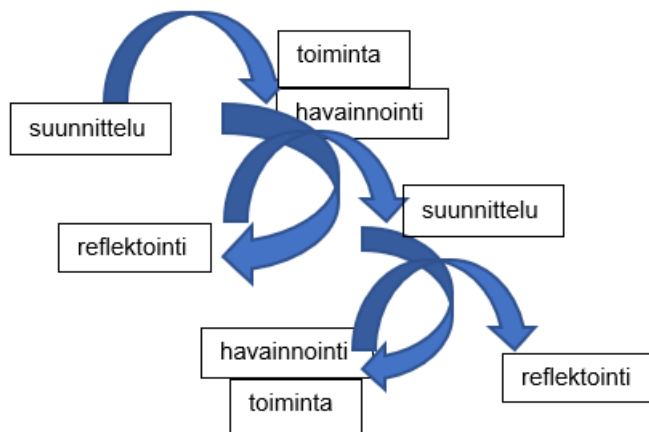
Opinnäytetyöni on toimintatutkimus, jossa on käytetty sekä määrällisen että laadullisen tutkimuksen menetelmiä. Määrällinen tutkimus ja laadullinen tutkimus ovat parhaimmillaan toisiaan täydentäviä tutkimussuuntauksia. Karkeasti voidaan pelkistää, että kvalitatiivinen tutkimus keskittyy merkityksiin ja kvantitatiivinen numeroihin. Kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa lähtöoletus on, että todellisuus mitattavissa ja että kaikki tieto on johdettavissa aistihavainnoistamme ja ja niitä havaintoja seuraavasta loogisesta päättelystä. Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa ihminen on tiedon keruun instrumentti, mikä tarkoittaa, että aineisto perustuu todellisissa tilanteissa tehtyyn tiedon hankintaan ja enemmän tutkijan havaintoihin tai tutkittavien kanssa käytyihin keskusteluihin kuin mittausvälineillä hankittuun tietoon, vaikkakin myös lomakkeita tai testejä voidaan käyttää siinä rinnalla. (Hirsjärvi ym. 2007, 133-160.)

Toimintatutkimuksella on Heikkisen (2018, 215) mukaan kaksoistehtävä; toiminnan tutkiminen sekä kehittäminen. Lähestymistapa on käytännöllinen ja usein halutaan selvittää, miten asiat voi tehdä paremmin kun useissa tapauksissa tutkimuksen tarkoitus on selvittää, miten asiat ovat. Toimintatutkimukselle ominaista on Eskolan ja Suorannan (1998, 128) mukaan vaikuttamiseen tai interventioon pyrkivä lähestymistapa. Tutkija ei pyri havainnoimaan kohdettaan etäältä, tutkimustilanteeseen puuttumatta vaan tutkittavat ikään kuin

kutsutaan mukaan kehittämishankkeen toteuttamiseen. Tutkija on osa tutkimuskohdettaan ja hän puolestaan pyrkii vaikuttamaan tutkittavien elämään, tehden sen kuitenkin niin, että avaa tarkoituksensa avoimesti. Toimintatutkimuksessa pyritään ratkaisemaan jokin yhteisölle merkityksellinen, käytännöllinen ongelma. (Eskola & Suoranta 2005, 128-129.)

Toimintatutkimuksessa muutos ja tutkimus ovat kiinteästi yhteydessä. Alasuutari (2001, 95) painottaa, että tutkimuksen perimmäinen tarkoitus on yhteiskunnallisen todellisuuden muuttaminen. Tutkimuskysymys ei ole pääroolissa vaan toimintatutkimuksen tehtävän määrittely. Toimintatutkimuksessa haetaan käytännön hyötyä ja sovellettavuutta. Toimintatutkimus kysyy, miten asiantila saadaan aikaan ja millaista tietoa kehittämisen tueksi tarvitaan. (Heikkinen 2018, 220.)

Toimintatutkimuksessa vuorotellaan usein konkreettisen toiminnan ja sen reflektoinnin välillä. Tätä vuorottelua kuvataan spiraalimallin avulla. Spiraalin kehät muodostuvat suunnittelusta, toiminnasta, havainnoinnista sekä reflektoinnista, jonka jälkeen kehä toistuu uudestaan edellisen kehän tulosten pohjalta, kuten kuviossa 2 esitetään. Spiraalimallissa ei ole selkeää päätöstä vaan kehittämistoiminta voisi olla periaatteessa jatkuva prosessi. Myöskään absoluuttiseen totuuteen spiraalimalli ei johda vaan aina tilannekohtaiseen toimivaan ja hyvään ratkaisuun. Spiraalimallia Metsämuuronen (2009, 237) kritisoi muun muassa siitä, että kaikkia muuttujia ei voida kontrolloida eikä tuloksia voida juurikaan yleistää, johtuen tilanteeseen sidotusta, rajallisesta tutkimusjoukosta. (Toikko 2009, 66.)

Kuvio 2. Spiraalimalli Toikka ja Rantasta mukaillen (2009).

Opinnäytetyössä on myös piirteitä **osallistavasta toimintatutkimuksesta**, joka tähtää vielä enemmän yhteiskunnalliseen muutokseen. Osallistavassa toimintatutkimuksessa uutta tietoa tuotetaan toimintatutkimuksen tavoin yhteistyössä paikallisyhteisön tai tutkimuskohteen kanssa ja tavoitteena on saada aikaan muutosta. Keskitalon (2020, 22-23) mukaan

osallistava tutkimus voidaan jakaa kahteen menetelmälliseen lähestymistapaan; toisessa tutkija ja ammattilaiset tekevät tutkimusta tai toisessa tapauksessa tutkimusta tehdään yhdessä niiden kanssa, joita tutkimus ja toiminta koskettaa. Jälkimmäisessä lähestymistavassa voidaan edistää tutkimuksen kohteiden osallisuutta, antaa ääni yksilöille ja yhteisöille ja ottaa heidät mukaan prosessiin, sillä osallistava toimintatutkimus korostaa tutkimuksen tulosten tai sen aikaansaamien muutosten vaikuttavan ennen kaikkea tämän ryhmän elämään. Osallistavan tutkimuksen ihannemallissa kumppanuus tutkittavien kanssa toteutuu kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa: ongelman määrittelyssä, menetelmien valinnassa, aineiston keruussa ja analyysissä, tulosten levittämisessä ja projektin arvioinnissa. Vaikuttavuutta osallistava tutkimus lisää, sillä tutkimukseen osallistuminen voi myös johtaa tutkimuskohteen taitojen kehittymiseen (Huttunen 2016, 42-43). Opinnäytetyöprosessissani isossa osassa ovat olleet Startti-ryhmässä toteutetut kansalaistoiminnan työpajat. Opinnäytetyössäni osallistajat ovat päässeet pohtimaan niissä omaa kansalaistoimijuuttaan sekä etsimään tietoa lähialueensa mahdollisuuksista tehdä vapaaehtoistyötä. Se on tuottanut heille itselleen uusia oivalluksia, joka on kuitenkin prosessin tärkein asia ja saadut tutkimustulokset vain väline kehittämistyöhön.

Tutkimusmenetelmät

Koska osallistuin itse työpajojen vetämiseen sekä niissä syntyvään keskusteluun, olin myös itse tuottamassa ainestoa ohjailemalla ryhmätilannetta ja keskustelua. Kuten aikaisemmin todettiin, opinnäytetyön tutkimuksellinen kehittämisprosessi noudattaa spiraalimallia. Hirsjärvi ym. (1997, 223) painottavat myös, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa, varsinkin tämän tyyppisessä ”kentätutkimuksessa” analyysia ei tehdä vain jossain tietyssä kohtaa tutkimusprosessia vaan pitkin matkaa. Työpajojen ohjaustyöparini kanssa suunnittelimme aina yhden tai korkeintaan kahden seuraavan työpajan kerrallaan, sillä halusimme suunnittelussa nimenomaan pystyä ottamaan huomioon edellisten työpajojen havainnot sekä nuorten toiveet painotuksista.

Aineisto on kerätty syksyllä 2020 Vamoksen Startti-ryhmässä kuuden kerran vapaaehtoistoiminnan työpajoissa tehtyjen kyselyiden sekä toiminnallisen harjoituksen avulla. Ryhmän alussa ja lopussa täytätin nuorilla THL:n **osallisuusindikaattorin kyselyn**. Osallisuusindikaattori muodostuu kymmenestä väittämästä, jotka kartoittavat vastaajan merkityksellisyyden kokemusta, uskoa omiin toimintamahdollisuuksiin ja sosiaalista vuorovaikutusta. Väittämien vastaukset sijoitetaan jatkumolle ”täysin samaa mieltä, täysin eri mieltä”, jonka toinen ääripää edustaa osattomuuden kokemusta ja toinen osallisuuden kokemusta (THL 2019). Alussa ja lopussa tehtynä kysely mahdollistaa sen tarkastelun, että ovatko

työpajojen teemojen työstäminen osallisuutta tukevaa, minkä lisäksi kysely antaa hyvää taustatietoa, mihin muuta aineistoa voi peilata.

Osallisuuskyselyn jälkeen aineistoa syvennettiin **interaktiivisen Ahaslides-verkkokyselyn** avulla. Kysely keräsi tietoa, mitkä asiat nuoret kokevat mahdollistavan vapaaehtoistoimintaan osallistumisen ja mitkä asiat he näkevät toimintaan osallistumista jarruttavina tai jopa karkottavina tekijöinä. Näiden kahden kyselyn lisäksi **toteutimme ratkaisukeskeisessä ja osallistavassa hengessä toiminnallisen ryhmätehtävän**, jossa nuoret saivat ideoida ja koostaa omat ehdotuksensa, mitä toivovat Vamokselta osallisuuden lisäämiseksi. Eri aineistojen ja menetelmien käyttöä kutsutaan triangulaatioksi eli eri pisteistä ja positiosta käsin tehtävää tutkimista. Eri tutkimusmenetelmien käyttö on suositeltavaa, sillä se parantaa usein tutkimuksen luotettavuutta. Toisaalta varsinkin useiden eri menetelmien triangulaation kompastuskivi saattaa olla esimerkiksi tutkimusmenetelmien sisäänrakennetut erilaiset ihmiskäsitykset ja täten niiden yhteensovittamattomuus tai se, että eri menetelmien ja aineistojen käyttö vie yksinkertaisesti enemmän aikaa ja eheää kokonaisuutta voi olla vaikeampi hallita. Kuviossa 3 on kiteytetty käyttämäni aineistonkeruumenetelmät. (Eskola & Suoranta 1998, 69-71.)

Kuvio 3. Käytetyt aineistonkeruumenetelmät.

Aineistoni analyysissä olen käyttänyt apuna teemoittelua. Teemoittelussa esimerkiksi kyselyaineistosta nostetaan tiettyjä tutkimusongelman kannalta olennaisia aiheita tarkasteluun. Teemoittelu on suositeltava aineiston analysointitapa jonkin käytännöllisen ongelman ratkaisemissa. Tätä käytän varsinkin Ahaslides -kyselyn ja nuorten kehittämisideoita analysoidessani. Nuorten sitaatit käyvät vuoropuhelua teorian kanssa ja käytän niitä

perustelemaan tekemiäni tulkintoja sekä kuvaavina esimerkkeinä. (Eskola & Suoranta 1998, 175-179.)

Osallisuuskysely

Halusin selvittää, mitä Startti-ryhmän nuoret ajattelevat omista vaikuttamismahdollisuuksistaan, osallisuudestaan ja toimijuudestaan. Menetelmäksi valikoitui THL:n osallisuuskysely ja osallisuusindikaattori. Osallisuusindikaattori on Sokra-koordinaatiohankkeen kehittämä mittari (Experiences of Social Inclusion Scale, ESIS). Mittarin saa käyttöönsä ilmoittamalla sen kehittäjätkijoille käyttöönotosta ja käyttötarkoituksesta. Ehtona on, että osallisuusindikaattoria käytetään sanataarkasti, muuttamatta tai jättämättä pois mitään väittämää, vastausvaihtoehtoa, kysymysten järjestystä, kysymyksiä tai ohjaavia lauseita, sillä osallisuusindikaattori on validoitu tässä nimenomaisessa muodossa. Kysely täytettiin alussa ja seurantakysely samoine kysymyksineen lopussa. Tämä mahdollisti muutosten havaitsemisen ja sen tarkastelun, että tuottaako kansalaistoiminnan työpajat esimerkiksi oman osallisuuden kokemuksen lisääntymistä tässä ryhmässä.

Osallisuuskyselyssä oli aloituskyselyssä 13 ja seurantakyselyssä 14 kysymystä. Suurin osa kysymyksistä liittyivät vastaajan taustatietoihin (mm. ikä, sukupuoli, oma arvio elämänlaadusta, terveydestä, taloudellisesta tilanteesta, yhteisöihin kuulumisesta ja työmarkkinastatuksesta). Nämä rajautuvat aineistoni ulkopuolelle. Kolmas kysymys on aineistoni kannalta oleellisin: osallisuusindikaattori. Siinä kysytään: ”Olemme kiinnostuneita kokemuksistasi yleensä osallisuuteen liittyen. Valitse missä määrin olet väittämien kanssa samaa tai eri mieltä.” Väittämiä oli yhteensä 10 ja vastaukset annettiin viisiportaisen asteikon mukaan ”täysin eri mieltä”, ”jokseenkin eri mieltä”, ”ei eri mieltä eikä samaan mieltä”, ”jokseenkin samaa mieltä”, ”täysin samaa mieltä”. Kysymyksen 10 väittämää on kuvattu alla olevassa kaaviossa 2.

Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? Merkitse jokaisen väittämän kohdalle se vaihtoehto, joka kuvaa parhaiten omaa kokemustasi.	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Tunnen, että päivittäiset tekemiseni ovat merkityksellisiä.					
Saan myönteistä palautetta tekemisistäni.					
Kuulun itselleni tärkeään ryhmään tai yhteisöön.					
Olen tarpeellinen muille ihmisille.					
Pystyn vaikuttamaan oman elämäni kulkuun.					
Tunnen, että elämälläni on tarkoitus.					
Pystyn tavoittelemaan minulle tärkeitä asioita.					
Saan itse apua silloin, kun sitä todella tarvitsen.					
Koen, että minuun luotetaan.					
Pystyn vaikuttamaan joihinkin elinympäristöni asioihin.					

Kaavio 1. Osallisuusindikaattorin väittämät.

Osallisuusindikaattori kuvaa ihmisten kokemusta merkityksellisyydestä, uskoa omaan toimintaan- ja vaikutusmahdollisuuksiin omassa elämässä ja elinympäristössä, sekä sosiaalista vuorovaikutusta (THL 2020a). Kaikki nämä ovat yhteydessä yksilön hyvinvointiin ja ovat vastavoimia syrjäytymiselle. Osallisuusindikaattorin kysymykset on valittu ja muotoiltu perustuen Leemannin ja hänen tutkijakollegoiden osallisuuden määritelmään. He tarkastelevat osallisuutta tilana, joka muodostuu saatavilla olevista resursseista, elämän turvaavista ja inhimillisistä tarpeista sekä toiminnasta. Resursseja ovat esimerkiksi kohtuullinen toimeentulo, harrastukset, sivistys, luottamus, turvallisuuden tunne ja osaaminen. Inhimillisiksi tarpeiksi puolestaan Leemann ym. luettelevat tarpeen hengissä pysymiseen, tuntemiseen, turvaa, vapauteen, luovuuteen, joutilaisuuteen, elämän hallittavuuteen, merkityksellisyyteen ja osallistumiseen. Lisäksi he nojaavat Decin & Ryanin (1985) käsityksiin inhimillisten tunteiden sisältävän itseohjautuvuuden, kyvykkyyden, yhteisyyden kokemuksen ja hyvän tekemisen. Toiminta osallisuuden osatekijänä ymmärretään ihmisten toisiinsa vaikuttavina tekoina, joista syntyvät esimerkiksi koherenssin, merkityksellisyyden, tarpeellisuuden, pystyvyyden, luottamuksen ja elämän tarkoituksellisuuden kokemukset. Kaikkien edellä mainittujen resurssien, tarpeiden ja toiminnan vaikutusten ajatellaan tässä osallisuusindikaattorissa kytkeytyvät yksilön hyvinvointiin. (Leemann ym. 2018, 12-13.)

Osallisuusindikaattorin tulokset pisteytetään niin, että kustakin vastauksesta saa 1-5 pistettä. ”Täysin eri mieltä” -vastauksesta saa 1 pisteen ja asteikon toisessa päässä ”täysin samaa mieltä” -vastauksesta saa 5 pistettä. 10 väittämästä saa siis enimmillään 50 pistettä. Raakasummapistemäärästä vähennetään 10, jolloin jäljellä on 0–40 pistettä. Tämän

jälkeen pisteet kerrotaan 2,5:llä. Lopputulos on summapistemäärä 0–100. Laskukaava on kuvattu alla.

$$\text{Summapistemäärä (0-100)} = \left(\sum_{i=1}^{10} x_i - 10 \right) \times 2,5$$

Kysely kansalaistoimintaan osallistumisen esteistä ja mahdollistajista

Osallisuuden tarkastelun lisäksi halusin kysyä avoimilla kysymyksillä nuorilta, mitä he ajattelevat vapaaehtoistoiminnasta. Mitkä asiat he kokevat tekevän kansalaistoimintaan osallistumisen mahdolliseksi heille? Entä minkälaisen asioiden he ajattelevat estävän heitä osallistumasta vapaaehtoistoimintaan? Vamoksen toiminnan kehittämisen kannalta on oleellista tietää, mitä asioita haluamme lisätä ja mitä taas välttää, kun tuemme nuoria kohti vapaaehtoistöitä. Avoimilla vastauksilla saadaan moninaisempia vastauksia kuin esimerkiksi monivalintakysymyksillä. Kysely toteutettiin Ahaslides -sivuston kautta. Kysely toimi niin, että kysymykset heijastettiin videotykillä seinälle. Kyselyyn pääsi vastaamaan linkin kautta ja ryhmäläiset saivat vastata siihen omilla kännyköillään. Jokaisen vastaus tuli reaaliajassa näkyviin kysymyksen alle, mutta vastaaminen oli silti anonyymiä, sillä vaikka vastaukset olivat julkisia, ei ollut mahdollista päätellä, mikä oli kenenkin antama vastaus. Näin toteutetun kyselyn hyvä puoli oli, että vastausten ollessa kaikkien nähtävillä pystyimme käymään vielä tarkentavaa keskustelua kunkin kysymyksen kohdalla. Toisaalta vastausten näkyminen kaikille vastaajille saattaa tuottaa ”peesaamista”, että hitaimmat vastaajat saattavat komparta näkyvillä olevia vastauksia. Ahaslides -kyselyn kysymykset olivat:

1. Millaiset asiat tekevät helpommaksi osallistua johonkin uuteen juttuun, esimerkiksi lähtisit tekemään vapaaehtoistyötä?
2. Mitkä asiat saavat sinut jättäytymään toiminnasta tai olemaan osallistumatta johonkin uuteen toimintaan?
3. Minkälaista tukea kaipaisit / toivoisit osallistumisesi tueksi? Keneltä, mistä?
4. Mitä vapaaehtoistöihin osallistumista tukevia elementtejä löydät esim. verkostokartastasi?

Toiminnallisen menetelmän kuvaus

Tähän mennessä kehittämishankeprosessissa oli selvitetty osallisuusindikaattorin avulla nuorten osallisuuden kokemusta sekä Ahaslides-kyselyllä heidän ajatuksiaan

vapaaehtoistoimintaan osallistumisen mahdollistavista ja jarruttavista tekijöistä. Näistä kyselyistä piirtyy näkyviin lähtötilanne ja kehittämistyön kannalta huomioitavia seikkoja. Seuraavaksi haluttiin kuulla nuorten näkemyksiä, miten näistä lähtökohdista käsin he lähtisivät lisäämään Vamokseen osallisuutta tukevia tai synnyttäviä toimintoja tai miten he toivoisivat vapaaehtoistoimintaa tuottavan lähemmäs heitä. Tähän menetelmäksi valikoitui ryhmälähtöinen työskentely edellisten aineistonkeruumenetelmien ollessa yksilön tuottamaan tietoon perustuvia. Ryhmälähtöinen työskentely pitää sisällään ajatuksen, että ryhmä itse on paras asiantuntija ja voi vastata tässä tapauksessa varsinaisesta sisällöstä eli ideoista, päätöksistä ja ratkaisuista fasilitaattorin, eli tässä tapauksessa minun, ollessa vain tilanteen valmistelija ja raamittaja. Fasilitaattori ei osallistu ideointiin, mutta tukee ryhmäprosessia mahdollisilla apukysymyksillä tai varmistaen kaikkien osallistumisen ja ehdotusten tasapuolisen. (Kepa 2009, 9.)

Menetelmä on sovellettu Summan ja Tuomisen (2009, 23) Järjestösatanen -ideointimenetelmästä. Siinä tavoitellaan mahdollisimman monien kehittämisideoiden tuottamista. Menetelmän nimi juontaa ajatuksesta, että tavoitteena on tuottaa 100 ideaa tai ratkaisua. Menetelmä olettaa, että ihmisen aivot on ohjelmoitu tuottamaan aina ensin jo kokeiltuja ja vaarattomiksi havaittuja ratkaisuja. Kun nämä ideat tai ratkaisut on saatu tuotettua ensin paperille, on pakko alkaa miettimään ”laatikon ulkopuolelta” ja keksiä luovia ja yllätyksellisiäkin ratkaisuja. Summan ja Tuomisen (2009, 23) mukaan viimeiset ideat ovat usein niitä helmiä, jotka eivät olisi tulleet koskaan esiin ilman tätä menetelmää.

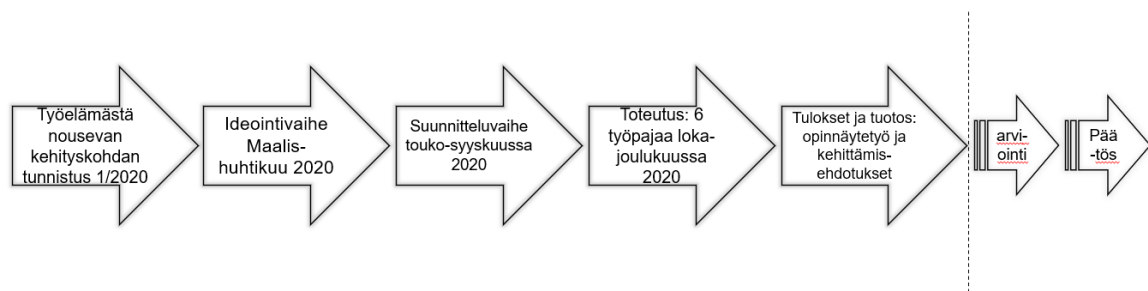
Nuoret jaettiin kahteen ryhmään. Heitä pyydettiin listaamaan kehittämisideoita liittyen osallisuuden lisäämiseen Vamoksessa tai vapaaehtoistoimintaan osallistumisen kynnyksen madaltamiseen. Ohjeistuksena oli, että idean toteuttamiskelpoisuutta ei tarvitse tässä kohdalla miettiä ja itesesensuuria tulisi välttää. Ideoiden kirjaamisen jälkeen molemmat ryhmät esittelivät ideansa ja kävimme niistä keskustelua ja esitimme lisäkysymyksiä tarvittaessa.

Ryhmässä ideointi oli tärkeä osa menetelmää, sillä jos nuoret olisivat tehneet yksin omat ”satasensa”, he olisivat jääneet paitsi vuorovaikutuksesta toistensa kanssa ja niistä kimmokkeista, joita toisten ideat laittavat liikkeelle. Hilden ja Isola (2019, 1) perustelevat luovien menetelmien käyttöä sillä, että luova ryhmätoiminta palauttaa yhteyksiä yksilöiden voimavaroihin ja jopa lisää niitä.

7 Kehittämishankkeen toteutus

7.1 Kehittämishankkeen prosessikuvaus

Salosen ym. (2017, 52) mukaan kehittämistoiminta koostuu seitsemästä vaiheesta: 1) kehittämistarpeiden tunnistamisesta, 2) ideointivaiheesta, 3) suunnitteluvaiheesta, 4) toteutusvaiheesta, 5) tuloksesta tai tuotoksesta, 6) arviointivaiheesta ja 7) päätösvaiheesta, jossa tulokset jalkautetaan ja levitetään. Oheisessa kuviossa 4 näkyy, miten vaiheet ilmevät tässä kyseisessä kehittämishankkeessa.

Kuvio 4. Kehittämishankkeen vaiheet.

Heikkilä ym. (2008, 26) kuvaavat, miten hankkeissa käytännön eri vaiheet limittyvät tai ovat päällekkäisiä, vaikka hankkeilla tai projekteilla onkin selkeä alku ja loppu. Kun kehittämistarve on tunnistettu, aloitetaan kehittämisen suunnittelu, joka johtaa ensimmäisiin tekoihin tai toimintaan. Kuitenkin spiraalimaisesti saatetaan liikkua takaisin pohtivan tarkastelun jälkeen uudestaan suunnitteluun, esimerkiksi kun huomataan uusia kehityskohteita toiminnan käynnistyttyä. Opinnäytetyöprosessi on alkanut jo keväällä 2020, jolloin lähestyin Kanssala ja ehdotin yhteistyötä. Tämän jälkeen opinnäytetyöprosessissa seurasivat aiheen valinta ja rajaus, sekä valitun aiheen taustateorian kartoittaminen. Tutkimussuunnitelmani olen esitellyt alkusyksystä 2020 omille esihenkilöilleni, Diakonissalaitoksen Vamos ja työllisyys -palvelualuejohtajalle, Diakonissalaitoksen eettisessä toimikunnassa ja LAB-ammatti- korkeakoulun aiheseminaarissa.

Lokakuussa aloitimme Kanssalan kansalaistoiminnan ohjaajan kanssa, joka toimi työpajojen ohjaustyöparinani, kuuden kerran työpajakokonaisuuden Startti-ryhmässä. Työpajojen tarkoitus oli tuoda kansalaistoiminnan teemaa lähemmäs nuoria, sekä kerätä samalla tietoa, miten Vamoksen nuoret kokevat vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuutensa ja suhteensa vapaaehtoistoimintaan. Näiden työpajojen aikana nuoret vastasivat kahteen kyselyyn, osallisuuskyselyyn sekä kyselyyn vapaaehtoistoiminnan mahdollistajista ja esteistä, sekä osallistuivat toiminnalliseen kehittämistehtävään. Näistä kolmesta aineistosta koostan lähdekirjallisuuteen peilaten Vamokselle kehittämissuosituksia. Kehittämissuositukset

sisältävät ehdotuksia, miten Vamoksen työntekijät voivat edesauttaa nuorten liikkumista ja kiinnittymistä kohti vapaaehtoistöitä sen ollessa tarkoituksenmukaista nuorten omien tavoitteiden näkökulmasta tai millaisia rakenteita/toimintamalleja tarvitaan Vamokseen, jotta nuoret kokisivat itsensä enemmän osallisiksi.

Joulukuussa 2020 olemme kirjoittaneet Diakonissalaitoksen viestintäkanaville blogin ryhmäprosessista sekä pitäneet suppealle työntekijäjoukolle työpajan, jossa kerroimme siihenastisista havainnoistamme ja jatkoaskelista. Opinnäytetyön tavoite olisi olla valmis maaliskuussa 2021, jonka jälkeen tulokset esitellään vielä koko työyhteisölle kehittämisehdotusten jalkauttamisen alullepanoa ajatellen.

Koko kehittämishankkeen tulokset ja tuotokset ovat tämä opinnäytetyöraportti sekä sen sisältämät kehittämisehdotukset. Siihen päätyykin tämä opinnäytetyöprosessi. Arviointi- ja päätösvaihe tapahtuu koko työyhteisön toimesta, kun kehittämisehdotukset on esitelty yksikölle. Oma opinnäytetyöni ei täysin täytä osallistavan tutkimuksen ihannetta, sillä Startti-ryhmän nuoret olivat mukana oikeastaan vain aineiston keruussa eivät prosessin suunnittelussa. Tulosten levittämisen ja arvioinnin suhteen heidän osuutensa on vielä auki ja määrittänyt opinnäytetyöprosessin jälkeen työyhteisössä. (Keskitalo 2020, 27; Keskitalo 2020, 30.)

7.2 Kansalaistoiminnan työpajat Startti-ryhmässä

Halusimme työskennellä prosessinomaisesti nuorten kanssa, jonka takia loimme kuuden kerran työpajakokonaisuuden. Samat lomakkeet, kyselyt tai tuotokset olisi voinut kerätä toki myös esimerkiksi yhden työpajan aikana tai esimerkiksi delegoimalla kyselyjen täyttämisen Startti-ryhmän valmentajan vastuulle. Teknisesti olisimme saaneet saman aineiston, mutta uskon, että ilman teemaan sukeltavia työpajapäiviä, vastaukset olisivat jääneet pinnallisimmiksi. Jos jo opinnäytetyön tarkoitus on osallisuuden lisääminen, tavoite ei saisi näkyä vasta lopputuloksessa vaan prosessissa. Hyvin usein syyllystetään siihen, että nuorilta vain kysytään ja aikuiset tai ammattilaiset sen perusteella lähtevät kehittämään toimintaa. Näiden työpajojen avulla nuoret pääsivät enemmän osaksi prosessia ja asiantuntijoiksi. Aineistonkeruu- ja työpajaproessi ovat siis palvelleet kahta tarkoitusta: toisaalta työpajat ovat olleet tiedonhankinnan tukikehikko, mutta toisaalta myös työpajojen sisältö ja runko sopisivat ilman tiedonkeruutakin hyviksi kansalais- ja osallisuuskasvatuksen oppitunneiksi. Kansalaistoiminnan työpajat ovat toistettavissa ja ne voidaan helposti upottaa Vamoksen ryhmien ”opintosuunnitelmaan” jatkossakin.

Työpajalla tarkoitetaan tapaamista, jossa nuoret rohkaistaan erilaisin toiminnallisina, vuorovaikutuksellisin tai luovin menetelmin yhteistoimintaan (Salonen ym. 2017, 63). Työpaja

valikoitui kehittämistoiminnan kehikoksi, sillä se painottaa mielipiteiden, tietojen, ajatusten, ideoiden, keskustelun ja näkemysten jakamista suhteellisen vapaamuotoisella tavalla. Useammasta työpajakerrasta koostuva toteutus mahdollisti syvemmän ymmärryksen kerrostamisen, nuorten luottamuksen saavuttamisen sekä antoi nuorille mahdollisuuden kypsyttellä ajatuksiaan työpajakertojen välissä.

Kuuden kerran työpajakokonaisuuden voi nähdä muodostavan koko kehittämishankkeen spiraalin sisään oman syklin tai spiraalin, jossa kehitettiin nuorten työpajoja ja rakennettiin työpajoista nuorten osallisuutta vahvistavia toimintatutkimuksen spiraalimallin mukaisesti. Kuusi työpajaa muodostavat kehittämishankkeeni ytimen. Työpajoissa olemme käyneet hedeelmällisiä keskusteluja nuorten kanssa keräten samalla kehittämishankkeen aineistoa.

Olimme suunnitelleet ohjaajatyöparini kanssa karkean rungon kuuden työpajan toteuttamiselle, mutta samalla tiedostaen, että suunnitelmia tullaan viilaamaan havaintojemme tai nuorten esiin tuomia ajatusten tai kertomuksien jälkeen. Olimme sopineet ohjaustyöparini kanssa jokaisen työpajan jälkeen reflektointi- ja purkuhetken, jossa pääsimme jakamaan huomioitamme. Samoin ennen jokaista työpajaa meillä oli kalenteroitu yhteinen suunnitteluhetki. Työpajan jälkeinen välitön reflektointi määrittäi tulevan suunnittelusessiomme sisältöä. Työpajakokonaisuuden suunnitelmaa olemme työstäneet yhteiseen Google Docs -tiedostoon, johon on kerrostunut havaintojamme, to do-listoja, menetelmiä, harjoituksia tai huomioitamme.

Reflektointimme painottui tekemiimme havaintoihin ja niistä johdettujen, oletettujen ilmiöiden tarkasteluun. Koska halusimme työpajojen olevan mielekkäitä nuorille, refleктоimme myös havaintojamme liittyen nuorten osallistumiseen, viireystilaan tai nuorten keskusteluuriin; mihin keskustelu lähtee viettämään kun nuorille antaa tilaa, mikä heistä on kiinnostavaa? Näiden huomioiden perusteella suunnittelimme aina seuraavaa työpajaa. Joskus reflektointia ja suunnittelua tapahtui myös toteutuksen, työpajan, aikana. Saatoimme työpajan aikana pidetyn tauon aikana reflektoida työparini kanssa nopeasti edellistä harjoitusta ja tehdä tarvittaessa suunnitelmanmuutoksia loppupäivälle. Joskus työpajapäivän aikana huomasimme, että jokin teema nostattikin odotettua enemmän keskustelua, jonka halusimme sallia ja siirtää jonkin harjoituksen keskustelun tieltä seuraavalle kerralle.

Kuudessa työpajassa oli vaihteleva määrä nuoria paikalla. Startti-ryhmässä oli syksyllä kaiken kaikkiaan 10 nuorta, mutta työpajoissa oli kerrasta riippuen paikalla 3-8 nuorta. Sain yhteensä 9 eri nuorelta suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta. Nuorten lisäksi paikalla oli ohjaustyöparini Kanssala-hankkeesta, Startti-ryhmän oma valmentaja sekä sosionomiharjoittelija.

Mainittava asia, joka on vaikuttanut opinnäytetyön toteutukseen ja tämän Startti-ryhmän työpajoihin, on esimerkiksi koronaepidemia. Korona on huomioitu ryhmässä turvaväleinä, maskin käyttönä ja työpajojen sisältöjen suunnittelussa. Osa sisällöistä on hoidettu etäyhteyksin, esimerkiksi jotkin järjestökentän vierailijat pitivät esittelynsä Teams-sovelluksen kautta sen sijaan, että olisivat tulleet paikan päälle. Viimeinen työpaja pidettiin joulukuussa etänä Discord-palvelimella koronarajoitusten tiukentuessa. Toinen merkittävästi vaikuttanut asia ryhmäprosessin aikana oli yhden ryhmäläisen äkillinen kuolema. Tämä järkytti kaikkia nuoria ja työntekijöitä ja vaati meidänkin työpajoissamme asian huomioimista ja ohjelmassa joustamista, jos ryhmäläiset kokivat tarpeelliseksi käsitellä tapahtunutta.

Työpajojen sisältö

Työpajoissa käytetyt ryhmänohjausmenetelmät olivat enimmäkseen yhteistoiminnallisia tai luovia menetelmiä hyödyntäviä. Hellströmin ym. (2015, 16-24) mukaan yhteistoiminnallisessa työtavassa osallistujat osallistuvat aktiivisesti pienryhmänsä toimintaan. Yhteistoiminnallisen työtavan tunnuspiirteitä ovat positiivinen sosiaalinen riippuvuus ryhmän jäsenten kesken, yksilöllinen vastuu (jokainen tuo työskentelyyn panoksensa), reflektio sekä osallistava, avoin vuorovaikutus, joka taataan niin pienillä ryhmäajoilla, että kaikki pystyvät osallistumaan. Saloviita (2006, 166) toteaa, että yhteistoiminnallinen oppiminen on ehkä keskeisin osallistavan kasvatuksen keinoista. Sitä kautta toteutuu hyvin luontevasti osallistujien osallisuus, yhteistoiminta, keskinäinen arvostus ja toisten auttaminen. Sen on myös havaittu esimerkiksi kouluympäristössä tuottavan myönteisiä vaikutuksia lasten ja nuorten vuorovaikutukseen ja näiden tulosten yleistyvän myös koulun ulkopuolelle (Saloviita 2006, 138).

Vapaaehtoistoinnasta keskustelemisen lisäksi mielestämme työpajoissa oli hyvä keskustella nuorten arvoista, vahvuuksista, voimavaroista ja heidän elinympäristöstään, jossa he kokevat vaikuttavansa. Oletuksena oli, että omat arvot ja vahvuudet mahdollistavat tarttumapinnan vapaaehtoistointaan, sillä ne suuntaavat ajatusta sitä kohti, että nuorilla on todennäköisesti elämässään asioita, joita he haluavat edistää, minkä lisäksi heillä on jo myös taitoja, joita he voivat tässä hyödyntää. Työpajojen harjoitukset ja keskustelujen alustukset ovat toimineet pohjustuksena ja lämmittelynä ennen aineistonkeruuta. Harjoitukset ovat saattaneet kirvoittaa uusia ajatusratoja tai oivalluksia, jotka vaikuttavat aineistoon, esimerkiksi nuorten kokemaan osallisuuteen, tai siihen, mitkä asiat he näkevät vapaaehtoistoinnin esteinä tai mahdollistajina tai mitä kehittämisideoita he antavat Vamokselle osallisuuden lisäämiseksi.

Startti-ryhmän kuuden kansalaistoiminnan työpajan kaari suunniteltiin niin, että alkuun tutustuimme nuorten kanssa toisiimme, teemaan ja vapaaehtoistyön käsitteisiin. Työpajojen välissä on tapahtunut paljon kehittämishankkeen kannalta tärkeitä asioita, kuten toiminnan reflektointia ja tulevien työpajojen suunnittelua. Työpajojen sisältöjen runko on esitetty kuviossa 6. Tummennetut kohdat kuvaavat aineistonkeruumenetelmiä.

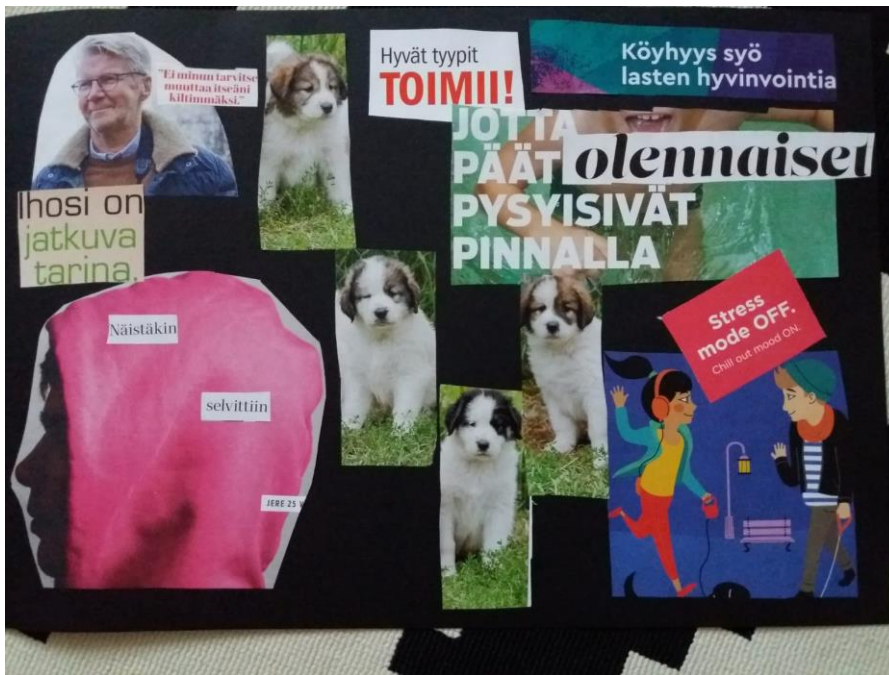

Kuvio 6. Vapaaehtoistoiminnan työpajojen sisältöjen kuvaus.

Ensimmäisessä työpajassa nuoret täyttivät osallisuuskyselyn ja allekirjoittivat suostumuslomakkeen tutkimukseen osallistumisesta. Kävimme läpi, miten kuuden kerran työpajat tulevat rakentumaan ja mitä ne pitämään sisällään. Pohdimme myös arvohuutokauppa -

harjoituksen avulla, mitkä asiat tai arvot ohjaavat valintojamme. Arvohuutokauppa -harjoituksen tarkoitus on tuoda näkyväksi ja osallistujien tietoisuuteen omia valintoja ohjaavat arvot. Harjoituksen alkuperäistä ”keksijää” lienee vaikea enää jäljittää, mutta sitä ovat soveltaneet ainakin Taksvärkki ry, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja Suomen Partiolaiset. Kyseessä on huutokauppasimulaatio, mutta kaupattavana on perinteisestä huutokaupasta poiketen aineettomia asioita. Tämän ryhmän huutokaupassa kaupan oli mm. oikeudenmukaisuus, mielen hyvinvointi, suosio, kauneus, totuus, ystävyys, luottamus tai ympäristön hyvinvointi. Kukin osallistuja saa kuvitteellista valuuttaa (esimerkiksi paperirahaa) ja joutuu puntaroimaan, kuinka paljon oli valmis mistäkin asiasta ”huutamaan”, mitkä asiat ovat hänelle tärkeimpiä. Arvojaan joutuu erityisesti puntaroimaan kun omat rahat alkavat huveta tai jos samasta arvosta kisaa hanakasti joku toinenkin osallistuja. Lopussa harjoitus puretaan ja osallistujat voivat perustella ja reflektoida valintojaan tai strategiaansa huutokaupassa. Voidaan käydä myös keskustelua, miten kunkin ”ostamat” arvot näkyvät arjessa ja millaisiin valintoihin ne ohjaavat.

Toisessa työpajassa tutkailimme kunkin omia kiinnostuksenkohteita sekä vahvuuksia, sillä niistä käsin nuoret voivat haarukoida, millaisiin vapaaehtoistehtäviin he voisivat kuvitella itsensä. Nuorten vahvuuksia käsitelimme vahvuus-kollaasityöskentelyn keinoin. Omien vahvuuksien nimeäminen on tärkeää jo oman itsetunnon kannalta, mutta myös esimerkiksi työnhaussa erottumisen vuoksi. Työskentelyllä oli kaksi tarkoitusta: toisaalta voimaannuttaa nuoria, saada heidät sanoittamaan sekä tietoisemmaksi omista kyvyistään ja vahvuuksistaan, sillä huomiomme saattaa herkästi lipsahtaa usein ennemminkin puutteisiimme tai kehityskohtiimme. Toisaalta omien vahvuuksien tarkastelu voi madaltaa kynnystä osallistua vapaaehtoistoimintaan kun voi lähteä toimintaan mukaan tuntien, että itsellä olisi jotain annettavaa ja osaamista. Vahvuuksiin keskittyminen on yhteydessä positiiviseen psykologiaan, joka korostaa ihmisten hyvinvointia ja voimavaroja sekä positiiviseen pedagogiikkaan, jota ainakin Vuorinen ja Uusitalo-Malmivaara ovat Suomessa pitäneet näkyvillä ”Huomaa hyvä!” -korttien ja -oppaiden luojina. Tehtävänantona oli leikata lehdistä kuvia tai tekstinpätkiä omaan kollaasiin, jotka kertoivat, millaisista asioista osallistujat saavat iloa tai inspiraatiota, mitä he tykkäävät tehdä vapaa-ajalla ja missä asioissa he ovat taitavia joko omasta tai muiden mielestä. Kollaasien valmistuttua jokainen voi esitellä oman kollaasinsa ja kertoa sen syntyprosessista tai sisältämistä asioista. Kuvassa 1 on yhden nuoren tekemä kollaasi.

Kuva 1. Yhden nuoren vahvuuskollaasi.

Kolmannessa työpajassa kantavana teemana oli nuorten vaikuttamismahdollisuudet. Kolmannessa työpajassa nuoret vastasivat myös Ahaslides -kyselyyn, jossa kartoitettiin, mitkä asiat nuoret kokevat vapaaehtoistoimintaan osallistumisen mahdollistavina sekä estävinä tekijöinä. Nuoret luonnostelivat kolmannessa työpajassa myös oman verkostokartan, johon he kuvasivat kaikki ne ympäristöt, asiat ja ihmiset, joihin he kokevat vaikuttavansa arjessaan. Gretschelin ja Myllyniemen (2020, 63) mukaan työn ja koulutuksen ulkopuolella olevilla nuorilla viimeisen vuoden aikana itselle tärkeisiin yhteiskunnallisiin asioihin vaikuttaminen on harvinaisempaa kuin kaikkien 15–29-vuotiaiden otoksessa. Siksi halusimme ottaa tarkasteluun nuorten arjen ympäristöt ja arkipäivän osallisuuden. Halusimme haastaa myyttiä, jonka mukaan vaikuttaminen tapahtuu ”tuolla jossain”, esimerkiksi eduskunnassa tai nuorisovaltuustossa.

Jokainen nuori hahmotteli ensi oman verkostokarttansa. Ohjaava kysymys oli: mihin minä voin vaikuttaa omassa elämässäni? Sitten nuoret ottivat itselleen parin, jonka kanssa he saivat jakaa karttansa ja keskustella vuoroin omista havainnoistaan ja vaikuttamisen paikoistaan. Sen jälkeen tehtiin ryhmän yhteinen yhteenveto: jokainen pari sai nostaa yhteiseen mind mapiin sisältöjä, jotka harjoituksen ohjaaja kirjasi ylös. Kaikkien nuorten nostamista vaikuttamisen paikoista koostimme kuvion 5 mukaisen yhteenvedon. Siitä huomaa, että nuoret tunnistavat toimintansa kytkökset niin lähipiirissään että globaalisti ja he kokevat vaikuttavansa moniin asioihin ja monilla eri tasoilla. Startti-ryhmän nuoret vaikuttaisivat

olevan aktiivisia arjessaan, vaikka aktiivisuus ei välttämättä näy ulkopuolelle kovin hyvin, kuten Leemannin ym. (2018, 44) kyselytutkimuksen tuloksistakin pääteltiin tarkasteltaessa työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien osallisuutta ja hyvinvointia. Yhteisessä keskustelussa nousi myös kriittistä pohdintaa siitä, että kuinka esimerkiksi oma asuinpaikka rajaa tai vaikeuttaa joitain vaikuttamismahdollisuuksia pois: onko nuorella, joka asuu pienellä paikkakunnalla, josta palvelut karkaavat ”isommille kirkonkylille”, yhtäläiset valinnan- ja vaikuttamismahdollisuudet kuin Helsingissä asuvalla nuorella?

Kuvio 5. Verkostokartta. Verkostokartasta näkyy hyvin, miten laajasti nuoret kokevat vaikuttamismahdollisuutensa.

Työpajojen kolme viimeistä kertaa keskittyivät konkreettiseen toimintaan sekä toiminnan kehittämiseen. **Neljännessä työpajassa** saimme vierailevaksi puhujaksi entisen Vamosnuoren, joka toimii aktiivisena vapaaehtoisena. Hän kertoi puheenvuorossaan omasta polustaan vapaaehtoiseksi sekä mitä hän kokee saaneensa vapaaehtoistoiminnalta. Vierailijan puheenvuoron jälkeen työskentelimme sen äärellä, mitä kehittämisen paikkoja nuoret ideoivat Vamokseen. Miten he voisivat Vamoksessa päästä enemmän ”tekijöiksi” kuin vain ”osallistujiksi” ja millaisia vapaaehtoistehtäviä Vamokseen voisi luoda? Tämä tehtiin toiminnallisen ryhmämenetelmän avulla ja tämä työpajan osio oli yksi osa aineistoani.

Viidennessä työpajassa saimme toisen vierailevan puhujan, Sininauhasäätiön vapaaehtoistoiminnan koordinaattorin, kertomaan esimerkkejä vapaaehtoistehtävistä. Näillä vierailuilla luotiin konkreettista tarttumapintaa vapaaehtoistyöhön. Tällä kerralla toteutimme myös yhden vapaaehtoistehtävän: askartelimme joulukortteja ilahduttamaan Diakonissalaitoksen päihdekuntoutujia, jotka harvoin muuten saavat joulukortteja tai muuta hyvän mielen postia.

Kuudes ja viimeinen työpaja toteutui etänä Discord-palvelimella. Teimme yhteenvetoa ja keräsimme nuorilta palautetta työpajaprosessista. Kävimme läpi myös, mitä tapahtuu kehittämishankkeen seuraavissa vaiheissa. Nuoret täyttivät uudestaan osallisuuskyselyn, vastausten seuranta varten.

8 Kehittämishankkeen aineisto ja tulokset

8.1 Osallisuuskyselyn tulokset

Ensimmäisessä työpajassa osallisuuskyselyn täytti yhdeksän henkilöä, viimeisen työpajan jälkeen kuusi henkilöä. Valli (2015, 238) huomauttaa, että kun määrällinen tutkimus ei perustu todennäköisyysotantaan, saatujen tulosten yleistämisen suhteen on oltava varovainen. Vamoksessa käy vuosittain noin 2000 nuorta, joten tuloksista ei voida tehdä kaikkia Vamoksen asiakkaita koskevia johtopäätöksiä aineiston pienuuden vuoksi, mutta Startti-ryhmän nuorten ajatuksista tulokset antavat hyvin viitteitä. Alla olevaan kaavioon 2 on kerätty osallisuusindikaattorin vastausten tulokset.

Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? Merkitse jokaisen väittämän kohdalle se vaihtoehto, joka kuvaa parhaiten omaa kokemustasi.	Vastausten keskiarvo alkukyselyssä	Vastausten keskiarvo loppukyselyssä
Tunnen, että päivittäiset tekemiseni ovat merkityksellisiä.	3,2	3,5
Saan myönteistä palautetta tekemisistäni.	3,9	3,8
Kuulun itselleni tärkeään ryhmään tai yhteisöön.	3,4	4,3
Olen tarpeellinen muille ihmisille	3,4	3,7
Pystyn vaikuttamaan oman elämäni kulkuun.	3,6	3,5
Tunnen, että elämälläni on tarkoitus.	3,6	3,5
Pystyn tavoittelemaan minulle tärkeitä asioita.	3,4	3,2
Saan itse apua silloin, kun sitä todella tarvitsen.	4,1	3,8
Koen, että minuun luotetaan.	4,1	4,2
Pystyn vaikuttamaan joihinkin elinympäristöni asioihin.	3,9	3,8

Kaavio 2. Osallisuusindikaattorin pisteet.

Alussa nuorten kaikkien vastausten keskiarvo (kun asteikko on 0-100) oli 66,4. Tämä summapistemäärä kuvaa osallisuuden tasoa. Vertailun vuoksi esimerkiksi Sokran vuonna 2017 tekemän laajan *Työelämän ulkopuolella olevien osallisuus ja hyvinvointi* -kyselytutkimuksen aineiston mukaan yli kaksi vuotta työttömänä olleiden osallisuusindikaattorin keskiarvo oli 64,7 pistettä ja alle puoli vuotta työttömänä olleiden keskiarvo oli 70 pistettä (THL 2020a). Startti-ryhmän nuorten pisteet asettuivat suurin piirtein tähän väliin.

Yksittäisten vastausten keskiarvot olivat 3,2 tai enemmän, josta voisi päätellä, että keskimäärin vastaajat olivat enemmän samaa mieltä väittämien kanssa kuin eri mieltä. Alun vastausten keskihajonta on 0,9 yksikköä ja lopun vastausten 1,1. Kaikkien vastausten keskihajonta oli 1,1.

Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke – Sokra on toteuttanut kyselytutkimuksen heikoimmassa asemassa olevien työikäisten hyvinvointiin ja osallisuuteen liittyen hyödyntäen osallisuusindikaattoria. Sokran tutkimuksen tulosten mukaan työelämän ulkopuolella olevilla ilmenee usein psyykkistä kuormittuneisuutta sekä heidän keskuudessaan kokemukset huonosta terveydestä, yksinäisyydestä ja heikosta ovat yleisiä. Toisaalta vastaajat luottivat julkisiin palveluihin ja osa suhtautui positiivisesti mahdollisuuksiinsa vaikuttaa oman elämän kulkuun ja elinympäristöönsä. He myös uskoivat muiden luottavan itseensä. Samansuuntaisia tuloksia tuli myös Startti-ryhmän nuorilta. (THL 2020b.)

Nuoret luottavat muihin ja kokevat, että heihin luotetaan

Eniten samaa mieltä vastaajat olivat alkukyselyn väittämistä, että heihin luotetaan ja he saavat apua silloin kun sitä todella tarvitsevat (ka 4,1). Hyvinvoinnin yksi tärkeä ehto on, että voimme tuntea luottamusta toisia ihmisiä ja instituutioita kohtaan. Yhden määritelmän mukaan luottamuksella voidaan tarkoittaa optimistista asennetta sitä kohtaan, että toinen on hyväntahtoinen ja kokee hänelle osoitetun luottamuksen myönteisesti sekä osapuolet kykenevät vaikuttamaan myönteisellä tavalla vuorovaikutukseen. Ihmistenvälinen luottamus sekä luottamus yhteiskunnan palveluihin ovat hyvää maaperää nuoren tilanteen kohentumiselle ja osallisuudelle. Luottamus toisiin sekä kokemus omasta luotettavuudesta muiden silmissä kielivät siitä, että yksilöllä on elämässään luottamussuhteita tai jos ei ole, niin hän tietää ainakin minkä tahon puoleen kääntyä tarvittaessa. Tämä taas kertoo siitä, että henkilö hahmottaa toimintaympäristöään ja sen toimintalogiikkaa. Luottamus kertoo myös siitä, että esimerkiksi toimeentulo, tapahtumat ja ihmiset koetaan kohtuullisen ennakoitaviksi. Harisalón ja Miettisen (2010, 120) mukaan sosiaalinen pääoma mahdollistaa ihmisten keskinäisen kanssakäymisen ja yhteistyön tuntemattomienkin kanssa. Kun heillä on sosiaalista pääomaa, he voivat luottaa tuttujen ja tuntemattomien myötämieliseen ja pyyteettömään apuun ja tukeen. Avun saaminen on ennakoitava seuraus avun hakemisesta. Se, että luottaa saavansa apua tarvittaessa, saattaa edesauttaa tavoitteita kohti kurkottelemista, sillä pelko epäonnistumisesta ei liene niin suurta kuin mitä se olisi, jos kokisi olevansa aivan yksin ja avun ulottumattomissa. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta on ilmeisen tärkeää, että ihmiset luottavat keskeisiin instituutioihin, niiden sopimuksellisuuteen ja toimintakykyyn, sillä muuten kompleksisessa maailmassa navigointi olisi kohtuuttoman rasittavaa. Luottamus instituutioihin tarkoittaa esimerkiksi, että vaikka ei tuntisi hoitavaa lääkäriä henkilökohtaisesti, voi luottaa tähän ammattikuntansa edustajana, jolla on tahto tehdä työnsä hyvin ja siinä epäonnistuessaan joku muu taho astuu kuvaan huolehtimaan oikeudenmukaisesta lopputuloksesta. (THL 2020a; Kotkavirta 2001, 55-57.)

Nuoria vaivaa merkityksettömyyden kokemus

Eniten eri mieltä vastaajat olivat alkukyselyssä väittämästä, että he kokisivat päivittäiset tekemisensä merkitykselliseksi. Tämänkin keskiarvo oli kuitenkin ”ei samaa eikä eri mieltä” -kohdassa 3,2 keskiarvolla, joten keskimäärin vastaajat eivät oikeastaan olleet väittämän kanssa edes eri mieltä (joka olisi vaatinut keskiarvon olevan alle 3). Kuitenkin suhteessa osallisuusindikaattorin muihin osa-alueisiin tämä sai alhaisimmat pisteet.

Merkityksellisyyden kokemus on hyvinvoinnin välttämätön edellytys. Merkityksellisyyden kokemus on ikään kuin stamina, moottori, joka vie eteenpäin: se saa katsomaan tulevaisuutta kohti, ottamaan vastuuta elämästään ja tekemään omaa hyvinvointia edistäviä valintoja. Mielekäs toiminta, jossa voi olla hyödyksi tai tehdä hyvää jollekin toiselle, tuo elämään merkityksellisyyden kokemuksia. Pitkään jatkunut työttömyys sitä vastoin saattaa synnyttää tarpeettomuuden, hyödyttömyyden ja merkityksettömyyden tunteita. Merkityksellisyyden voidaan ajatella koostuvan kolmesta elementistä: koherenssista (coherence), tarkoituksesta (purpose) ja tekemisten merkille pantavuudesta (significance). Koherenssi tarkoittaa, että elämässä on ”järkeä” ja se on ymmärrettävää ja ennakoitavaa. Tarkoituksella käsitteään, mihin huomio ja energia suunnataan, mitä henkilö tavoittelee. Koherenssin ja tarkoituksen läsnäolo jää kuitenkin vielä merkityksettömäksi ilman kolmatta elementtiä, merkille pantavuutta. Sosiaalinen ympäristö ja se, että on jonkun katseen kohteena, joku huomioi pyrkimyksesi, saa vasta tuntemaan merkityksellisyyttä. Tämä ”joku” voi olla konkreettinen henkilö, esimerkiksi läheinen tai opettaja tai ystävä, mutta myös abstraktio siten, että henkilö ajattelee, että hänen tekemisensä on merkille pantavaa yleisesti muiden ihmisten mielestä. Tätä merkityksellisyyden trikotomiaa vasten tarkasteltuna ei ole yllättävä tulos, että seuraavaksi vähiten pisteitä saivatkin väittämät liittyen yhteisöön kuulumiseen (ka 3,4), tarpeelliseksi itsensä kokemiseen (ka 3,4) ja uskoon siihen, että pystyy tavoittelemaan elämässään tärkeitä asioita (ka 3,4). Voidakseen kokea olevansa tarpeellinen toisille, on oltava sosiaalisia suhteita, joissa nämä ”toiset” ovat. Tarpeellisuuden kokemus liittyy läheisesti siihen, että pääsee käyttämään osaamistaan muiden hyväksi. Näin ollen voisi todeta, että kaikki merkityksellisyyden elementit ovat vastaajilla heikoimmassa kantimissa. (THL 2020a; Leemann ym. 2018, 13; Martela & Steger 2016, 531.)

Osallisuuden taso nousi, yhteisöön kuulumisen tunne harppasi

Lopussa vastausten kokonaiskeskiarvo osallisuusindikaattorissa kasvoi hieman ja se oli 72,5 kun alussa se oli 66,4, vaikka yksittäisten väittämien kohdalla toisten vastausten keskiarvo nousi ja toisten laski. Eniten yksittäisistä vastauksista nousua teki väittämä, että ”kuulun itselle tärkeään ryhmään tai yhteisöön”. Väittämän saamat pisteet olivat aluksi

alhaisimpien joukossa keskiarvolla 3,4, mutta lopussa sen pisteet olivat korkeimmat keskiarvolla 4,3 tehden 0,9 yksikön verran hyppäystä ylöspäin. Tämä oli kyselyn merkittävin muutos. Tätä saattaa selittää kylläkin myös muut Startti-ryhmässä meneillään olevat ryhmäprosessit kuin vapaaehtoistoiminnan työpajat. Syksyn aikana yksi ryhmäläisistä kuoli ja tämä kriisi saattoi tuoda ryhmäläisiä yhteen tiiviimmäksi porukaksi. Voi olla myös, että aika on merkittävin selittävä tekijä yhteisöön kuulumisen tunteen lisääntymisessä ja ryhmäläiset ovat ryhmäytyneet syksyn mittaan. Saattaa myös olla, että täysin Vamoksen ulkopuolella tapahtuneet asiat ovat vaikuttaneet kuulumisen tunteen lisääntymiseen.

Nousua tekivät merkityksellisyyden kokeminen (+0,3), itsensä tarpeelliseksi kokeminen (+0,3), sekä kokemus siitä, että minuun luotetaan (+0,1). Pientä laskua pisteissä tapahtui väittämissä ”tunnen, että elämällä on tarkoitus” (-0,1), ”saan myönteistä palautetta tekemisestäni” (-0,1), ”pystyn vaikuttamaan oman elämäni kulkuun” (-0,1), ”pystyn vaikuttamaan joihinkin elinympäristöni asioihin” (-0,1), ”saan itse apua silloin, kun sitä todella tarvitsen” (-0,3) ja ”pystyn tavoittelemaan minulle tärkeitä asioita” (-0,2).

8.2 Kyselyn vastaukset osallistumisen esteistä ja mahdollistajista

Teetin Startti-ryhmän nuorilla kolmannessa työpajassa Ahaslides -sivustolla tehdyn kyselyn vapaaehtoistoimintaan osallistumisen esteistä ja mahdollistajista. Ahaslides on interaktiivinen esitysmuoto eli nuoret menivät linkin kautta omilla matkapuhelimillaan vastaamaan kyselyn kysymyksiin, jotka näkyivät reaaliajassa yhteisellä alustalla, tässä tapauksessa ryhmätilan seinälle projektoimalla. Kysely oli lomakekysely avoimin kysymyksin, joiden tavoite oli selvittää, mitä nuoret ajattelevat vapaaehtoistoiminnasta. Nuorilta kysyttiin, minkä asioiden he ajattelivat mahdollistavan vapaaehtoistoimintaan osallistumisen, minkä puolestaan estävän. Lisäksi kysyttiin, mitä he toivoisivat vapaaehtoistoimintaan osallistumisen tueksi ja mitä tukevia elementtejä heidän elämästään jo löytyy, jotka mahdollistaisivat vapaaehtoistoimintaan osallistumisen. Kysely on analysoitu laadullisin menetelmin, sillä samaan tutkimusaineistoon voidaan soveltaa kvantitatiivisia tai kvalitatiivisia analyysejä (Alasuutari 2011, 32). Lomakekyselyä olisi voitu analysoida myös kvantitatiivisten menetelmien avulla. Eskola (2015, 196) toteaa analyysin tehtäväksi tiivistää, järjestää ja jäsentää aineisto.

Kyselyn analysoinnissa olen käyttänyt apunani teemoittelua. Suorannan & Eskolan (1998, 179) mukaan teemoittelu on suositeltava aineiston analysointitapa jonkin käytännöllisen ongelman ratkaisemisessa. Merkittävässä osassa on jo aineiston keruuvaiheessa päätetyt kyselyn kysymykset, jotka ohjaavat huomiotani ja sitä, mitä pidän olennaisena ja tavoiteltavana tietona tutkimuksen kannalta. Avoimet kysymykset ohjaavat kohti nousevia teemoja.

Kuten Suoranta & Eskola (1998, 176) toteavat, teemoittelussa tekstimassasta pyritään poimimaan tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet. Aineiston tekstiä, nuorten sitaatteja, olen käyttänyt perustelevaan tekemääni tulkintaa sekä aineistoa kuvaavana esimerkkinä. Aineistosta nouseva teema on syntynyt sen perusteella, miten usein jokin asia on esiintynyt vastaajien vastauksissa. Kiviniemen mukaan (2015, 83-84) keskeistä on löytää temaattinen kokonaisrakenne, ydinkategoriat ja perusulottuvuudet. Tästä aineistosta olen laatinut synteesejä, kiteyttänyt tulkintojeni pääkohdat.

Osallistumisen mahdollistajat

Ensimmäinen kysymys kyselyssä oli, että millaiset asiat tekevät helpommaksi osallistua johonkin uuteen juttuun, esimerkiksi lähtisit tekemään vapaaehtoistyötä. Vastauksissa toistuivat kolme teemaa: **omat voimavarat, toisten ihmisten tuki ja toiminnan selkeys** helpottivat osallistumista vapaaehtoistyöhön. Vapaaehtoistoiminta kiinnosti vastaajia, mutta samalla nuoret tunnistavat vointinsa vaihtelevuuden ja haluavat ymmärrettävästi, että vapaaehtoistoiminta antaa heille enemmän mitä se ottaa.

”Tärkeää on, että oma elämäntilanne on sellainen, että on aikaa ja energiaa.”

Vastaajat arvioivat osallistumisen mahdollistajaksi vaihtelevista voimavaroista huolimatta **joustavuuden ja saavutettavuuden tuoman matalan kynnyksen**. Kun energiaa on rajallisesti ja vaihtelevasti, sitä ei kenties haluta tai uskalleta lähteä kuluttamaan pitkiin ja monivaiheisiin hakuprosesseihin. Voi olla myös, että työn ja koulutuksen ulkopuolella olevilla nuorilla on useampi kokemus taustallaan, miten he ovat aloittaneet jonkin asian, koulutuksen, työn, harrastuksen tai luottamustehtävän, mutta uupuneetkin matkan varrella. Nuorista on tullut aikaisempien kokemustensa myötä harkitsevaisempia sen suhteen, mihin he lähtevät mukaan, jotta eivät joudu pettymään jälleen kerran.

”-- että yhteisöön on helppo ottaa yhteyttä esim. nettilomakkeella.”

”-- nettisivut ajan tasalla, ei liian monimutkainen tai virallinen prosessi.”

”Mahdollisuus tehdä eri verran eri päivinä/viikkoina/kuukausina, koska jaksamista on vaikea ennustaa.”

Toiset ihmiset, joiden kanssa voi lähteä yhdessä kokeilemaan vapaaehtoistyötä sekä vapaaehtoisia vastaanottavan yhteisön **vieraanvaraisuus** mahdollistivat vastaajia osallistumaan vapaaehtoistoimintaan. Yhteisön vieraanvaraisuutta luo esimerkiksi joustavuus rooleissa: vapaaehtoiset, asiakkaat, omaiset ja työntekijät liikkuvat tekijän ja osallistujan väli-maastossa ketterästi. (Simonen & Timonen 2020.)

”Helposti lähestyttävät ohjaajat ja vertaiset.”

”Jos tuntisin jonkun sieltä tai lähtisin kokeilemaan yhdessä jonkun kanssa.”

”Menee jonkun kaverin kanssa.”

Osallistumisen esteet

Kyselyn toinen kysymys kuului: mitkä asiat saavat sinut jättäytymään toiminnasta tai olemaan osallistumatta johonkin uuteen toimintaan? Vastaukset olivat odotettavasti käänteisiä ensimmäiseen kysymykseen verrattuna. Nuorten vastauksissa toistuivat osallistumisen esteinä **”klikkiytyminen”**, **henkinen kuormitus ja epäselvä työnkuva**. Toki vapaaehtoistoiminnasta jäädään myös pois, jos paikka, aihe tai tehtävät eivät vain tunnu sopivilta tai motivoivilta, kuten yksi vastaaja huomautti. Vaikka nuoret kokivat vertaistuen, toisten ihmisten ja yhteisön vieraanvaraisuuden mahdollistavan vapaaehtoistoimintaan osallistumisen, toiset ihmiset voivat olla myös ulossulkevia tekijöitä, jotka saavat jättäytymään toiminnasta pois. Suurin osa nuorten kokemista osallistumisen esteistä liittyivät järjestön tai **yhteisön kyvyttömyyteen ottaa uusi vapaaehtoinen vastaan** tai saamaan tämä tuntemaan itsensä tervetulleeksi ja hyödylliseksi.

”Jos en koe itseäni tervetulleeksi, en koe itseäni hyödylliseksi tai en saa riittävästi ohjausta/perehdytystä.”

”Tunne, ettei paikkaan tarvita eikä haluta uutta väkeä, koska toimijat ovat kaikki keskenään jo kavereita.”

”Muut tuntevat jo toisensa, joten tunnen olevani ulkopuolinen.”

Tehtävien epäselvyyden ja kuormittavuuden vastaajat arvioivat asioiksi, joiden takia saattaisivat jättäytyä toiminnasta pois. Selvästi muotoillut tehtävänkuvat olisivatkin sekä vapaaehtoisen että järjestön yhteinen etu. Selkeät tehtävät houkuttelevat toimintaan uusia osallistujia, sillä vapaaehtoisten voi olla vaikea sitoutua hahmottomiin tehtäviin. Vapaaehtoisen taas on helpompi tarttua selkeään tehtävään ja saada onnistumisen kokemuksia rajatun tehtävän suorittamisesta. Selkeät tehtävät ja selkeä viestintä edesauttavat, että autettavan henkilön tai kohteen tarpeet, järjestäjän tavoitteet ja vapaaehtoisen toiveet toteutuvat. (Willberg 2015, 11.)

”Jos tuntuu että en saa tarpeeksi tukea.”

”Jos toiminnassa vaikuttaisi pyörivät tietty sisäpiiri, joka keskenään jakaa tehtävät ja päättää kuka tekee mitäkin.”

”--epäselvä työnkuva ja odotukset, liian stressaava ja vastuullinen rooli.”

”Jos joutuu sitoutumaan pitkäksi aikaa, homma vaikuttaa itselle liian rankalta, osallistuminen vaatii liikaa asioiden selvittämistä omalla ajalla, ei riittävää perehdytystä.”

Willberg (2015, 10-11) tunnistaa riskin vapaaehtoisten kuormittumiseen varsinkin sosiaali- ja terveysalan vapaaehtoistoiminnassa, esimerkiksi vanhustyössä. Niin vapaaehtoisten kuin ammattilaistenkin tuen ja avun antamisen ytimen muodostavat samat asiat: kohtaaminen, läsnäolo, vuorovaikutus ja empatia. Lainsäädäntö ei anna ohjeita siitä, minkälaisia tehtäviä vapaaehtoistoimintaan voi kuulua ja minkälaisia ei, vaikka periaate on, että vapaaehtoistoiminnalla ei pidä korvata ammattilaisten tekemää työtä.

Yksi asia, jota yksikään vastaaja ei maininnut toimintaan osallistumisen esteeksi, oli aika. Kansalaisareenan vuonna 2018 teettämän tutkimuksen 15-24-vuotiaista nuorista 45 % vastasi syyksi olla osallistumatta vapaaehtoistoimintaa ajan puutteen (Kostiainen 2019).

Monissa nuorten vapaaehtoisuuden tutkimuksissa mm. Yeungin ja Grönlundin (2005, 173) mukaan episodinen eli lyhytaikainen vapaaehtoisuus on selkeästi lisääntynyt ja erityisesti nuoret ovat ryhmä, jota on erityisen kiinnostunut projektiluontoisesta vapaaehtoistoiminnasta. Marjovuo (2014, 30-31) on väitöskirjassaan myös esittänyt, että vapaaehtoistoiminnan yksi nouseva trendi on projektimaisuus ja lyhytkestoisuus. Startti-ryhmän nuoret antoivat edellä mainittujen trendien kanssa linjassa olevia vastauksia liittyen eritoten lyhytkestoisuuden ja joustavuuden toiveeseen. Nuorten huoli omasta jaksamisesta ja liian sitovasta vapaaehtoistoiminnasta näkyi jonkin verran kyselyn vastauksissa puhuttaessa vapaaehtoistoiminnan esteistä. Vastauksista kuului myös nuorten toive löyhästä ja joustavasta sitoutumisesta.

Lyhytaikainen vapaaehtoisuus sekoitetaan Marjovuon (2014, 23-25) mukaan välillä vapaaehtoistyön suosion vähenemiseen, vaikka kyse on oikeastaan vapaaehtoistyön sisällä tapahtuvasta muutoksesta. Vapaaehtoistyön ”episodit” saattavat olla melko irrallisia ja yksittäisiä ja näiden episodien välillä saattaa kulua pitkiäkin aikoja, mutta vapaaehtoinen saattaa silti palata säännöllisesti takaisin toimintaan mukaan. Tämä muutos vapaaehtoistyön kentällä näyttäisi olevan pysyvä ja haastaa järjestötoimijoita miettimään uudelleen, millaisia vapaaehtoistehtäviä he voisivat tarjota, jotta tarjonta kohtaisi potentiaalisten vapaaehtoisten toiveet suhteessa osallistumisen sitovuuteen.

Nuoret toivoivat sillanrakentajia, vierellä kulkijoita ja selkeää viestintää

Kyselyn kolmas kysymys oli: minkälaista tukea kaipaisit/toivoisit osallistumisesi tueksi? Keltä, mistä? Tämän kohdan vastausten mukaan nuoret kaipaavat osallistumisensa tueksi toisia ihmisiä. **Tukea antava ihminen** voisi olla joko vertainen, kokemusasiantuntija tai valmentaja, joka sparraa matkalla kohti vapaaehtoistehtäviä. Vertaisten tärkeys näkyy myös tässä kohtaa kyselyn vastauksissa:

”Joku yhtä noviisi kuin itse, jonka kanssa lähteä tutustumaan ja kokeilemaan.”

”Etsiä itselle sopiva [vapaaehtoistyö]paikka yhdessä jonkun kanssa.”

”Kokeneen vapaaehtoisen vinkkejä omassa yhteisössä toimimisesta.”

”Joku auttamaan sopivan paikan löytymisessä ja joku vaikka kaveri tulemaan mukaan.”

Erottelemme tyypillisesti vapaaehtoistoiminnassa mukana olevia henkilöitä heidän rooliensa mukaan; osa toiminnassa mukana olevista on työntekijöitä, toiset taas vapaaehtoisia, asukkaita, kävijöitä tai omaisia. Yksi keino toimintaan osallistumisen kynnyksen madaltamiseen on moniroolisuus ja roolien liukuvuus yhteisössä: sama ihminen voi toisena päivänä olla toimintaan osallistuja, toisena vapaaehtoinen ja kaikista voitaisiin puhua esimerkiksi ”yhteisörakentajina”, joka kuvastaisi, miten kaikista rooleista käsin jokainen silti tuo panoksensa yhteisöön. (Von Essen & Simonen 2020, 14-15.)

Sen lisäksi nuoret toivovat saavansa **hyvän perehdytyksen tehtävään ja selkeää viestintää**. Suurin osa kyselyyn vastaajista korosti perehdytyksen merkitystä.

”Hyvä perehdytys tehtävään ja se, että voin myöhemminkin jutella säännöllisesti muiden kanssa että ’pysyn kartalla’ toiminnassa.”

”Homman järjestäjältä huomioonottamista ja selkeyttä, ei vain osallistumista ennen vaan myös osallistumisen aikana.”

”Että tieto mahdollisuuksista olisi helposti saatavilla.”

”Selkeä tieto netissä ja perehdytyksessä, mitä työ tulee pitämään sisällään.”

Lukio-opiskelijoiden vapaaehtoistoiminnan edistämisen Jeesaan-hankkeessa huomattiin, että nuorten suhtautumiseen vaikutti paljon se, miten eri vapaaehtoistehtävät oli kuvattu. Konkreettinen, selkeä ja tarkka kuvaus tehtävän sisällöistä teki työhön tarttumisen helpommaksi. Visuaalisuus ja selkeä, iskevä otsikointi auttoi herättämään nuorten mielenkiinnon, kun he kahlasivat läpi erilaisia vapaaehtoismahdollisuuksia. Nuorille voi olla jo

lähtötilanteessa tärkeää myös tietää, miten heidän tekemänsä työ vaikuttaa tai auttaa. (Kostiainen 2019b.)

Lankinen (2015, 6) ehdottaa vapaaehtoisen perehdyttämiseksi ja mukaantulon sujuvoittamiseksi esimerkiksi yhteyshenkilön valitsemista vapaaehtoiselle, jonka puoleen vapaaehtoinen voi tarvittaessa kääntyä. Yhteisö voi laatia myös selkeän perehdytysmateriaalin, joka toimii se vapaaehtoiselle rohkaisijana ja motivaation ylläpitäjänä.

Neljäs kysymys oli: mitä osallistumista tukevia elementtejä löydät esim. verkostokartastasi? Nuoret näkivät omassa elämässään olevan paljon elementtejä, jotka tukeva vapaaehtoistoimintaan osallistumista. Nuoret olivat yhdellä työpajakerralla tehneet oman verkostokartan, johon he kuvasivat yhteytensä toisiin ihmisiin ja tahoihin, joissa he vaikuttavat. He löysivät verkostokarttaansa peilaten mahdollisuuksia, jotka tukevat heitä vapaaehtoistöihin suunnatessaan. Tukeviksi asioiksi he mainitsivat usein **läheiset ihmiset** (avopuolison, kaverit, perheen tai sukulaiset). Yksi vastaaja näki tukevaksi tekijäksi myös terapiasuhteen. Myös vapaaehtoispaikan **fyysisellä saavutettavuudella** oli väliä.

”Ehkä omien tuttavien tai harrastuspiirien kautta voisi löytyä jokin helppo paikka, tapahtuma, tilaisuus mihin osallistua vapaaehtoisena.”

”Läheisten joukosta voi kysyä kaveria, perheenjäsentä tai sukulaista lähtemään mukaan toimintaan kanssani.”

”Terapia, jossa voin jutella toimintaan liittyvistä ajatuksista ja/tai tunteista.”

”Asuinalueelta pääsee helposti paikkoihin.”

”Kotoa on aika hyvät liikenneyhteydet moneen suuntaan.”

Kostiainen (2019) mukaan nuoret näyttäisivät kaipaavan kaikista eniten muihin ikäryhmiin verrattuna kannustusta mukaan lähtemiseen. Peräti 69 % vastasi ryhtyvänsä vapaaehtoistyöhön, jos heitä pyydetäisiin mukaan. Nuorten mukaan saaminen voikin olla yksinkertaisesti kiinni vain toimintaan kutsumisesta ja rohkaisemista. Kostiainen (2019) kuvaa myös, miten nuorille vertaiset ovat merkittävässä asemassa: jos toiminnassanne on jo mukana nuoria, toiminta on houkuttelevampaa.

8.3 Toiminnallisen harjoituksen tulokset

Nuorten ideat osallisuuden lisäämiseksi

Neljännessä työpajassa nuoret saivat tehtäväksi toiminnallisen ryhmätyömenetelmän avulla luoda kehittämisideoita osallisuuden lisäämiseksi. Tämä toiminnallinen menetelmä on kuvattu tarkemmin luvussa 6. Nuorten kirjalliset kehittämisideat ovat se dokumentti, joka

on aineistoni ja analyysini kohde. Kuvioon 8 on koottu nuorten kehittämisideat. Jos sama idea oli mainittu kahteen kertaan, sitä ei ole kirjattu kuvion 8 ajatuskarttaan kahdesti. Ideat on kirjattu alkuperäisessä muodossaan. Olen teemoitellut vastaukset käyttäen apunani alla olevaa kuvion 7 mukaista nelikenttää. Nuorten kehittämisideat liikkuvat kahdella akselilla; toinen akseli kuvaa toiminnan organisoitumisen astetta ja toinen akseli jatkumoa, jonka toisessa päässä toiminta on enemmän nuorivetoista, toisessa taas valmentajavetoista.

Kuvio 7. Nelikenttä

Huolimatta siitä, että ohjeistus salli tai jopa rohkaisi villienkin ideoiden keksimiseen, kaikki nuorten ideat ovat hyvinkin toteuttamiskelpoisia ja monet vieläpä suhteellisen matalan kynnyksen toimintoja lähteä kohti vapaaehtoistoimintaa. Ideoissa näkyy niitä asioita, joita nuoret olivat aiemmin nostaneet esiin keskusteltaessa vapaaehtoistoiminnan mahdollistajista; he haluavat selkeää tietoa, tiedotuskanavan tai henkilön, jolta kysyä tai sitten tiedon tulevan heidän luokseen vierailijan tai vapaaehtoistorin muodossa. He haluavat toisia ihmisiä lähtötilanteessa rinnalleen, esimerkiksi lähteä joko ensin ryhmänä tai vähintäänkin parin kanssa tutustumaan vapaaehtoistoimintaan. Eniten ehdotuksista näkyy Vamoksesta ulospäin suuntautuminen, muihin yhteisöihin vapaaehtoistyön tekeminen. Osa tehtävistä taas tapahtuu Vamoksen sisällä. Pari ehdotusta ovat ”etävapaaehtoistehtäviä”, eli niissä hyvän tekijä ei kohtaa kohdettaan, kuten vaatteiden vaihto -kirppis, villasukkien tai peittojen neulominen yhteiseen käyttöön tai Vamoksen käyttäminen lahjoitusten koordinoijana ja eteenpäin lähettäjänä.

Kuvio 8. Nuorten kehittämisideat.

Ideat, jotka ovat organisoituja ja valmentajavetoisia ovat **helppo upottaa esimerkiksi ryhmätoiminnan sisältöihin**, kuten lähteä oman ryhmän kanssa päiväksi tekemään vapaaehtoistyötä tai vieraila paikassa, joka järjestää vapaaehtoistoimintaa. Samoin vierailijoita yhdistyksistä ja yhteisöistä voi pyytää Vamokseen kertomaan omasta toiminnastaan. Nämä tapahtuvat tietynä aikana, rajatun keston verran ja usein valmentajan järjestämänä.

Osa tehtävistä taas ei ole sidottu ryhmätoimintaan vaan ne ovat **vapaammin organisoitavia**. Näitä ovat esimerkiksi vaatteiden vaihto -kirppis tai -pöytä, johon nuoret voisivat tuoda vaatteitaan ja josta voisi vaihtokaupassa ottaa jonkun vaateen itselleen. Nuoret ehdottivat myös, että yksi vapaaehtoistehtävä ”nuorilta nuorille” -tyyppisesti olisi villasukkien tai peittojen neulominen yhteiskäyttöön, sillä nuorten mukaan Vamoksen tiloissa saattaa olla kylmä. Myös tempauksen toteuttaminen yhdessä vaatii vain löyhää organisoitumista ja lyhytkestoista sitoutumista. Nämä sijoittuisivat nelikentässä kohtaan ”nuorivetoinen, löyhästi organisoitu”.

Nuoret ehdottivat myös, että he voisivat tehdä Vamoksen sisällä vapaaehtoistehtäviä esimerkiksi somen tai tapahtumien järjestämisen parissa. Tämä on jo organisoidumpaa, nuorivetoista toimintaa. Esimerkiksi tapahtumia järjestäessä täytyy sopia tapahtumalle

ajankohta, paikka ja tekijät. Nuoria vaikuttaisi kiinnostavan myös **isompi vastuunotto** Vamoksessa. He mainitsivat kehittämisideoissaan **mentoritoiminnan sekä kokemusasiantuntijuuden**. Nämäkin ovat organisoituja, nuorivetoisia toimintoja, joissa valmentaja on avustavassa roolissa. Mentoritoiminnasta nuoret kuuluivat yhdessä työpajassamme vierailleelta entiseltä Vamos-nuorelta, joka toisessa Vamos-yksikössä oli toiminut mentorina. Mentorin rooli Vamoksessa on samankaltainen kuin esimerkiksi tukioppilaalla koulussa tai isosella rippileireillä. Mentori on ollut toiminnassa jo pidemmän aikaa mukana ja pystyy sen kokemuksen avulla olemaan esimerkiksi uusien osallistujien tukena tai työntekijöiden apuna erilaisissa tehtävissä. Kokemusasiantuntijan tehtävien nuoret ajattelivat liittyvän Vamoksen edustamiseen tai näkyvyyden lisäämiseen erilaisissa verkostoissa. Kokemusasiantuntijuus ja mentorointi voisivat olla myös saman käsitteen, esimerkiksi mentoroinnin alla, mutta joskus mentorin tehtävät suuntautuvat Vamoksesta yhteistyöverkostoihin, joskus taas Vamoksen sisäisiin tehtäviin, kuten uusien nuorten vastaanottamiseen.

Osa nuorten ehdotuksista vaatii **Vamoksen valmentajilta mahdollistajina tai järjestäjinä toimimista**. Nuoret esittivät, että Vamoksessa voisi olla nimetty koordinaattori, joka pitäisi yllä suhteita ja yhteyksiä muihin järjestöihin ja jakaisi tietoa esimerkiksi vapaaehtoistyöpaikeista uravalmentajille tai suoraan nuorille. Toisaalta nuoret näkivät, että nämä koordinaattorit voisivat olla Vamoksen uravalmentajia, joiden kanssa kartoitettaisiin nuoria kiinnostavia vapaaehtoistehtäviä. Nuoret ehdottivat myös uravalmentajien järjestämiä vapaaehtoistyökokeiluja, joihin voisi lähteä kaverin kanssa. Nämä ovat valmentajavetoisia ehdotuksia, mutta niissä korostuu joustavuus, räätälöinnin mahdollisuus ja henkilökohtaisuus tiukan organisoinnin sijaan.

Jotkin nuorten ideat voivat liikkua nelikentässä, riippuen esimerkiksi toiminnan järjestäjästä. Ammattikirjasto esimerkiksi on Vamoksessa jo perinteiseksi tullut teemapäivä, jolloin eri ammattien edustajia tulee kertomaan työstään, ja kirjojen tapaan heitä voi päivän aikana ”lainata” ja oppia heiltä uutta. Nuorten ideoima vapaaehtoistori voisi toimia samalla tavalla tai messutyypisesti, jossa erilaiset järjestöt tai yhteisöt kertoisivat omilla pisteillään toiminnastaan. Tämä kehittämisidea on laadultaan organisoitua, mutta sen järjestäjinä voivat yhtä hyvin toimia nuoret kuin valmentajatkin.

9 Johtopäätökset

Vapaaehtoistoiminta kiinnostaa nuoria ja vapaaehtoistoiminnasta kannattaa puhua

Koko kehittämishankkeen prosessin yleisvaikutelman, työpajojen ja aineiston perusteella vapaaehtoistoiminta kiinnostaa Startti-ryhmän nuoria. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, mikä loisti aineistossa ja työpajoissa poissaolollaan: kielteinen suhtautuminen vapaaehtoistoi-
mintaan. Kukaan Startti-ryhmän nuorista ei suhtautunut kielteisesti vapaaehtoistyöhön ja vaikka oma elämäntilanne ei tällä hetkellä joillekin tuntunut otollisimmalta ryhtyä vapaaeh-
toistyöhön, kaikki nuoret pallottelivat ajatuksen kanssa ja pitivät sitä mahdollisuutena. Nuor-
ret vaikuttivat tiedostavilta ja kiinnostuneilta vaikuttamisesta sekä osalla oli jo kokemuksia
vapaaehtoistehtävistä. Silti vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksien kirjo on voinut työpajo-
jen myötä avautua osalle nuorista uudella tavalla. Vapaaehtoistoiminnasta keskusteleminen,
tiedonhaku sekä vierailijoiden esitykset tuntuivat myös vahvistavan ja ylläpitävän mie-
lenkiintoa. Samoin vapaaehtoisteemojen reunoilla olevia aiheita, kuten omien arvojen ja
vahvuuksien pohtimista, voi tuskin koskaan työstää liikaa, päinvastoin. Vaikka vahvuustyös-
kentely ja toisen arvostava kohtaaminen ovatkin kiinteä osa Vamoksen kaikkia toimintoja ja
nämä nuoret todennäköisesti ovat Vamoksen asiakkaina ennen vapaaehtoistoiminnan työ-
pajaakin päässeet pyörittelemään vahvuuksiaan jossain muodossa, silti nuorten vahvuus-
kartoja läpikäydessämme nuoret toivat esiin oivaltaneensa uusia asioita. Nuoret tarvitsevat
aikaa ja tilaa esimerkiksi omien vahvuuksien esiin kutsumiseen. Joku nuori saattoi toisen
nuoren puheenvuoron jälkeen ymmärtää, että häneltäkin löytyy sama vahvuus, muttei ole
aikaisemmin osannut sanoittaa sitä vain vahvuudekseen vaan pitänyt asiaa ehkä itsestään-
selvyytenä.

Vamos palveluna on tarkoitettu väliaikaiseksi paikaksi nuorille. Toiminnot on suunniteltu
niin, että nuoret ovat valmennuksessa suurin piirtein puolesta vuodesta vuoteen. Sitä taustaa
vasten niin työntekijöiden kuin nuortenkin katse on vääjäämättäkin jonkin verran tule-
vaisuudessa ja seuraavissa tahoissa, mihin nuoren matka jatkuu. Siten jokaisessa kohtaa-
misessa rakennetaan pohjaa nuorten valikon hahmottelemiseen. Millaisia tulevaisuuskuvia
nuorelle tarjoillaan, mihin suuntaan valmentaja ohjaa nuorta ja millaisia tulkintoja nämä oh-
jausvaihtoehdot pitävät sisällään, millaisin silmin nuori tulkitsee valmentajan häntä katso-
van?

Siitä, millaisia teemoja pidämme pinnalla ja mistä nuorten kanssa puhumme, saattaa hel-
posti tulla itseään toteuttavia ennustuksia. Kellekään näistä nuorista vapaaehtoistoiminta ei
ollut täysin vieras konsepti, he ovat varmastikin tienneet vapaaehtoistyön mahdollisuuden
olevan olemassa heille, mutta mitä intensiivisemmin aiheen parissa työskentelemme, sitä
läheemmäksi ja konkreettisemmaksi mahdollisuus muuttuu. Samalla kun tuomme nuorelle

uusia vaihtoehtoja, uusia tulevaisuuskuvia, mihin nuori voi itsensä sijoittaa, nuori joutuu haastamaan käsityksiään itsestään. Vapaaehtoistoiminta mahdollisuutena haastaa meitä kysymään itseltämme muun muassa olisinko minä sittenkin auttaja, mitä hyvää voisin ympäristössäni tehdä, mihin asioihin minä haluan vaikuttaa. Nämä kysymykset ja niistä koituvat ajatusradat voivat johtaa oman osallisuuden kokemuksen tai toimijuuden vahvistumiseen.

Nuorten toiveet vapaaehtoisen tukemisesta yleismaailmallisia

Kehittämishankkeen yksi tavoite oli tunnistaa työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten erityispiirteitä kansalaistoimijoina ja vapaaehtoisina ja tämän tiedon pohjalta laatia kehittämisehdotukset Vamokseen. Varsinkin Ahaslides-kysely osallistumisen esteistä ja mahdollistajista antoi meille kurkistusikkunan näkymään, mitä nuoret ajattelevat vapaaehtoistoinnasta. Prosessin jälkeen voidaan todeta, että mitään ”erityispiirteitä” emme löytäneet vaan tämän otannan perusteella työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten toiveet liittyen vapaaehtoistoinnin järjestämiseen ovat hyvin yleismaailmallisia ja yhteneväisiä kenen vain vapaaehtoiseksi lähtevän tai vapaaehtoisena toimivan henkilön toiveiden kanssa. Nuoret haluavat tuntea itsensä tervetulleeksi tullessaan uuteen yhteisöön, hyvän perehdytyksen sekä tehtäviä, jotka vastaavat heidän voimavaroihinsa. Samanlaisia asioita, mitä voisi kuvitella työntekijänkin uudessa työpaikassa haluavan. He eivät kaivanneet sen ”tuetumpaa” polutusta tai ohjausta vapaaehtoistoinnassa.

Tuetulla vapaaehtoistoinnalla tarkoitetaan esimerkiksi erityisryhmien erityisjärjestelyin tekemää vapaaehtoistyötä (Laimio 2017, 4–5). THL (2021) määrittelee tuetun vapaaehtoistoinnin heille, jotka eivät selviä tehtävistä yksin tai hakeudu vapaaehtoiseksi itsenäisesti. Tuettua toimintaa muodoiksi mainitaan mm. tehtävien räätälöinti, lähihenkilön tai avustajan mukana olo tai kokeneemman vapaaehtoisen antama mentorointi. Toisaalta, eikö edellä mainittuja asioita voi antaa muullekin kuin erityisryhmään kuuluvalla vapaaehtoiselle? Ja jos voi, niin miksi silloin puhua enää tuetusta vapaaehtoistoinnasta, jos olemassa ei olisikaan ”kahta kaistaa” vapaaehtoistöihin vaan olisi vain kaikille esteetöntä tai esteitä ylittävää vapaaehtoistointia?

Nuoret mielellään Ahaslides -kyselyn ja omien kehittämissideoidensa mukaan ottavat vastaan apua vapaaehtoistyön paikkojen haarukoimiseen, ohjautumiseen sekä ensimmäistä kertaa uuteen paikkaan mennessään jonkun tutun ihmisen rinnalleen. Tämä on hyvä huomioida kun nuoria ohjaa kohti vapaaehtoistointia. Samalla näkisin, että yhtä tärkeää yhteisyyden, vertaisuuden tai avunpyyntöön vastaamisen lisäksi olisi mahdollistaa nuorelle myös tilaisuuksia, joista hänelle jäisi kokemus, että hän onnistui ylittämään itsensä ”yksin”,

pärjäsi omin avuin jännittävässä paikassa. Ammattilaisina tasapainoilemme nuorten kanssa koko ajan sen kanssa, missä määrin olemme nuorten tukena ja missä kohtaa olisi hyvä antaa nuoren kokeilla siipiään. Voidaan pohtia, heijastelevatko nuorten vastaukset sitä, mitä he ovat tottuneet Vamos-palvelussa saamaan (esimerkiksi rinnalla kulkemista?) ja voimmeko kuitenkin haastaa toimintatapojamme, antaa nuorille vastuuta ja luottaa nuorten pärjäämiseen jo totuttua aikaisemmin palvelussa?

Nuoret ovat ”auki” uusille toimintamuodoille Vamoksessa

Nuorten luomissa kehittämisideoissa monessa ehdotuksessa nuoret itse olivat aktiivisia toiminnan toteuttajia. He vaikuttavat siltä, että he voisivat ottaakin uusia tehtäviä tai rooleja Vamoksessa. Kaiken kaikkiaan Startti-ryhmän nuoret ottivat vapaaehtoistoiminnan työpajat kaikkine teemoineen tai harjoituksineen hyvin vastaan. Jos vapaaehtoistoimintaa ajatuksena tai siitä saatavia hyötyjä ei tarvitse tämän enempää ”myydä” nuorille vaan he ovat jo lähtökohdiltaan uteliaita ja kiinnostuneita, olemmeko ehkä alihyödyntäneet nuorten toimintavalmiuksia? Kuten Kostiainen (2019) totesi, 69 % nuorista lähtisi vapaaehtoistyöhön, jos heitä vain pyydetäisiin mukaan. Voisiko Vamoksenkin nuorten kohdalla olla kyse yksinkertaisesti vain siitä, että meidän tulisi kutsua ja rohkaista nuoria tekemään sekä antamaan tilaa heidän ideoilleen ja heidän näköiselleen toiminnalle?

Nuoret tuntuivat erityisesti kiinnostuvan mentoritoiminnan pilotoinnista Vamos Helsingissä. Mentorointitehtävät antaisivat jo jonkin aikaa Vamoksessa toimineelle nuorelle mahdollisuuden uuden roolin kokeilemiseen ja itsensä haastamiseen kuitenkin tutussa ja turvallisessa ympäristössä. Espoon Vamoksessa nuoria on koulutettu mentoreiksi ja tiettävästi hyvällä menestyksellä. Nuorten tekemässä Espoon Vamoksen toimintakertomuksessa 2019 nuoret kuvaavat, miten tehtävät ovat olleet vertaisohjaajina toimimista tai tapahtumien järjestämistä, kuten teema-aamupaloja, lautapelipäiviä, paneelikeskusteluita tai he ovat esitelleet Vamoksen toimintaa sekä suomeksi että englanniksi (Ekman ym. 2019, 4).

10 Kehittämisehdotukset

Kehittämisehdotuksia tehdessäni, olen erityisesti halunnut painottaa nuorten kehittämisideoita ja kaksi omista kehittämisehdotuksistani ovatkin jalostuneet nuorten ideoiden pohjalta. Aineiston tulosten, johtopäätösten sekä niitä tukevan teorian ja lähdekirjallisuuden vuorovaikutuksessa tuotin kolme kehittämisehdotusta, jotka toisivat Vamokseen lisää osallisuutta lisääviä rakenteita ja toimia sekä madaltaisivat nuorten kynnystä lähteä kokeilemaan vapaaehtoistyötä.

Ensimmäinen kehittämisehdotus: osallisuusohjelma, osallisuusindikaattori ja osallisuusvastaava Vamokseen

Helsingin Vamoksen vuoden 2021 toimintasuunnitelmassa on kirjattu vuosille 2020-2022 Diakonia ja sosiaalinen vastuu -toimialan yhdeksi tavoitteeksi ”yhteisön tukea ja osallistumisen mahdollisuuksia kaikille”. Diakonissalaitos ilmoittaa missiokseen, että me ”vahvistamme luottamusta, osallisuutta ja toimijuutta. -- Luomme eri palveluissamme ja kansalaistoiminnassa arvostavan ja yhdenvertaisen kohtaamisen ja dialogin avulla yhteisöjä, joissa ihmiset luottavat toisiinsa ja omiin kykyihinsä. Teemme työtä ihmisen kanssa, emme hänen puolestaan.” Nämä kirjaukset antavat organisaatiossa tehtävälle ja kehitettävälle osallisuustyölle jalansijaa. Vamoksessa on jo yhteisöllisiä ja osallisuutta lisääviä rakenteita; esimerkiksi yhteisökokoukset tai viestintä- ja vaikuttamispaaja. Jos todella haluamme edistää osallisuutta, ottaa sen yhdeksi kärjeksi työssä, tarvitaan Vamokseen **osallisuusohjelman**, johon tarkemmat toimenpiteet osallisuuden edistämiseksi, tavoitteet, arviointityökalut ja käytössä olevat resurssit kirjattaisiin. Näin THL (2021) on ohjeistanut tehtävän esimerkiksi kunnissa, mutta ohjeita voisi hyvin soveltaa myös pienempien toimijoiden toimintaan. Osallisuusohjelman voisi tehdä esimerkiksi kahden vuoden aikajänteelle. Sen laatimisessa olisivat mukana niin työntekijät kuin nuoretkin.

THL:n (2020a) mukaan, mitä vahvempaa osallisuutta koetaan, sitä pidemmälle tulevaisuutta suunnitellaan. Osallisuus on kytköksissä myös terveyteen, psyykkiseen kuormittuneisuuteen, toimeentuloon ja yksinäisyyden kokemukseen. Edellä mainitut asiat vaikuttavat myös siihen, kuinka helppoa työn ja koulutuksen ulkopuolella olevan nuoren on lähteä tavoittelemaan unelmiaan ja suunnata esimerkiksi kouluun tai töihin. Jos osallisuus vaikuttaa terveyden, psyykkisen hyvinvoinnin, toimeentulon tai yksinäisyyden pohjavirroissa, sen lisääminen palvelisi Vamoksen nuoria monilla elämän osa-alueilla. Osallisuuden kokemusta voitaisiin mitata **osallisuusindikaattorin** avulla. Näin saataisiin Startti-ryhmän

tulosten lisäksi laajempaa ja pitemmältä aikaväliltä tietoa Vamoksen nuorten osallisuuden kokemuksesta ja sen kehittymisestä.

Osallisuuden edistäminen ei voi olla vain yhden työnimikkeen tai työntekijän vastuulla vaan se läpileikkaa kaikkien työntekijöiden ja nuorten arkea ja näyttäytyy arkisissa teoissa ja valinnoissa. Prosessin aloitukseen, jalkauttamiseen, aiheen esilläpitämiseen ja seurantaan tarvitaan kuitenkin nimetty henkilö, **osallisuusvastaava**, joka pitää lankoja käsissään. Vamoksessa on jo esimerkiksi turvallisuusvastaava tai viestintävastaava, joka perustyönsä ohella hoitaa erityisesti turvallisuuteen tai viestintään liittyviä tehtäviä, vaikka nämäkin osa-alueet kuuluvat kaikkien työntekijöiden työhön. Osallisuusvastaava voisi olla yksi samankaltainen vastuualue.

Toinen kehittämissuositus: nuorten mentoritoimintaa ja toimintaryhmiä Vamokseen

Toinen kehittämissuositukseni osallisuutta lisääväksi toimintatavaksi on nuorten mentoritoiminnan kehittäminen. Tämä on saanut Startti-nuorilta kannatusta ja tätä on jo pilotoitu Espoon Vamoksessa, joten toimintamallit olisivat jo olemassa ja jalkauttaminen Helsingin Vamokseen luonnistuisi ketterästi. Diakonissalaitoksella on lisäksi Amigo-mentoritoimintaa, jossa nuori saa vapaaehtoisen aikuisen elämänsä. Helsingin Vamoksen olisi helppoa konsultoida Amigon työntekijöitä tai ottaa heitä muuten mukaan kehittämään nuorten mentoritoimintaa.

Mentoritoiminta olisi nuortenvälistä omaehtoista kansalaistoimintaa. Siinä nuoret pääsevät antamaan jotain takaisin Vamos-yhteisölle. Jos nuoret ovat kokeneet esimerkiksi itsetuntemuksensa tai sosiaalisissa tilanteissa toimimisensa parantuneen Vamoksessa niin heillä on paras tieto niistä mekanismeista, mitkä asiat ovat heidän kehittymiseensä vaikuttaneet ja he ovat silloin parhaita ihmisiä kohtaamaan uusia Vamos-nuoria ja auttamaan heitä osaksi yhteisöä.

Mentori-käsitteen alla voisi harrastaa ainakin toiminnan muotoutumisvaiheessa ennakkoluulotonta kokeilukulttuuria ja tehdä monenlaisia juttuja tapahtumien järjestämisen, uusien Vamos-nuorten mentoroinnin tai ryhmissä vertaisohjaajina toimimisen lisäksi. Yksi mielenkiintoinen lisä mentoritoimintaa voisi olla nuorten **toimintaryhmät**. Pro Lapinlahti ry teki 2019 oppaan tuetun vapaaehtoistoiminnan järjestämiseen mielenterveys- ja päihdekuntoutujille, työttömille ja eläkeläisille, jossa vastaava idea toimi niin, että ryhmätoiminnan rinnalla osallistujilla oli mahdollisuus osallistua enemmän sitoutumista ja aktiivisuutta vaativaan toimintaryhmätyöskentelyyn (Kontiala 2019, 7). Nuoret voisivat järjestää omien kiinnostuksenkohteidensa mukaan esimerkiksi lautapeliryhmää, näyttelyryhmää, kirjallisuusryhmää,

lintubongausryhmää, mitä vain! Vamoksessa olisi edelleen suljettuja, sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiä, kuten Startti-ryhmä, mutta sen lisäksi nuorten nuorille järjestämiä, lyhyt- tai pitkäkestoisia toimintaryhmiä, joihin voisi osallistujia nuoria myös Vamoksen ulkopuolelta. Joskus työn tai koulutuksen ulkopuolella olevan nuoren on helpompi osallistua ryhmään, jossa tehdään hänelle mieluisia asioita, esimerkiksi pelataan lautapelejä, kuin sosiaalisen kuntoutuksen ryhmään. Eikä Vamoksen ulkopuolisen nuoren tarvitsisi olla toimintaryhmiin osallistuessa edes työn ja koulutuksen ulkopuolella! Olisi hienoa, jos Vamos osallistuisi sosiaalisten kuplien rikkomiseen ja kaikenlaiset nuoret erilaisista lähtökohdista kohtaisivat. Vamoksen näkökulmasta toimintaryhmät olisivat tarpeellisia kahdella tavalla: toisaalta mahdollistamme Vamoksen kävijänuorille kasvun Vamoksen sisällä, roolista toiseen, toisaalta taas toimintaryhmät saattaisivat toimia portteina uusille Vamos-nuorille. Nuori saattaisi toimintaryhmän kautta kiinnostua esimerkiksi Vamoksen uravalmennuksesta tai muusta ryhmätoiminnasta.

Kolmas kehittämissuositus: vapaaehtoistyökokeilumalli Vamokseen (ja Diakonissalaitokselle)

Diakonissalaitoksella on yli 2900 työntekijää ja 145 toimipistettä valtakunnallisesti (HDL 2021b). Diakonissalaitoksen alaisuudessa toimii lukemattomia vanhainkoteja, kehitysvammaisten tai päihdekuntoutujien asumisyksiköitä yms. sosiaali- ja terveysalan palveluita, hankkeita liittyen kehitysyhteistyöhön, paperittomiin tai maahantulijoiden kotoutumiseen, avoimia kohtaamispaikkoja ja kansalaistoiminnan keskuksia D-asemia... Halusi tehdä vapaaehtoistöitä lasten, nuorten, aikuisten, vammaisten, vanhusten, maahanmuuttajien tai päihdekuntoutujien kanssa, Diakonissalaitoksessa se on varmasti mahdollista.

Kolmas kehittämissuositukseni on, että luomme vapaaehtoistyökokeilumallin, jossa nuori voisi kokeilla vapaaehtoistoimintaa Diakonissalaitoksen sisällä. Vapaaehtoistyökokeilu ottaisi mallia esimerkiksi työnkierrosta, mutta nyt sen sijaan, että työntekijä lähtee organisaation sisällä kiertoon, lähteekin asiakas. Myös TE-palvelujen työkokeilu toimii mallina vapaaehtoistyökokeilulle. TE-palvelujen työkokeilussa henkilö on 1-12 kuukautta jonkin yrityksen, yhteisön, säätiön tai työpajan palveluksessa selvittämässä ammatinvalinta- tai uravaihtoehtojaan, onko hänen osaamisensa ajan tasalla tai tuen tarvettaan päästäkseen takaisin työhön (TE-palvelut 2021). Työkokeiluun päästäkseen on kuitenkin oltava työtön työnhakija, mitä monet Vamoksen nuorista eivät ole. Osa Vamoksen nuorista suuntaakin Vamoksessa päättäessään työkokeiluun, mutta *vapaaehtoistyökokeilu* on olla matalamman kynnyksen kokeilu, jossa yhtä lailla voi tutkailla ja päivittää osaamistaan, jaksamistaan tai uravaihtoehtojaan.

Tämä vaatisi nuorten kehittämisideoissakin esiintynyttä koordinaattoria, ainakin prosessin aluille panemiseksi, jotta malli tehtäisiin tutuksi organisaation sisällä ja jalkautettaisiin eri toimintapisteisiin esimerkiksi ohjeet vapaaehtoisen vastaanottamiseen. Koordinaattori myös ylläpitäisi ja päivittäisi mahdollisten vapaaehtoistehtävien listaa / sivustoa, josta sisäiset vapaaehtoistehtävät löytyisivät kootusti.

Alla olevaan kuvioon 9 on koottu kehittämis ehdotukset Vamokseen.

Kuvio 9. Kehittämis ehdotukset Vamokseen.

11 Pohdinta

11.1 Opinnäytetyöprosessin reflektointi

Tämän opinnäytetyön tavoite oli luoda kehittämissuositukset Vamokseen, miten voidaan lisätä nuorten ohjautuvuutta vapaaehtoistoimintaan tai lisätä Vamoksen sisällä osallisuutta. Kehittämissuosituksen avulla saatiin selville, että vapaaehtoistyö kiinnostaa nuoria ja he suhtautuvat uteliaasti ja myönteisesti vapaaehtoistoihin tai erilaisiin vastuutehtäviin Vamoksessa tai muissa yhteisöissä. Joissain yhteyksissä Vamoksen nuoret luokitellaan erityisryhmään, esimerkiksi mielenterveyskuntoutujiksi tai heikommassa asemassa oleviksi nuoriksi työmarkkinastatuksensa takia. Nuorten toiveet vapaaehtoistoimintaa kohtaan tai vapaaehtoisten vastaanottamiseen eivät olleet kuitenkaan kovin erityisiä. He haluavat tuntea olonsa tarpeellisiksi ja tervetulleiksi uuteen toimintaan ja selkeitä, omiin voimavaroihin suhteutettuja vapaaehtoistehtäviä.

Kehittämissuositus on vastannut työelämän tarpeita. Se on ollut myös ainutlaatuinen kokeilu, miten Diakonissalaitoksen kaksi eri toimijaa, Kanssala ja Vamos, työskentelivät yhdessä ja muistuttanut siitä, miten valtavasti erilaista osaamista talon sisältä löytyy ja kuinka rikastuttavaa on tehdä töitä hieman eri tulokulmasta katsovan hankkeen ja sen ihmisten kanssa. Jos ajatellaan osallisuuden lisäämistä isommassa, yhteiskunnallisessa mittakaavassa, niin yhteistyö Kanssalan kanssa on mahdollistanut vaikuttamisen kahdessa päädyssä: toisaalta nuorten parissa tehtävään työhön, mutta myös vapaaehtoisia vastaanottavien yhteisöjen ja järjestöjen valmiuksiin kohdata vapaaehtoisia erilaisista lähtökohdista.

Koko kehittämissuositusprosessi on ollut muutenkin antoisaa ja opettavaista. Sain paljon lisää ymmärrystä nuorista, joiden parissa töitä teen sekä intoa pitää esillä jatkossakin osallisuusaihetta Vamoksessa. Prosessin aikana olen joutunut haastamaan omia asenteita ja toimintatapoja. Esimerkiksi taustateoriaan syventyessäni ehkä äimistyin siitä, miten paljon nuorisopolitiikka, nuorisotyöttömyyden interventiokeinot tai nuorten palveluverkosto ovat aikansa tuotoksia ja myötäilevät esimerkiksi yksilökeskeistä kulttuuria. Se sai pohtimaan omia ammatillisia vaikuttimiani, kuten millaiset (tiedostamattomatkin) asenteet tai oletukset vaikuttavat työtoteeseeni.

Se, mitä nuoret saivat työpajoista, jää tutkimuksessa todentamatta. Viimeisellä työpajakerralla koottu palaute oli pääosin myönteistä, mutta niin voisin kuvitella monien muiden Startti-ryhmän raameissa tapahtuvien asioiden olevan. En oleta, että vapaaehtoistoiminnan työpajojen myötä nuoret lähtisivät heti vapaaehtoistöitä, eikä se ollut tarkoituskaan. Olen iloinen, jos työpajat pistivät jotain itämään nuorten mielissä.

11.2 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Kehittämishanke ja toimintatutkimus on toteutettu yleisiä eettisiä periaatteita noudattaen, kunnioittaen muun muassa tutkittavien henkilöiden ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta. Tutkimus on toteutettu siten, että tutkimuksesta ei aiheudu tutkittavina oleville ihmisille tai yhteisöille merkittäviä riskejä, vahinkoja tai haittoja. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7).

Opinnäytetyön prosessi on pyritty kuvaamaan mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja rehellisesti. Tutkijana en ole voinut olla objektiivinen tai puolueeton, sillä kehittämishanke on tehty organisaatioon, jossa työskentelen ja aiheesta, johon suhtaudun palavasti. Nämä asiat olen yrittänyt tuoda kuitenkin avoimesti esiin. Täysin ulkopuolisen tutkijan silmin olisi voinut nähdä prosessissa tai tuloksissa eri asioita. Toisaalta uskon, että sisäpuolisuuteni auttoi ymmärtämään aineistoani paremmin, näkemään yhteyksiä, seulomaan analyysistä nuorten nostoja sekä tekemään sellaisia kehittämissuhteita, joiden uskon toimivan tässä toimintaympäristössä.

Olen syksyllä ennen aineistonkeruuta esittänyt Diakonissalaitoksen eettiselle toimikunnalle tutkimussuunnitelmani, missä se on hyväksytty. Työyhteisöä, esimiehiä ja yhteistyökumppaneita pidetty ajan tasalla prosessin aikana ja he ovat osallistuneet kommentoinnillaan toteutuksen suuntaan ja suunnitteluun. Tutkimusta tehdessäni tutkittavien anonymiteetti on turvattu, enkä ole missään vaiheessa käsitellyt esimerkiksi henkilötietoja. Tutkittaville on annettu infokirje tutkimukseen osallistumisesta sekä kerätty tutkimusluvut, joissa on kerrottu myös, että osallistuminen on vapaaehtoista ja osallistumisensa voi vetää pois missä vaiheessa vain ilman, että se vaikuttaa esimerkiksi asiakassuhteeseen Vamoksessa. Raakadata eli nuorten paperiset kyselyt, koneelle tallentamani tiedostot ja kuvat tuhoetaan tämän opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Kehittämishankkeeni luotettavuutta tukee esimerkiksi osallisuusindikaattorin käyttö. Osallisuusindikaattori on kokeneiden tutkijoiden ja Sokra-koordinaatiohankkeen kehittämä luotettava ja validoitu mittari. Toisaalta aineistoni otanta oli pieni, joten tuloksista voidaan vetää vain varovaisia tulkintoja eikä siitä voida tehdä yleistyksiä. Kuitenkin koen, että tämä aineisto palveli sitä tarkoitusta, että saimme tehtyä nyt tavallaan pelinavauksen, raapaistua pintaa ja aloitettu tunnustelut, että voisiko osallisuuden lisäämiselle tai vapaaehtoistoiminnalle olla tilausta Vamoksessa. Jälkeenpäin ajatellen, olisi ollut mielenkiintoista ja ehkä hedelmällistäkin tehdä osallisuuskysely kaikille Vamoksen nuorille ikään kuin verrokkiryhmänä ja tutkia sitten Startti-ryhmän kohdalla, nouseeko osallisuuden taso muita ryhmiä enemmän vapaaehtoistoiminnan työpajojen myötä, vaikkakin työpajojen ja osallisuuden lisääntymisen suoraan yhteyttä on vaikea osoittaa.

11.3 Opinnäytetyön hyödynnettävyys

Opinnäytetyön kehittämisehdotukset ovat pienellä resurssoinnilla erittäin toteuttamiskelpoisia ja ne voidaan toimeenpanna Vamoksessa helposti ja nopeasti. Kehittämisehdotukset ja muut tämän opinnäytetyön tulokset ja johtopäätökset voidaan jakaa myös valtakunnallisesti Vamoksen muihin toimipisteisiin. Samoin vapaaehtoistoiminnan työpajojen ryhmärunko on jaettavissa, jos Vamoksessa halutaan jossain toisessa ryhmässä syventyä myös vapaaehtoistoiminnan aiheeseen ilman, että ryhmävalmentajan tarvitsisi keksiä ns. pyörää uudelleen.

Kanssala hyötyy opinnäytetyöstä saamalla käyttöönsä tutkimuksen tulokset, jotka antavat osviittaa, mitä työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret ajattelevat vapaaehtoistöistä. Tällä tiedolla varustettuna Kanssala voi viedä tätä näkökulmaa sparraamiinsa yhteisöihin ja verkostoihin ja vaikuttaa siinä vastaanottavassa päädyssä, miten vapaaehtoistoimintaa mahdollistetaan kaikille kaupunkilaisille.

11.4 Jatkotoimenpiteet

Kun opinnäytetyö on valmis, sen tulokset esitellään Helsingin Vamoksen työyhteisölle. Tulosten esittelyn lisäksi toivoisin, että pitäisimme joko sen yhteydessä tai toisessa tilaisuudessa kehittämispajan, jossa työyhteisö ja muutkin kuin Startti-ryhmän nuoret voisivat ottaa kantaa kehittämisehdotuksiin, jatkojalostaa ideoita sekä sovittaisiin, mitä toimenpiteitä tapahtuu seuraavaksi.

Toivon, että osallisuuden kehittämistyö jatkuu, vaikka opinnäytetyö- ja kehittämishankeprosessi päättyikin. Uudistuminen, dynaamisuus ja toiminnan taivuttaminen vastaamaan nuorten tarpeita ja ilmiöitä ovat mielestäni Vamoksen vahvuuksia. Osallisuusnäkökulmakin on vahvasti juurtunut Vamokseen, joten osallisuustyön kehittämiseksi on olemassa hyvä pohja. Koen, että Harjua (2004, 62) mukaillen, Vamoksessa on ajan myötä syntynyt vuosien laadukkaan työn tekemisen kulttuuri, joka johtaa menestyksen kierteeseen:

”Jos kulttuuri on hyvään pyrkivä ja eteenpäin katsova, se synnyttää sellaisen ilmapiirin, että järjestön toiminnan näkymät ovat valoisat pitkälle tulevaisuuteen. Hyvän tekeminen synnyttää uutta hyvää toimintaa. Osaavat tekijät keräävät ympärilleen muita osaajia. Näin alkaa menestyksen kierre, joka varmistaa järjestön positiivisen tulevaisuuden.”

LÄHTEET

- Aaltonen, S. & Berg, P. 2015. Nuorten ja palveluntarjoajien kohtaamiset. Teoksessa Aaltonen, S., Berg, P. & Ikäheimo, S. (toim.) Nuoret luukulla – Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisu 84. Saatavissa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf>
- Aaltonen, S. & Kivijärvi, A. 2018. Hyvinvointipalvelut ja nuoret aikuiset – Ohjausta monimutkaistuneissa siirtymissä. Teoksessa Aaltonen, S. & Kivijärvi, A. (toim.) Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina. Helsinki. Nuorisotutkimusseura 9-24.
- Alanen, O. Nuoret osallisiksi. 2015. Teoksessa Määttä, M. & Määttä, A. (toim.) Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen. Valtion selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 16/2015. Saatavissa: https://vnk.fi/documents/10616/1456483/VNK+16_2015.pdf/2efb35eb-0f6e-4428-93bf-5998df7d983d
- Alanen, O., Kainulainen, S. & Saari, J. 2014. Vamos tekee vaikutuksen – Vamos-nuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset. Helsingin Diakonissalaitos. Saatavissa: <https://www.hdl.fi/wp-content/uploads/2018/01/Helsingin-Diakonissalaitos-julkaisu-vamos-tekee-vaikutuksen.pdf>
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Riika: Vastapaino.
- Ansio, L. 2017. Tuettu vapaaehtoistoiminta organisaation haasteena. Teoksessa Rajala, A. & Nieminen, P. (toim) Tuettu vapaaehtoistoiminta – avain osallisuuteen. Kansalaisareenan julkaisu 3/2017. Viitattu 11.11.2020. Saatavissa: https://kansalaisareena.fi/wp-content/uploads/2017/11/Tuettu_vapaaehtoistoiminta_WEB_KORJ2.pdf
- Brunila, M. K., Mertanen, K., Ikävalko, E., Kurki, T., Honkasilta, J., Lanas, M., Leiviskä, A., Masoud, A., Mäkelä, K., & Fernström, P. 2019. Nuoret ja tukijärjestelmät haavoittuvuuden eetoksessa. Kasvatus, 50(2), 107-119.
- Ekman, T., Hovi, J., Järnefelt, S. & Klinkmann, M. 2019. Vamos Espoon toimintakertomus 2019. Viitattu 17.3.2021. Saatavissa: <https://s3-eu-central-1.amazonaws.com/evermade-hdl/wp-content/uploads/2020/01/29130447/Toimintakertomus-VAMOS-2019-s%C3%A4hk%C3%B6postiversio.pdf>
- Eskelinen, T. 2014. Työllisyys ihan aikuisten oikeasti. Teoksessa Gretschel, A., Paakkunainen, K., Souto, A-M. & Suurpää, L. (toim.) Nuorisotakuun arki ja politiikka. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisu 150, verkkojulkaisu 76. Viitattu 3.1.2021. Saatavissa: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuorisotakuun_arki_ja_politiikka.pdf

Eskola, J. Laadullisen tutkimuksen juhannustaita. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. 2015. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Bookwell Oy, Kuva: PS-kustannus.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Filander, K. 2007. Sosiaalipedagogiikan uusi ajankohtaisuus. Teoksessa Hoikkala, T. & Sell, A. (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä – Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 76. Helsinki: Hakapaino Oy, 90-114.

Gretschel, A. & Myllyniemi, S. 2020. Kuulummeko yhteiskuntaan? Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista. Kunnallisalan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 110. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy. Viitattu 13.1.2021. Saatavissa: https://kaks.fi/wp-content/uploads/2021/01/tutkimusjulkaisu-110_nettiin.pdf

Grönlund, H. & Pessi, A. 2008. Osallisuuden asenteet ja teot. Nuoret ikäryhmät vapaaehtoistoiminnassa. Teoksessa Minna Autio & Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.). Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja 2008. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 84. Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 38. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes). Helsinki: Hakapaino, 127–137.

Hakoluoto, T. 2018. Syrjäytymisestä. Teoksessa. Iso-Aho, J. & Lindholm, A. (toim.) Vapaaehtoistyö nuorten syrjäytymisriskin vähentäjänä. Humanistinen Ammattikorkeakoulu julkaisuja 52. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/142187/978-952-456-295-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Harju, A. 2004. Järjestön kehittäminen. Sivistysliitto Kansalaisfoorumi SKAF ry. Kokemäki: Satakunnan Painotuote.

Harju, A. 2019. Usein sanottua vapaaehtoistoiminnasta. Teoksessa Hirvonen, S. & Puolitaival, S. (toim.) Vapaaehtoistoiminnan arvo. Kansalaisareenan julkaisuja 2/2019. Saatavissa: https://www.kansalaisareena.fi/ka2016/wp-content/uploads/2019/12/Vapaaehtoistoiminnan_arvo_PageView_WEB.pdf

Harju, A. 2010. Yhteisellä asialla – kansalaistoiminta ja sen haasteet. 2. painos. Vantaa: Hansaprint Oy.

- Heikkinen, H. 2018. Toimintatutkimus: kun käytäntö ja tutkimus kohtaavat. Teoksessa Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 – Metodien valinta ja aineistokeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Keuruu: PS-Kustannus.
- Heikkilä, A., Jokinen, P. & Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen. Avaimia tutkimus- ja kehittämishankkeisiin terveysalalla. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Hellström, M., Johnson, P., Leppilampi, A. & Sahlberg, P. 2015. Yhdessä oppiminen. Yhteistoiminnallisuuden käytäntö ja periaatteet. Riika: Into Kustannus.
- Helne, T. 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Helsingin Diakonissalaitos. 2020. Viitattu 10.9.2020. Saatavissa: <https://www.hdl.fi/meista/>
- Helsingin Diakonissalaitos. 2021. Vaikuttavaa tukea nuorille. Viitattu 30.1.2021. Saatavissa: <https://www.hdl.fi/tukea-ja-toimintaa/nuorille/>
- Helsingin Diakonissalaitos. 2021b. Meistä. Viitattu 17.3.2021. Saatavissa: <https://www.hdl.fi/meista/>
- Hirsjärvi, P., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. 1. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Hoffren, J. 2019. Agenda 2030: Vapaaehtoistyö luo hyvinvointia. Teoksessa Hirvonen, S. & Puolitaival, S. (toim.) Vapaaehtoistoiminnan arvo. Kansalaisareenan julkaisuja 2/2019. Saatavissa: https://www.kansalaisareena.fi/ka2016/wp-content/uploads/2019/12/Vapaaehtoistoiminnan_arvo_PageView_WEB.pdf
- Huttunen, S. 2016. Osallistava tutkimusote ja tiedeviestintä, miten ne yhdistyvät? Tieteessä tapahtuu, 34(2). Viitattu 30.1.2021. Saatavissa: <https://journal.fi/tt/article/view/55973>
- Iivonen, E. & Pollari, K. 2020. Osallisuus lapsen perus- ja ihmisoikeutena. Teoksessa Stenvall, E. (toim.) Osallisuutta ja osallistumista - Osa 1: Osallisuuden lähtökohdat kansallisessa lapsistrategiassa. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:27, 13-16. Viitattu: 20.1.2021. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162410/STM_2020_27_r.pdf?sequence=1
- Ikonen-Varila, M., Myyry, L., Salojärvi, S. & Tynjälä, P. 2009. Onko metodilla väliä? Kokemuksia organisaation kehittämisen arvioinnista. Aikuiskasvatus 29 (1), 24-42.
- Iso-Aho, J. 2018. Festari-pörssi festivaalien näkökulmasta. Teoksessa Iso-Aho, J. & Lindholm, A. (toim.) Vapaaehtoistyö nuorten syrjäytymisriskin vähentäjänä. Humanistinen

Ammattikorkeakoulu julkaisuja 52. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/142187/978-952-456-295-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Jalava, J. & Seppälä, U. 2010. Kuntoutus ja sosiaaliset mahdollisuudet. Teoksessa Hiilamo, H. & Saari, J. (toim.) Hyvinvoinnin uusi politiikka- johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A Tutkimuksia 27. 251-263.

Kallio, K, Stenvall, E., Bäcklund, P. & Häkli, J. 2013. Arjen osallisuuden tukeminen syrjäytymisen ehkäisyn välineenä. Teoksessa Reivinen, J. & Vähäkylä, L. (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Tallinna: Gaudeamys Oy. 69-87.

Kalliomaa, J. & Uusitalo, K. 2017. Nuorten osallistuminen järjestöissä. Valtion nuorisoneuvosto & Suomen nuorisoyhtesityö – Allianssi ry. Helsinki. Viitattu 2.1.2021. Saatavissa: https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2017/03/Nuorten-osallisuus-i%C3%A4rjest%C3%B6iss%C3%A4_WEB.pdf

Kanssala. 2020. Viitattu 24.4.2020. Saatavissa: <https://www.hdl.fi/tulemukaan/vapaaehtoisena/kanssala/>

Kanssala. 2021. Tervetuloa sivuillemme! Helsingin Diakonissalaitos. Viitattu 1.2.2021. Saatavissa: <https://www.hdl.fi/tulemukaan/vapaaehtoisena/kanssala/>

Kaunismaa, P. 2001. Yhdistyselämä ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa Ilmonen, K. (toim.) Sosiaalinen pääoma ja luottamus. Jyväskylä: Korpiljyvä Oy. Viitattu 11.3.2021. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47905/SoPhi42978-951-39-6488-7.pdf?sequence=3#page=120>

Kekkonen, M., Känkänen, P. & Gissler, M. Johdanto. Teoksessa Nuoret palveluiden pau-loissa – Nuorten elinolot -vuosikirja 2018. (toim.) Gissler, M., Kekkonen, M. & Känkänen, P. 2018. Helsinki: PunaMusta Oy. Viitattu 12.1.2021. Saatavissa: https://www.iul-kari.fi/bitstream/handle/10024/137198/THL_TEE030_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Keskitalo, E. 2020. Osallistavan tutkimuksen ja kehittämisen teoreettisia ja menetelmällisiä lähtökohtia. Teoksessa Helminen, J. (toim.) Näkökulmia osallistavaan tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan. Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 5. Tampere: PunaMusta Oy. Viitattu 21.1.2021. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/333626/DIAK_Ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4_18_web.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Kiilakoski, T. & Gretschel, A. 2012. Muistiinpanoja demokratiaoppitunnista – millainen on lasten ja nuorten kunta 2010-luvulla? Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura,

verkkojulkaisuja 57. Viitattu 23.1.2021. Saatavissa: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/muistiinpanoja_demokratiaoppitunnista.pdf

Kiviniemi, K. 2015. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Bookwell Oy, Kuva: PS-kustannus.

Koski, P. & Kelo, M. 2019. Master Minds – maisteriainesta. Toimintatutkimus menetelmänä. Metropolia. [viitattu 28.8.2020]. Saatavissa: <https://blogit.metropolia.fi/master-minds/2019/09/30/toimintatutkimus-menetelmana/>

Kostiainen, A. 2019. Nuorten vapaaehtoistoiminnan esteitä ja ratkaisuja. Kansalaisareena. Viitattu 15.3.2021. Saatavissa: <https://kansalaisareena.fi/aineistoa/nuorten-vapaaehtoistyon-kasikirja/nuorten-vapaaehtoistoiminnan-esteita-ja-ratkaisuja/>

Kostiainen, A. 2019b. Vapaaehtoistehtävien tarjoaminen nuorille. Kansalaisareena. Viitattu 15.3.2021. Saatavissa: <https://kansalaisareena.fi/aineistoa/nuorten-vapaaehtoistyon-kasikirja/vapaaehtoistehtavien-tarjoaminen-nuorille/>

Kotkavirta, J. 2001. Luottamus instituutioihin ja yksilöllinen hyvinvointi. Teoksessa Ilmonen, K. (toim.) Sosiaalinen pääoma ja luottamus. Jyväskylä: Korpiljyvä Oy. Viitattu 11.3.2021. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47905/SoPhi42978-951-39-6488-7.pdf?sequence=3#page=120>

Känkänen, P., Kekkonen, M. & Gissler, M. 2018. Lopuksi. Teoksessa Gissler, M., Kekkonen, M. & Känkänen, P. (toim.) Nuoret palveluiden pauloissa – Nuorten elinolot -vuosikirja 2018. Helsinki: PunaMusta Oy. Viitattu 12.1.2021. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137198/THL_TEE030_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Laimio, A. 2017. Johdanto. Teoksessa Rajala, A. & Nieminen, P. (toim) Tuettu vapaaehtoistoiminta – avain osallisuuteen. Kansalaisareenan julkaisuja 3/2017.

Laine, T. & Sarmia, V. 2021. Vamoksen vuosi 2020. Viitattu 15.3.2021. Saatavissa: <https://evermade-hdl.s3.eu-central-1.amazonaws.com/wp-content/uploads/2021/02/10171459/Vamoksen-vaikuttavuuden-vuosi-2020.pdf>

Lankinen, N. 2015. Vapaaehtoistyön opas. Nuorisoseurat. Viitattu 16.3.2021. Saatavissa: https://nuorisoseurat.fi/wp-content/uploads/2018/03/vapaaehtoistyonopas_taitto.pdf

Leemann, L., Isola, A.-M., Kukkonen, M., Puromäki, H., Valtari, S., & Keto-Tokoi, A. (2018). Työelämän ulkopuolella olevien osallisuus ja hyvinvointi: Kyselytutkimuksen tuloksia. Työpaperi 2018/17. Helsinki: THL. Viitattu 2.2.2021. Saatavissa:

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136551/URN_ISBN_978-952-343-119-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lummepero, I. & Ostrovskij, T. 2020. Minä Vapaaehtoistyöntekijä? – Kaupunkilaisten näkemyksiä vapaaehtoistoiminnasta. Kanssala. Saatavilla: https://s3-eu-central-1.amazonaws.com/evermade-hdl/wp-content/uploads/2020/01/22102024/Kanssala_2020-Min%C3%A4-vapaaehtoisena.pdf

Lundblom, P. 2007. Kansalaisaktivismia, oppimista ja uusien toimintamahdollisuuksien etsimistä. Teoksessa Hoikkala, T. & Sell, A. (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä – Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 76. Helsinki: Hakapaino Oy, 284-298.

Luomala, J. 2017. Harrastajien ja vapaaehtoistojen osaaminen entistä näkyvämmäksi! Teoksessa Luomala, J. (toim.) Kovaa osaamista harrastuksista ja vapaaehtoistoiminnasta – Partion kokemuksia hyödynnettäväksi järjestöille osaamisen näkyväksi tekemiseen. Suomen Partiolaiset ry & Sitra. Saatavissa: https://media.sitra.fi/2017/08/21140510/Kovaa_osaamista_harrastuksista_ja_vapaaehtoistoiminnasta.pdf

Martela, F. & Steger, M. 2016. The three meanings of the meaning in life: Distinguishing coherence, significance and purpose. The Journal of Positive Psychology, 11:5, 531–545. Viitattu 3.3.2021. Saatavissa: <http://www.ippanetwork.org/wp-content/uploads/2017/02/Martela-Steger-JOPP.pdf>

Marjovuori, A. 2014. Vapaaehtoistyön ytimessä: järjestömuotoinen vapaaehtoistyö sosiaalisten representaatioiden näkökulmasta. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Viitattu 9.3.2021. Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/44979/marjovuori_v%C3%A4it%C3%B6skirja.pdf

Mertanen, K. 2020. Not a Single One Left Behind. Governing the 'youth problem' in youth policies and youth policy implementations. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Viitattu 5.1.2021. Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/320548/mertanen_katariina_dissertation_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Metsämuuronen, J. 2009. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 1. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Mielen ry. 2020. Sosiaalinen kuntoutus ja kuntouttava työtoiminta. Viitattu 11.9.2020. Saatavissa: <https://www.mielen.fi/kuntouttava-tyotoiminta-ja-sosiaalinen-kuntoutus/>

Mäkinen, S. & Halonen, T. 2017. Januskasvoinen portinvartija: ohjaus tukena ja kontrollina julkisissa palveluissa. Teoksessa Aaltonen, S. & Kivijärvi, A. (toim.) Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura verkkojulkaisuja nro 136, 151-169. Viitattu 11.12.2020. Saatavissa: https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/nuoret_aikuiset_hyvinvointipalvelujen_kayttajina_ja_kohteina_lopulinen.pdf

Määttä, M. & Määttä, A. (toim.) Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen. Valtion selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 16/2015. Saatavissa: https://vnk.fi/documents/10616/1456483/VNK+16_2015.pdf/2efb35eb-0f6e-4428-93bf-5998df7d983d

Niemelä, J. 2019. Järjestöjen missiona inklusiivinen yhteiskunta. Teoksessa Hirvonen, S. & Puolitaival, S. (toim.) Vapaaehtoistoiminnan arvo. Kansalaisareenan julkaisuja 2/2019. Saatavissa: https://www.kansalaisareena.fi/ka2016/wp-content/uploads/2019/12/Vapaaehtoistoiminnan_arvo_PageView_WEB.pdf

Nuorten hyvinvointikertomus. 2020. Nuorten hyvinvointi Helsingissä 2020. Viitattu 20.1.2021. Saatavissa: https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/20_04_02_Nuorten_hyvinvointi_Helsingissa_2020.pdf

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Opetus- ja kulttuuriministeriö, Työ- ja elinkeinoministeriö & Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019. Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat (NEET) nuoret, katsaustilanteeseen ja toimenpiteisiin. Viitattu 2.1.2021. Saatavissa: <https://minedu.fi/documents/1410845/4449678/Koulutuksen+ja+ty%C3%B6n+ulkopuolella+olevat+%28NEET%29+nuoret%2C+katsaus+tilanteeseen+ja+toimenpiteisiin/51231944-1fc0-ef0b-fc7a-afc6c975b010/Koulutuksen+ja+ty%C3%B6n+ulkopuolella+olevat+%28NEET%29+nuoret%2C+katsaus+tilanteeseen+ja+toimenpiteisiin.pdf>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2011. Lasten ja nuorten osallistuminen päätöksentekoon Suomessa. Euroopan neuvoston politiikkatutkinta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:27. Viitattu 17.3.2021. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75392/OKM27.pdf?sequence=1>

Raatikainen, E. 2018. Vapaaehtoistoiminnasta oppiminen rikastuttaa kaikkia. Teoksessa Mutanen, A., Houni, P., Mäntyvaara, J. & Kantola, M. (toim.) Hyöty.Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 48. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy, 191-207. Viitattu 3.2.2021. Saatavissa: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166616.pdf>

Rahkonen, J. 2018. Tutkimusraportti. Vapaaehtoistyön tekeminen Suomessa. Saatavissa: https://www.kansalaisareena.fi/ka2016/wp-content/uploads/2018/05/Vapaaehtoisty_o_tutkimusraportti-2018.pdf

Ralston, R. & Nichols, G. 2011. Social Inclusion through Volunteering. The Legacy Potential of the 2012 Olympic Games. *Sociology* (5) 45/2011, 900–914.

Ruuskanen, P., Jousilahti, J., Faehnle, M., Kuusikko, K., Kuittinen, O., Virtanen, J. & Strömberg, L. 2020. Kansalaisyhteiskunnan tila tulevaisuus 2020-luvun Suomessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020: 47. Viitattu 14.1.2021. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162498/VNTEAS_2020_47.pdf

Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Saloviita, T. 2006. Yhteistoiminnallinen oppiminen ja osallistava kasvatus. Juva: PS-kustannus.

Simonen, S. & Timonen, J. 2020. Vieraanvaraisuus on yhteisöjen rakentamista ja toivoa. Viitattu 12.3.2021. Saatavissa: <https://www.hdl.fi/blog/vieraanvaraisuus/>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2020. Sosiaalinen kuntoutus. Viitattu 11.9.2020. Saatavissa: <https://stm.fi/sosiaalinen-kuntoutus>

Summa, T. & Tuominen, K. 2009. Fasilitaattorin työkirja – Menetelmiä sujuvaan ryhmätyöskentelyyn. Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepa ry. Kepan raporttisarja / Kehitysyhteistyön palvelukeskus, 103. Viitattu 8.3.2021. Saatavissa: <https://www.globaalikasvatus.fi/sites/default/files/attachments/fasilitaattorin-tyokirja-menetelmia-sujuvaan-ryhmatyoskentelyyn.pdf>

Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-7830. Työllisyys Ja Työttömyys 2014, 5 Ei työssä eikä koulutuksessa olevat nuoret. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 10.2.2021]. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/tyti/2014/13/tyti_2014_13_2015-04-28_kat_005_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-7830. Marraskuu 2020. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 15.2.2021. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/tyti/2020/11/tyti_2020_11_2020-12-22_tie_001_fi.html

Särkelä-Kukko, M. 2014. Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Teoksessa Pyykönen, A. & Jämsén, A. (toim.) Osallisuuden jäljillä. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys.

TE-palvelut. 2021. Työkokeilun käytännöt ja säännökset. Viitattu 17.3.2021. Saatavissa: https://www.te-palvelut.fi/te/fi/erikoissivut/kaytannot_ja_saannokset/index.html

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Sosiaalinen kuntoutus. Viitattu 11.9.2020. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosku/sosiaalinen-kuntoutus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2017. Sosiaalinen kuntoutus käytännössä. Viitattu 11.9.2020. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosku/sosiaalinen-kuntoutus/kuntakysely/kaytanto>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. Nuorten syrjäytyminen käy myös yhteiskunnalle kalliiksi. Viitattu 20.12.2020. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/-/nuorten-syrjailyminen-kay-myos-yhteiskunnalle-kalliiksi>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Viitattu 5.9.2020. Saatavissa: https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjailyminen

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020a. Osallisuusindikaattori mittaa osallisuuden kokemusta. Viitattu 13.12.2020. Saatavissa: https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/tutkimus/osallisuusindikaattori-mittaa-osallisuuden-kokemusta#Osallisuusindikaattorin_k%C3%A4ytt%C3%B6n_liittyv%C3%A4t_ohjeet,_pisteytys_ja_summapisteiden_laskeminen

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020b. Kyselytutkimus osallisuudesta. Viitattu 2.3.2021. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/tutkimus/kyselytutkimus-osallisuudesta>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2021. Vapaaehtoistoimintaa järjestämällä ja tukemalla voidaan lisätä osallisuutta. Viitattu 2.3.2021. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit/vapaaehtoistoimintaa-jarjestamalla-ja-tukemalla-voidaan-lisata-osallisuutta>

Tervo, H. & Vehkasalo, V. 2014. Tuloksellisuustarkastuskertomus – Nuorisotyöttömyyden hoito. Valtiotalouden tarkastuviraston tuloksellisuustarkastuskertomus 8/2014. Helsinki: Edita Prima Oy. Viitattu 3.1.2021. Saatavissa: <https://www.vtv.fi/app/uploads/2018/06/26080604/nuorisotyottomyyden-hoito-8-2014.pdf>

Tilastokeskus. 2021. Käsitteet. Viitattu 14.2.2021. Saatavissa: <http://www.stat.fi/meta/kas/tyoton.html#tab3>

Timonen, J. 2019. Vieraanvaraiset yhteisöt voivat ratkaista kansalaistoiminnan paradoksin. Helsingin Diakonissalaitos. Viitattu 5.2.2021. Saatavissa: <https://www.hdl.fi/blog/vieraanvaraiset-yhteisot-voivat-ratkaista-kansalaistoiminnan-paradoksin/>

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampere University Press.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Saatavissa: https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf

Tuusa, M. & Ala-Kauhaluoma, M. 2014. Selvitys nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70320/URN_ISBN_978-952-00-3545-7.pdf

Vauhkonen, T. & Hoikkala, T. 2020. Syrjäytymisen lasku. Tutkimus syrjäytymisestä, sen kustannuksista ja kohdennetun nuorisotyön vaikuttavuudesta. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 153. Viitattu 12.3.2021. Saatavissa: https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/syrjaytymisen_lasku.pdf

Valli, R. 2015. Numeroiden kautta kuvataan todellisuutta. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PS-kustannus.

Vesikansa, S. 2007. Demokratiaperiaatteen soveltaminen lasten ja nuorten kanssa toimiessa. Teoksessa Hoikkala, T. & Sell, A. (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä – Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 76. Helsinki: Hakapaino Oy, 191-216.

Von Essen, P. & Simonen, S. 2020. Rohkaisukirja vieraanvaraisuuteen – Sinustako yhteisörakentaja? Kanssala. Saatavissa: <https://s3-eu-central-1.amazonaws.com/evermade-hdl/wp-content/uploads/2020/05/27101907/Rohkaisukirja-vieraanvaraisuuteen.pdf>

Väljärvi, J. 2019. Edellytykset kasvuun, oppimiseen ja osallisuuteen kaikille. Tutkijoiden havaintoja ja suosituksia lasten ja nuorten monipuolisen kehityksen, terveyden ja vaikuttamisen mahdollisuuksien edistämiseksi. Valtioneuvosto. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:7. Viitattu 8.10.2020. Saatavissa:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161440/VN_2019_7_Edellytykset_kasvuun_oppimiseen_ja_osallisuuteen_kaikille.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Willberg, E. 2015. Vapaaehtoistoiminnasta iloa monille – hyvinvointia tukevan vapaaehtoistyön vastuut ja käytännöt. Sitra. Sitran selvityksiä 93. Viitattu 10.3.2021. Saatavissa: <https://media.sitra.fi/2017/02/27174908/Selvityksia93-2.pdf>

Yeung, A. B. & Grönlund, H. 2005. Nuorten aikuisten arvot, asenteet ja osallisuus. Teoksessa Nylund, M. & Yeung, A. B. (toim.) Vapaaehtoistoiminta – anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 167-19

Liite 1. Osallisuuskysely aloituslomake.

[Osallisuuskysely – arviointityökalu ESR TL 5 -hankkeiden käyttöön \(Thl.fi\)](#)

Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke – Sokra

MALLILOMAKE – PYYDÄ OHJEET JA HANKEKOHTAISET LINKIT ALOITUS- JA SEURANTAKYSELYYN SOKRAN TUTKIJOILTA

Osallisuuskyselyn aloituskysely: Kuinka osallinen olet?

Tämän kyselyn avulla saadaan tietoa osallistujien osallisuuden kokemuksesta. Tiedon avulla selvitetään, vaikuttaako toiminta osallisuuteen. Kysely on anonymi, joten sinua ei voida tunnistaa vastauksista. Kyselyssä ei ole oikeita tai väärä vastauksia.

1. Syntymävuoteni on

2. Olen

- Nainen
- Mies
- Muu
- En halua kertoa

3. Olemme kiinnostuneita kokemuksistasi yleensä osallisuuteen liittyen. Valitse missä määrin olet väittämien kanssa samaa tai eri mieltä.

	Täysin eri mieltä	Eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Tunnen, että päivittäiset tekemiseni ovat merkityksellisiä					
Saan myönteistä palautetta tekemisistäni					
Kuulun itselle tärkeään ryhmään tai yhteisöön					
Olen tarpeellinen muille ihmisille					
Pystyn vaikuttamaan oman elämäni kulkuun					
Tunnen, että elämälläni on tarkoitus					
Pystyn tavoittelemaan minulle tärkeitä asioita					
Saan itse apua silloin, kun sitä todella tarvitsen					
Koen, että minuun luotetaan					
Pystyn vaikuttamaan joihinkin elinympäristöni asioihin					

4. Mitä toivot toiminnalta? Toivon, että..

	Täysin eri mieltä	Eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Arkeni helpottuu					
Saan auttaa muita					
Tulen kuulluksi					
Saan vaikuttaa asuinympäristööni					
Saan merkityksellistä tekemistä					

Saan olla muiden seurassa					
Saan edullista tai maksutonta ruokaa					

5. Terveystilani on

- Hyvä
- Melko hyvä
- Keskitasoinen
- Melko huono
- Huono

6. Elämänlaatuni on

- Erittäin hyvä
- Hyvä
- Ei hyvä eikä huono
- Huono
- Erittäin huono

7. Olen tyytyväinen taloudelliseen tilanteeseeni

- Erittäin tyytyväinen
- Tyytyväinen
- Jokseenkin tyytyväinen
- Tyytymätön
- Erittäin tyytymätön

8. Tunnen itseni yksinäiseksi

- En koskaan
- Hyvin harvoin
- Joskus
- Melko usein

- Jatkuvasti

9. Minulla on tällä hetkellä todella läheinen ystävä, jonka kanssa voin keskustella luottamuksellisesti lähes kaikista omista asioistani

- Minulla on useampi läheinen ystävä
- Minulla on kaksi läheistä ystävää
- Minulla on yksi läheinen ystävä
- Minulla ei ole läheisiä ystäviä

10. Suunnittelen elämäni

- Useamman vuoden päähän
- Kuukauden kerrallaan
- Viikon kerrallaan
- Päivä kerrallaan

11. Osallistun jonkin kerhon, järjestön, yhdistyksen, harrastusryhmän tai hengellisen tai henkisen yhdistyksen toimintaan (esimerkiksi liikuntaseura, asukastoiminta, puolue, kuoro, seurakunta)

- Osallistun aktiivisesti
- Osallistun silloin tällöin
- En osallistu

12. Kuinka usein teet seuraavia asioita?

	Teen säännöllisesti	Teen satunnaisesti	En tee ollenkaan
Lahjoitan rahaa hyväntekeväisyyteen			
Vaihdan palveluksia lähipiirissä tai vaihtopiirissä			
Toimin vertaistukena jonkin järjestön kautta (esimerkiksi potilas-, sosiaali- tai liikuntajärjestö)			
Vaikutan lähiympäristöön luovin keinoin (esimerkiksi katutaide, tempaukset, kantaottavat tapahtumat)			
Hoidan tai elävöitän yhteisiä tiloja ja alueita (esimerkiksi roskien keruu)			
Keskustelen poliittisista asioista kasvotusten tai sosiaalisessa mediassa			
Teen ympäristöystävällisiä valintoja (esimerkiksi kierrättäminen)			

13. Olen tällä hetkellä

- Työssä (tai yrittäjänä, maatalousyrittäjänä, freelancerina, apurahalla) Työssä työllistämistoimenpitein (esimerkiksi kuntouttavassa työtoiminnassa, työkokeilussa tai muussa aktivointitoimenpiteessä)
- Työtön tai lomautettu
- Vanhuuseläkkeellä tai työttömyyseläkkeellä (eläkkeellä iän, työvuosien tai eläkevakuutuksen perusteella)
- Työkyvyttömyyseläkkeellä, kuntoutustuella tai muuten pitkäaikaisesti sairaana
- Opiskelija tai koululainen
- Hoitamassa omia (alle 15-vuotiaita) lapsia
- Omaishoitajana

- Varusmies- tai siviilipalvelussa
- Muussa toiminnassa, missä?

14. Annatko luvan vastauksesi käyttämiseen tieteellisessä tutkimuksessa?*

- Kyllä
- En

Tutkimus koskee osallisuutta edistävän toiminnan vaikuttavuutta. Tietoja käsitellään huolellisesti ja nimettöminä, eikä niitä luovuteta ulkopuolisille. Tutkimus toteutetaan osana Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke – Sokraa, ja kerättyjä tietoja säilytetään hankkeen päättämiseen asti.

Liite 2. Osallisuuskysely seurantalomake.

[Osallisuuskysely – arviointityökalu ESR TL 5 -hankkeiden käyttöön \(Thl.fi\)](#)

Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke – Sokra

MALLILOMAKE – PYYDÄ OHJEET JA HANKEKOHTAISET LINKIT ALOITUS- JA SEURANTAKYSELYYN SOKRAN TUTKIJOILTA

Osallisuuskyselyn seurantakysely: Kuinka osallinen olet?

Tämän kyselyn avulla saadaan tietoa osallistujien osallisuuden kokemuksesta. Tiedon avulla selvitetään, vaikuttaako toiminta osallisuuteen. Kysely on anonymi, joten sinua ei voida tunnistaa vastauksista. Kyselyssä ei ole oikeita tai väärä vastauksia.

1. Syntymävuoteni on

2. Olen

- Nainen
- Mies
- Muu
- En halua kertoa

3. Olemme kiinnostuneita kokemuksistasi yleensä osallisuuteen liittyen. Valitse missä määrin olet väittämien kanssa samaa tai eri mieltä.

	Täysin eri mieltä	Eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Tunnen, että päivittäiset tekemiseni ovat merkityksellisiä					
Saan myönteistä palautetta tekemisistäni					
Kuulun itselle tärkeään ryhmään tai yhteisöön					
Olen tarpeellinen muille ihmisille					
Pystyn vaikuttamaan oman elämäni kulkuun					
Tunnen, että elämälläni on tarkoitus					
Pystyn tavoittelemaan minulle tärkeitä asioita					
Saan itse apua silloin, kun sitä todella tarvitsen					
Koen, että minuun luotetaan					
Pystyn vaikuttamaan joihinkin elinympäristöni asioihin					

4. Miten toimintaan osallistuminen on vaikuttanut elämääsi?

	Täysin eri mieltä	Eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Arkeni on helpottunut					
Olen saanut auttaa muita					
Näkemykseni on otettu huomioon					

Olen saanut osallistua asuinympäristö- äni koskevaan vaikuttamiseen					
Tarjolla on ollut merkityksellistä teke- mistä					
Olen saanut olla muiden seurassa					
Olen saanut edullista tai maksutonta ruokaa					

5. Onko toiminta ollut?

- Henkilökunnan suunnittelemaa ja ohjaamaa
- Henkilökunnan ja osallistujien yhdessä suunnittelemaa ja ohjaamaa
- Osallistujien suunnittelemaa ja ohjaamaa

6. Terveystilani on

- Hyvä
- Melko hyvä
- Keskitasoinen
- Melko huono
- Huono

7. Elämänlaatuni on

- Erittäin hyvä
- Hyvä
- Ei hyvä eikä huono
- Huono
- Erittäin huono

8. Olen tyytyväinen taloudelliseen tilanteeseeni

- Erittäin tyytyväinen
- Tyytyväinen
- Jokseenkin tyytyväinen
- Tyytymätön
- Erittäin tyytymätön

9. Tunnen itseni yksinäiseksi

- En koskaan
- Hyvin harvoin
- Joskus
- Melko usein
- Jatkuvasti

10. Minulla on tällä hetkellä todella läheinen ystävä, jonka kanssa voin keskustella luottamuksellisesti lähes kaikista omista asioistani

- Minulla on useampi läheinen ystävä
- Minulla on kaksi läheistä ystävää
- Minulla on yksi läheinen ystävä
- Minulla ei ole läheisiä ystäviä

11. Suunnittelen elämäni

- Useamman vuoden päähän
- Kuukauden kerrallaan
- Viikon kerrallaan

- Päivä kerrallaan

12. Osallistun jonkin kerhon, järjestön, yhdistyksen, harrastusryhmän tai hengellisen tai henkisen yhdistyksen toimintaan (esimerkiksi liikuntaseura, asukastoiminta, puolue, kuoro, seurakunta)

- Osallistun aktiivisesti
- Osallistun silloin tällöin
- En osallistu

13. Kuinka usein teet seuraavia asioita?

	Teen säännöllisesti	Teen satunnaisesti	En tee ollenkaan
Lahjoitan rahaa hyväntekeväisyyteen			
Vaihdan palveluksia lähipiirissä tai vaihtopiirissä			
Toimin vertaistukena jonkin järjestön kautta (esimerkiksi potilas-, sosiaali- tai liikuntajärjestö)			
Vaikutan lähiympäristöön luovin keinoin (esimerkiksi katutaide, tempaukset, kantaottavat tapahtumat)			
Hoidan tai elävöitän yhteisiä tiloja ja alueita (esimerkiksi roskien keruu)			
Keskustelen poliittisista asioista kasvotusten tai sosiaalisessa mediassa			
Teen ympäristöystävällisiä valintoja (esimerkiksi kierrättäminen)			

14. Olen tällä hetkellä

- Työssä (tai yrittäjänä, maatalousyrittäjänä, freelancerina, apurahalla) Työssä työllistämistoimenpitein (esimerkiksi kuntouttavassa työtoiminnassa, työkoekielussa tai muussa aktivointitoimenpiteessä)
- Työtön tai lomautettu
- Vanhuuseläkkeellä tai työttömyyseläkkeellä (eläkkeellä iän, työvuosien tai eläkevakuutuksen perusteella)
- Työkyvyttömyyseläkkeellä, kuntoutustuella tai muuten pitkäaikaisesti sairaana
- Opiskelija tai koululainen
- Hoitamassa omia (alle 15-vuotiaita) lapsia
- Omaishoitajana
- Varusmies- tai siviilipalvelussa
- Muussa toiminnassa, missä?

15. Annatko luvan vastauksesi käyttämiseen tieteellisessä tutkimuksessa?*

- Kyllä
- En

Tutkimus koskee osallisuutta edistävän toiminnan vaikuttavuutta. Tietoja käsitellään huolellisesti ja nimettöminä, eikä niitä luovuteta ulkopuolisille. Tutkimus toteutetaan osana Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke – Sokraa, ja kerättyjä tietoja säilytetään hankkeen päättämiseen asti.